

מחברים

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

עמ' כ"א

מקלישרים

גיליון שבועי בנתיבי חתומי ויצחקי תורת הפילה

עמ' כ"ה

ובחרת בחיים

גיליון שבועי בחשבת מור ואור החיים דוד זילבר

עמ' כ"ט

מכתלי בית ההוראה

גיליון שבועי בחשבת מור ואור החיים דוד זילבר

חדש בהיכל <<<

סליחות מתיבתא דמוי עור

סליחות המבואר מתיבתא בנוסח מנהג פולין, עם ביאור משולב, ובתוספת הערות וצינונים, כאשר המתפלל יכול להבין את התפילה ופיוטי הסליחות באופן מעולה, ולכוין לבו לאביו שבשמים, הסליחות בא בכריכה מהודרת דמוי עור, ובעיצוב נאה ומרהיב עין. תתקבל צלותהון ובעותהון!

בני יששכר המשולב א שבתור"ח

'בני יששכר' לרבי צבי אלימלך מדינוב זצ"ל, במהדורה חדשה ומפוארת. עם ביאור משולב בתוך דברי רבינו המחבר, כדי להועיל להבנת הדברים, ובתוספת הערות וצינונים. כל הספר הוגה עפ"י דפוסים ישנים, עם הוספות ותקונים רבים. נסדר מחדש, בכתב רש"י ללא ניקוד, עם חלוקה לקטעים, סימני פיסוק, כותרות לכל קטע, ועם מפתחות ומקורות רבים. וכל אלו נסדרו בכלי מפורא, כמיטב ספרי 'ממלכת התורה עוז והדר'.

שו"ע מתיבתא חו"מ הפקר ונחלות (רעג-רפט)

ספר הטור עם הערות וצינונים, עם ספר שולחן ערוך ונושאי כליו, בתוספת מדורי ביאור נרחבים והערות נחוצות, ועוד שלל רב של הוספות לתועלת הלומד. הביאור 'מתיבתא' ערוך בשפה ברורה ונוחה, קצות החושן עם מקורות והערות, נתיבות המשפט עם ביאור משולב לחלק ה'ביאורים' עם מקורות והערות, כשאליו נוספים: 'לקוט ביאורים', ועוד מדורי ליקוט שונים ומגוונים, כשהכל ערוך ומוגה על פי דפוסים ישנים, במהדורה מהודרת ומאירת עיניים, לתועלת הלומדים.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

→ השבוע בגליון:

חשיפה:

פרסם את ה"מי שברך" של התוס' יו"ט ונושע

עמ' י"ב

← **אקטואלי:**

תקנת תקיעת שופר בר"ח אלול ובכל החודש

עמ' ט'

האור החיים הק':

אין שונא לאדם כיצרו הרע

עמ' ב'

פניני אביר יעקב

עמ' ה'

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

'לחזק את הברגים'

שְׁפֹטִים וְשִׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שַׁעֲרֶיךָ (טו, יח) השל"ה מביא את דברי "ספר יצירה", שהאדם מצווה לשמור על שבעת השערים שבראשו: שתי עינים, שתי אזניים, שני נקבי האף והפה.

ואומר ה"בני יששכר": לכן פרשת שופטים פותחת את חדש אלול, לומר לך שהדרך והמבוא לתשובה הם על ידי שהאדם שומר על שבעת השערים שבגופו.

סיפר הרב גרדנר, שכשהיה בצרפת עבד במפעל לייצור יין ומיץ ענבים כשרים לקידוש. יום אחד, בהגיעו למפעל, בעל המפעל קידם את פניו ואמר לו: "אדון גרדנר! קרה פנצ'ר במכונת מילוי הבקבוקים. במקום למלאות חמשת אלפים בקבוקים לשעה, היא מצליחה למלאות שמונה מאות בקבוקים, וגם זה בקושי. הבאתי אנשי מקצוע, טכנאים מומחים, ואף אחד מהם לא הצליח לעלות על הבעיה. העסק פשוט תקוע. כל פס היצור תקוע ואני אובד עצות. אין לי מושג מה ניתן לעשות".

הרב גרדנר, יהודי חכם, חשב לרגע, וביקש מבעל המפעל מברגה. "ומה תעשה אִתָּה", התעניין בעל המפעל. "מה אכפת לך, תביא". בעל המפעל הביא מברגה, והרב גרדנר פתח את המכונה ופשוט התחיל לעבור בורג אחרי בורג, כ-250 ברגים, חיזק את כולם, ו... סגר את המכונה. "תפעיל", קרא לבעל המפעל. בעל המפעל הפעיל את המכונה והיא חזרה לעבוד כבעבר, חמשת אלפים בקבוקים לשעה.

בעל המפעל השתגע: "איך עלית על הבעיה?" שאל.

"פשוט מאד", השיב הרב גרדנר. "אמרתי שהבאת טכנאים ובעלי מקצוע שלא מצאו את הבעיה. הסקתי מתוך כך שכנראה שבאמת אין בעיה! אלא שמרוב שימוש של עשרות שנים הברגים התרופפו, והגיע הזמן לחזק אותם".

אמר הרב גרדנר: באותה שעה הבנתי מה הדבר הראשון שמוטל עלינו כעת בחודש אלול. הנה עברה שנה מהימים הנוראים של שנה שעברה. עבודת ה' שלנו קצת התרופפה. הגיע הזמן 'לחזק את הברגים'. הגיע הזמן שהתפילות שלנו תהיינה טובות יותר, מחוברות יותר. להכניס קצת יותר נשמה בעבודת ה' שלנו ולא לעשות רק לצאת ידי חובה.

(הנאון רבי שלמה מילר שליט"א - נאה דורש)

מי שהוא באמת ירא ורך לבב - אינו מתחיל מעיקרא

מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרֹךְ הַלֵּב לֹךְ וְיֹשֵׁב לְבִיתוֹ וְלֹא יָמַס אֶת לֵבָב אֲחִיו כְּלָבָבוֹ (כ, ח).

כשפנה רבי יצחק גרשטנקורן ז"ל אל האדמו"ר מפאסצנה זצ"ל בעל חובת התלמידים ותינה בפניו את התלואות שפקדוהו בשלבים ההתחלתיים

של הקמת בני ברק, נאנח ר' יצחק ושאל: אולי מן היושר שאסתלק מכל המפעל, הלא רואים שאין בכוחי למשוך בעול, אולי יבואו אחרים במקומי ויצליחו. דחה האדמו"ר בתקיפות, וקבע: אסור לך לעזוב. שאל ר' גרשטנקורן: מדוע רשאי כת"ר למשוך ידיו מזה, ולי אסור.

ענה לו האדמו"ר מפאסצנה: מצינו בתורה שנהגו להכריז במערכות מלחמה לפני היציאה לקרב שכל מי שהוא ירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו, אבל משיצאו למלחמה אומרים חז"ל שהעמידו זקפים מלפניהם ומלאחריהם וכשילין של ברזל בידיהן, וכל החזור הרשות בידם לקפח שוקיו. נשאלת השאלה, מה פשר שמירה זו, הלא יתכן שנמצא מישהו ירא ורך לבב אשר לא הרגיש בשעת הכרוז מורא בלבו, ורק לאחר מכן נתקף במורא.

אלא התשובה היא, מי שהוא באמת ירא ורך לבב, איננו מתחיל מעיקרא, הוא אפילו לא מנסה לצאת למערכה, ואילו מי שיצא כבר, זהו סימן שאיננו פחדן ולא רך לבב, ואם בכל זאת הוא יחזור, הרי הוא פשוט משתמט עריק - שיש לקפח את שוקיו...

וזה ההבדל ביני לבינך הפטיר: "אני ירא רך לבב הרשות בידי מלכתחילה שלא לצאת אל המערכה, אבל אתה שבאת לחזור אחרי היציאה אינך אלא בורח..."

קיבל עליו ר' יצחק את הדין והמשיך לדאוג דאגת בניינה של בני ברק.

חבלי יוצר (עמ' 116)

פרשת שופטים כי האדם עץ השדה - נאמר בט"ו בשבט

כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה (כ, יט).

בדרך צחות ורומז, הרי משה רבנו אמר משנה תורה מראש חודש שבט עד ז' אדר ה' שבועות, וממילא לפי סדר הפרשיות אז, פרשת שופטים כי האדם עץ השדה נאמר בט"ו בשבט.

פרדס יצחק (ט"ו בשבט)

התירוץ שהפליא מן הרב מפוניבז'

וַעֲשִׂיתֶם לוֹ פֶּאֶשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאַחֵיו (טו, ח). המשנה (ריש מסכת מכות) דורשת: 'כאשר זמם ולא כאשר עשה'.

שח הגה"ח רבי חיים יצחק שוירץ זצ"ל: מצאתי בסוף ספר ישן, דבר תורה נפלא בשם ה'שפת אמת' (מביא זאת בכדי שלא יסאר הגליון חלק): שנינו במשנה 'כאשר זמם ולא כאשר עשה', ואם כבר הרגו את הנידון, אין על העדים עונש מיתה. וקשה, הרי כתיב בתחילת הפרשה (לעיל יז, ז) 'יד העדים תהיה בו בראשונה', אם כן העדים הם אלו שהרגו את הנידון, וכשהוזמן התברר שהרגו אותו שלא כדין, אם כן מגיע להם מיתה על שהרגו אדם שאינו חייב מיתה (למ"ד חבר אין צריך התראה - ראה סנהדרין ה, א)?

מחברים

כי תעשה הישר בעיני ה'

**סיפור מרגש על בן מסור שארגן משמרות לחגים
לאמו ששבתה בבית חולים, וכאשר כשל במשימתו,
הפקיד את העניין בידי שמיים - וזכה לראות
כיצד מסירותו זכתה לתגובה ניסית.**

אמי מאושפזת כבר תקופה ארוכה, וכולנו מנסים להקל עליה ככל יכולתנו. אני לקחתי על עצמי את התפקיד לסדר משמרות סביבה, ולדאוג שתמיד יהיה מישהו לידה. אני נמצא בקשר עם כל האחים והאחיות, משיג מידע על אנשים נוספים שיכולים לעזור, ומכוון אותם להגיע בשעה המתאימה. כל הנושא הזה תופס אותי מאוד. אני מרגיש אחריות כבדה, שהכתרת שלה היא: שאמא לא תהיה לבד.

התקופה בה הכי קשה למצוא מישהו שיהיה איתה, זו תקופת החגים. אלו ימים שבהם כולם עמוסים, הילדים צריכים את ההורים בבית, התפקידים שכל ראש בית אב צריך למלא הם רבים, ומצד שני, בבית החולים הזמן כמו נעצר מלכת. שם שוכבת לה אמנו היקרה, בלי כל צורך לנקות בית אחרי שני ימי חג, וללא בישולים שלא נגמרים. היא לא צריכה לעזור מהצד בבניית סוכה, והיא צריכה חברה. חייבת.

ואני, בנה המסור, עסוק במצווה לדאוג לה גם עכשיו. בצום גדליה, ידעתי שיש אישה אחת שאמורה להיות אצלה. התקשרתי לאמא לשאול בשלומה, ואז נודע לי שאמא לבד. האישה לא הגיעה, ולא ידוע על מישהי אחרת שצריכה להיות שם. מה עושים? אני לא יכול לצאת עכשיו לבית החולים. מי כן יכול? אין לי שום רעיון, ואני הרי כבר דאגתי למבקרת. היה לי קשה לשאת את המחשבה שאמא נמצאת לבד כל כך הרבה זמן, ועוד יותר היה לי אכפת, שאחרי כל המאמצים שלי קורה דבר כזה. אשתי חיצקה אותי ואמרה, שהמצווה של כיבוד אם בוודאי נזקפת לזכותי, גם בלי התוצאה המקווה.

"ריבוננו של עולם", התפללתי מעומק ליבי: "אני את ההשתדלות שלי עשיתי, אבל אתה מראה לי שלא אני מנהל את העולם. בבקשה, תעזור לאמא שלי שלא תהיה כל כך הרבה זמן לבד. הרי אם אתה רוצה, אתה יכול לשלוח מישהו שיבקר אותה".

לא עוברות דקות ארוכות, ואבי מתקשר אלי: "אתה שומע?" הוא מספר, "בדיוק היום הגיעה לאמא אחותי שגרה מחוץ לעיר, בלי לתאם עם אף אחד!"

בדיוק כמו שאמרתי: אני עושה רק השתדלות, והקדוש ברוך הוא מארגן לחולה את הביקור הנדרש, באופן מופלא וללא כל תיאום איתי...

(גליון השנחה פרטית)

ואל השפט אשר יהיה בימים ההם:

**סיפור מדהים על חכמתו של רבי יצחק אלחנן ספקטור, שזיהה
מזימה נגד רב צעיר בעירו, ועל ידי פסיקה "שגויה" שהתחרט
עליה לכאורה, הפך את הקערה על פיה והציל את הרב מבושה.**

הגאון ר' איסר זלמן מעלצער ז"ל היה רגיל לספר עובדא זו בדמעות: 'מעשה באחד העיירות שסביבות קובנא, אשר מינו רב חדש בעיר, והמינוי לא מצא חן בעיני כמה תושבים, הללו שהיו משולי המחנה החלו לרדוף את הרב ולהצר את צעדיו, ונקטו כל טעדי על מנת לעורר שנאה על אנשי העיר ולהבאיש את ריחו. בין הדברים בדקו תמיד אחר פסקיו וחפשו להכשילו בשאלות של הלכה ובפסקי הוראה. פעם אחת אירע מקרה שהביאו לפניו שאלה מסוימת מעניני כשרות, והוא שגה ופסק להלכה כנגד ש"ך מפורש ביורה דעה. כאשר נודע הפסק חגגו שונאי הרב את נצחונם, הנה עתה יוכלו להוכיח קבל עם ועדה שהרב החדש אינו ראוי לשמש כמורה הוראה בישראל ויש לסלקו בבושת פנים. כדי להשלים את המפלה ולהגדיל את הביזיונות הריצו שונאי הרב את השאלה לקובנא הסמוכה, אל הגאון הגדול רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל, בכדי להראות לעין כל שגדול הדור פסק בפירוש דלא כהרב. אולם כאן נתקלקל זממם.

השאלה הגיעה לר' יצחק אלחנן והוא הריח מיד שמשהו כאן אינו כשורה, מדוע ישלחו את השאלה אליו להביא ממרחק לחמם ולא יפנו את השאלה לרב העיר? כמה בירורים לכאן ולכאן ולר' יצחק אלחנן נודע שלרב הזה ישנם עוררים בעירו אשר רודפים אותו בכל עת. עתה נתחווה לו התמונה אל נכון, בשכלו החריף קלט מיד שמסתמא טעה הרב בפסק הלכה ובני העיר מנסים להכשילו בזה, ורוצים להשתמש בפסק שלו לצורך הענין.

מה עשה? ערך תשובה ארוכה ובו באר היטב, ופסק היפך ההלכה ובניגוד לדעת הש"ך ושלחו לבני העיר. לאחר מכן שלח טלגרם דחופה שהוא שלח תשובה על שאלתם בדואר, אך לאחר מעשה ראה שנשטמ מזכרונו דעת הש"ך שפסק לא כן, ולמעשה התשובה ששלח אינה נכונה וההלכה היא להיפך ממש. כאשר הגיע הטלגרם אל העיר רגשו כל הקהל, הנה גם גאון עולם כר' יצחק אלחנן יכול לטעות פעם בטעות כזו ומה לנו להלין על הרב. מני אז נסתתמו טענותיהם של שונאי הרב וכבודו עלה מעלה מעלה. ע"כ המעשה.

ובזה יש לפרש מה שכתב רש"י ז"ל על הפסוק (דברים טו כ): 'למען תחיה וירשת את הארץ' - 'כדאי הוא מינוי הדיינים הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבם על אדמתן', דהיינו שהדיינים הכשרים ידאגו קודם להחיות את רבני ישראל להצילם מיד רודפיהם, ולהושיבם על אדמת עירם בהשקט ובבטחה, ורק לאחר מכן יקיימו 'צדק צדק תרדוף' וישלחו טלגרם להודיע הפסק הנכון. (הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גליון המאיר)

לא תסור מן הדבר... ימין ושמאל:

הלכה לחיים על פי תורה: סיפור על איש זקן שחיפש מזור לרגליו הכואבות,

וקיבל שיעור חשוב על חשיבות ההקפדה על ההוראות, גם במחיר כאב רגעי, כדי להגיע לדרך נכונה בחיים...

עקביו. את מקל הסבא שנרכש עבורו על ידי חבריו לעבודה כ'השתתפות סמלית במצבך', הוא השליך לבידעם בחמת זעם, תוך שהוא חוזר ושונה לסובבים אותו, "הַלֹּךְ וְכָכָה - אבל הַלֹּךְ וְכָכָה!".

ימי הקיץ חלפו עבורו להם ביעף, ור' יושע מצא את עצמו מחפה את רגליו הדואבות ביריעות צמר כדי להגן עליהן מפני הקור ההונגרי, ובלבד שלא ייאלץ לדחוס את כפות רגליו למנעלי המגושמים. במשך תקופה לא קצרה היה ר' יושע מהלך בפוזמקאותיו האוויריות, כשהררי בדים מלופפים סביב עצמותיו המזדקנות.

משפט חד וקצר מרעייתו, שיגר אותו היישר לוינא, אל האורטופד הנודע בעולם. ר' יושע לוה על ידי בנו ועל ידי חתנו, הוא נתמך בהם בכל כובד משקלו, ובעודו מתאמץ לפסוע בתחנת הרכבת של וינא לא היה באפשרותו להבחין במבטים התמהים של הוינאים המגוהצים למראה ההלך בעל הרגליים הארוכות המסתיימות בתוך גלילי צמר, הנשען בכל כוחו על שני עבדקנים הסרים למשמעתו.

"דוקטור", פתח ר' יושע בלא שהיות, "באתי עד לכאן כדי שתעשה את כל מה שצריך". קילף הדוקטור את הררי הבדים, הסיר את התחבושות, גזר את האיספלניות, והחל בודק במכשיריו את הרגליים הדואבות. "אורך בסדר,

כאשר הגיעו העניינים לידי כך שהוא נאלץ להלך בפוזמקאות לרגליו, הבין ר' יושע כי תמו כל הקיצין. זה לו שישה עשורים שהוא מהלך ברגליו על פני חלד. אמרו עליו, על ר' יושע, כי מה שהספיק בחמש שנים היו אחרים מספיקים בעשר שנים. זריזותו הפכה לשם דבר. איש לא זלזל בפקחותו, ואדם לא הרהיב לפקפק בחריפותו, אך כאשר היו שחים על אודות זריזותו של ר' יושע היו מתכוונים לרגליו. הללו ארוכות היו ומהירות כצבי, והיה ר' יושע מהלך עליהן לכל מקום שליבו חפץ בחיפזון מרשים. גם כאשר היה פוסק מהילוכו, לא נתן להן מנוחה. לעולם לא עמד על שתיהן גם יחד, אלא קיפץ מאחת לרעותה וניהל עולם ומלואו.

אמת ניתנת להאמר, כי לא היה מכיר להן טובה על פעולותיהן למענו, אלמלא החל חש כי הן מזדקנות בקצב מהיר בהרבה ממנו. הוא מעולם לא העלה על דעתו כי יבואו ימים שבהם יביט על רגליו כאילו היו ישות נפרדת ממנו. היה עליו לטפל בהן, להוליך אותן, להרים אותן, ובקיצור, הוא חש כמי שהוטל עליו לפתע פתאום לטפל בשני דודים ישישים באים-בימים ולמלא את כל משאלותיהם. הוא התקשה להסביר מה אירע לרגליו, אך הוא סירב בכל תוקף לקבל חוות דעת של מומחים לענייני רגליים, מפרקים, הליכה ועוד כהנה וכהנה. הכל יהיה בסדר, היה גונח בשעה שדרך בזהירות על

גיגית מים, כדי לרכך את הרגליים, הסביר לו המומחה, כשהוא גורר מתחתיו קוביות עץ בלתי מהוקצעות. ר' יושע צלח גם את המכשול הלזה, עיקר ייצא מכאן ומבוקשו ברגליו.

כעבור חודשיים היה ר' יושע נרגש עד עמקי נשמתו. זה הרגע סיים את מדידת הנעליים המושלמות, והצוות הרפואי היה תמים-דעים כי לאחר תקופת הסתגלות קלה, ר' יושע ישכח כי אי פעם הוא סבל מכאובים ברגליו. הגיע רגע הפרידה. ר' יושע ערם את הסכום הנדרש על שולחנו של הרופא, ובתמורה הונחו הנעליים הנוצצות לצד ערימת השטרות. על השולחן הבוהק הנעליים חסרות הצורה היו נראות גדולות מכפי שהן באמת, אך ר' יושע לא שת את לבו לזאת, מאז ומעולם לא יחס חשיבות לזוטות, קל וחומר בן בנו של קל וחומר לעת כזאת, שהנעליים ישיבו אותו למסלולו כמימים ימימה.

ר' יושע סירב בעקשנות להפצרות בנו וחתנו לנעול את הנעליים החל מרגע קבלתן. הוא ראה בלישתן מעין התחלה חדשה, דף חדש בחיים. הוא הגיע אל מקום האכסניה שלו בתוך פוזמקאותיו, כשהוא אוזח בידיו את הנעליים, התלבש במיטב מחלצותיו, ואז אז נעל אותן בהתרגשות כבירה. "זה ילחץ לך בהתחלה", הזהיר אותו הרופא, וזה באמת לחץ. לא היה מאושר ממנו. הוא התכופך במרץ ורכס את השרוכים, "חזק, מהודק, שיתפוס את הרגל", הדגיש בפניו המומחה חוזר ושוב. כאב חד ובלתי מוכר החל עולה מבהונותיו. השמחה התפשטה בליבו, עוד מעט קט והכאבים יחלפו.

כשהוא מהדס במנעליו החדשים, יצא ר' יושע את חדרו ובמאמץ לא מבוטל עלה בידו להודות לבעל הפונדק על האכסניה הנאותה שהעניק להם. הוא התעקש להחזיק בעצמו את מזוודתו. זהו, אני אדם בריא, תשכחו ממני. אתם יכולים ללכת, הפטיר לעבר בנו וחתנו, אך השניים הבחינו בפניו האדומות ובזיעה הניגרת ממרומי מצחו, והם ליוו את צעדיו בחשש.

היה זה כה אופייני לר' יושע לסרב לנסוע אל תחנת הרכבת בעגלה. יש לי רגליים, יש לי נעליים, ברוך ה', ואנחנו נלך ברגל. לא באתי לוינא כדי לנסוע על כרכרה. הם יצאו לדרך, ור' יושע התלונן מרה על אבני המרצפות המלאות בבליטות חדות. בנו וחתנו הביטו זה בזה בהשתאות, ולא פצו פה. בלא אומר ומילים, הושיט ר' יושע את ידו לעבר בנו, ונתמך על כתפו כמימים ימימה. מיד לאחר מכן ניגש החתן גם הוא, ותמך בר' יושע מצידו השני. שוב היתה השלישייה מהלכת בצוותא, אלא שהפעם נקש ר' יושע בעקבי העץ-ברזל שלו על הקרקע, ובלבו פעמה תקווה גדולה.

צעדי של ר' יושע הלכו והתקצרו. הכאבים התגברו עם כל פסיעה. הרופא אמר שתהיה תקופת הסתגלות, אבל הוא לא אמר ש... ר' יושע קרס על ספסל קרוב והרים את רגליו על הספסל, אולי הדם זורם למטה, למעלה, מי יודע. לא איש כר' יושע יתיימש. בעל עגלה רחמני עצר באחת משעיתות, והציע לחבורה האומללה להצטרף אליו חנים אין כסף אל בית הנתיבות, אך ר' יושע הזדקף על רגליו בגאון ובגאווה, תודה אבל לא, אדוני, אני מהלך בעזרת רגלי בלבד. בעל העגלה משך בכתפיו בהשתאות והמשיך בדרכו.

ר' יושע המשיך ללכת. הכאבים התגברו, מכאובים מסוגים שונים פשו בעצמותיו והשתרגו על כפות רגליו. עתה כבר חש כאילו כרכו חוטי תיל סביב עקביו ובהונותיו שנכתשו עד דק. כאבים חדים בקעו לפתע מקרסולו, כמו התפרצות של הר געש, ושיתקו לרגע את ברכיו. גלים של צמרמורות פקדו את שריריו, וגידיו המיוסרים שידרו פקודות כאב אל מוחו התמה. המצב היה קשה. קשה מאד.

העגלון אשר נדחה קודם לכן על ידי ר' יושע, הוזעק עתה להבהיל אותו היישר אל בית המרפאה של הדוקטור המהולל. הרופא לא הופתע לראות בשנית. רגע קט הביט בנעליו של ר' יושע ושאל "קראת את כל ההוראות שניתנו לך וביצעת אותן?" ר' יושע הסמיק והשיב, כי כה היה להוט ללבוש אותן עד שדילג על שלב קריאת ההוראות ושינון.

"ובכן", המשיך הרופא, "הבה נא את החוברת ונקרא בצוותא את הסעיף הראשון.

את הנעל עם החרץ העמוק יש לנעול על רגל ימין, ואת הנעל עם החרץ הרחב יש לנעול על רגל שמאל. אתה, אדוני יושע, פשוט הפכת את היוצרות, לא השתמשת בנעליים כפי שהתבקשת לעשות."

סיפורו של ר' יושע הסתיים בכי טוב. כשוך המכאובים, הוא לבש את מנעליו כהוגן, והמעשייה הזו שימשה עבורו כפתח במפגשי הכרות ראשונה. זה עלול להיות עצוב בהרבה, כאשר מדובר על דברים חשובים יותר מנעליים. בהר סיני זכינו לקבל ספר הוראות מפורט ביותר להנהגת חייו של היהודי. לשם כך קיבלנו כלים ואמצעים, כדי לקיים את רצונו יתברך. אשריו של היהודי הזוכה לנצל כיאה וכיאות את הכלים שניתנו לו.

(מאורות הדף היומי)

רוחב בסדר, גובה בסדר", הרופא אימץ לעצמו מנהג, לדבר תוך כדי הבדיקה כדי להרגיע את הפציינט. "עצמות בסדר, שרירים בסדר, גידים בסדר."

"דוקטור", לא התאפק ר' יושע, "הכל בסדר, אז מה לא בסדר?"

"את זה נדע בבדיקות הבאות. לך תנוח ותשוב בשבוע הבא."

שבוע ארוך גדוש חששות חלף על ר' יושע, עד אותו רגע שבו הרופא הדגול הסיר את משקפיו מעל חוטמו, נעץ את מבטו הידעני בעיניו החוששות של ר' יושע וקבע, "אדוני יושע, אתה זקוק לנעליים אורטופדיות."

"זה הכל?" שאל ר' יושע באנחת רוחה שנשמעה עד חדר ההמתנה.

"זה הכל", השיב הרופא ביבשות. "במשך שנים ארוכות סיגלת לעצמך הליכה בלתי נכונה, עצמות הרגליים שלך ספגו את הכל בדומיה, אך לבסוף הגעת למצב שבו הן אינן מסוגלות להמשיך ולישא אותך על גביהן בצורה כזו. אנחנו נבנה עבורך נעליים אורטופדיות מיוחדות, נעביר את נקודות הכובד ממקומות התורפה אל החלקים הבריאים שבכפות רגליך, ואתה, אדוני יושע, תשוב להלך כאחד האדם."

השכם בבוקר התייצב ר' יושע למדידת רגליו. נעליים אורטופדיות, ועוד לרגליו של ר' יושע, אינן דבר של מה בכך. כשצהלה נסוכה על פניו הסכים ר' יושע לכל אשר הצטווה לו על ידי הצוות הרפואי שבפיקודו של הדוקטור. הטבילו את רגליו בקערות שונות, השרו אותן בחומרים בעלי ריחות מוזרים, הרכיבו כפכפי עץ על כפות רגליו, מתחו גומיות סביב קרסוליו, ולבסוף יצקו גבס סביב כפות רגליו, כמו היה יסוד לבניין, והוא נאלץ לשבת בדומיה, ללא תזוזה, עד שהגבס התייבש.

אומן מיוחד בנה את הנעליים שלב אחרי שלב. הוא השחיל חוטי ברזל דקיקים לתוך עורות עבים, כשהוא מסביר לר' יושע, כי העור של החלק הקדמי של הנעליים רך במיוחד כדי להעניק גמישות לאצבעותיו של ר' יושע, ואילו העור התומך מן הצדדים, נוקשה אך סופג חבטות. ר' יושע התאמץ אך לא הצליח להבין איך זה ייתכן, אך הוא הניח לבעל המלאכה ללהג, כל עוד אינו מטרידו יתר על המידה.

ר' יושע מדד את הנעליים בכל שלבי בנייתן. תחילה קשרו לרגליו את הסוליות בלבד, אחר כך להיפך, הניחו עליהן את העור עם השרוכים ללא הסוליות. תהליך מדידת העקבים היה מייגע ביותר, ר' יושע נאלץ להלך בתוך

ידעי חיים
מהדגשים
שומעי סוד
מתלהטים

ספר
אוצרות חיים

המבורא
אוצרות חיים

מחזורי מפרצת ומבוארת
בשפת חסידות ופנימינות
סידורים אש מאשים
מאמרים ופוסקים ופסקי דין
סדר ודרכי חסידות

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

עצות וסגולות:

חודש אלול (א')

בחודש אלול צריך להתעורר ולשוב בתשובה

בחדש אלול צריך האדם להתעורר ולשוב בתשובה, שהוא עת רצון לקבלת התשובה (פרקי דר"א פמ"ח, טור א"ח סי' תקפ"א, ז"ח ח"א צ"ג), וגם כן ימי הדין באים (שהוא) [שהם] ראש השנה ועשרת ימי תשובה ויום הכפורים, וצריך לחפש בחורים ובסדקים כל מה שעבר עליו באותה שנה בסתר ובגלוי ולשוב על הכל בתשובה שלמה.

(פיתוחי חותם פרשת נצבים, ד"ה הנסתרות)

בחודש אלול ה' קרוב ומצוי יותר

כי התשובה מועילה בכל זמן (דבר' ב"ר, ובפרט בחודש הזה שהוא מסגל לתשובה (פרקי דר"א פמ"ח, טור א"ח סי' תקפ"א, ז"ח ח"א צ"ג), והקדוש ברוך הוא מצוי וקרוב בו, וימינו פשוטה בו לקבל שבים יותר מן החודשים האחרים.

(שערי ארובה, אות ט"ו, ד"ה תפשה דרכי)

גם הנרדם כל השנה, יתעורר בחודש אלול

אמנם הקדוש ברוך הוא יתברך שמו הוא רחמן מלא רחמים, ומרב רחמים מקבל השבים אפילו היו בשאר חודשי השנה ישינים ונרדמים מעבודתו יתברך, כשיתעוררו בחודש הזה מקבל אותם.

(שם אות א"ף, ד"ה אני לדודי)

בחודש אלול נפתחים שערי רחמים

אף על גב דבשאר ימות השנה אם שב האדם בתשובה יש ספק אם נתקבלה תשובתו אם לא, מכל מקום בחדש אלול אם שב בתשובה שלמה מבטח לו שמקבלת תשובתו, מאחר דנפתחים בו שערי רחמים והוא עת רצון.

(שם ד"ה לולי האמנתי)

בחודש אלול אין הקב"ה מדקדק עם השבים

התשובה היא נשגבה עד מאד, כיון שהיא עת רצון ומקורות הרחמים פתוחים, והימים פשוטה לקבל השבים (וזהו ח"א כג, תיקון ת"ו כב), ובחדש הזה אין מדקדק הקדוש ברוך הוא עם השבים כל כך.

(שערי ארובה אות ח"ת, ד"ה חטאתי אודיעך)

פנינים על הפרשה:

התיקון להכניע את יצר הרע

כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום, והיה אם שלום תענה ופתחה לך והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס ועבדוך. ואם לא תשלים עמך וגו'. ונתנה ה' אלקיך בידך וגו' (כ"ו).

אפשר לרמוז על פי מה דאיתא בגמרא (ברכות ה.) לעולם ירגיו אדם יצר הטוב על יצר הרע, אי אזיל מוטב, ואם לאו יעסק בתורה. אי אזיל מוטב, ואי לאו יקרא קריאת שמע, אי אזיל מוטב, ואי לאו יזכר לו יום המיתה. וזהו שאמר כי תקרב אל עיר, הוא הגוף שלך שנקרא 'עיר קטנה' (גדרים לב), ויצר הרע אדוק דבוק בו ולא רצה להפרד ממנו, ואתה נתעוררת להלחם עם יצר הרע להרחיקו מעליך, התקון הוא וקראת אליה לשלום, דהינו קרא קריאת שמע ועסק בתורה. וזהו וקראת, היא קריאת שמע, לשלום, היא התורה הנקראת 'שלום', והיה אם שלום תענה, דהינו, אם על ידי התורה נכנע הגוף ונתנצח יצר הרע והלך לו, אז והיה כל העם הנמצא בה שהם כל אברי הגוף, יהיו לך למס ועבדוך, דהינו כלם ילכו אחר עצתך לעבודתו יתברך. ואם לא תשלים עמך, דהינו אפילו אחר שעסקת בתורה וקריית קריאת שמע לא נכנע הגוף ועדין יצר הרע בתקפו, אף על פי כן לא תשוב לאחור, רק התגבר לעשות מלחמה עם היצר הרע עד שיכנע הגוף ויכרח יצר הרע, והתקון הוא, וזכר לו יום המיתה, וכזה נכנע הגוף ויכרח יצר הרע, וזהו שאמר ונתנה ה' אלקיך בידך, דהינו, יכנע הגוף וימסר בידך לעבודתו יתברך משעם והכית את כל זכורו לפי חרב, דהינו, יום החרב, שהוא יום המיתה, וזכר אותו, וכזה יכנע יצר הרע ויכרח לו.

(פיתוחי חותם פרשת שופטים)

הדין צריך לחקור ולדקדק היטב בדין

צדק צדק תרדף וגו' (דברים טו, כ).

בשפתי ספרתי כל משפטי פיך (תהלים קיט יג), כא לומר על מה שאמרנו על הדין שיהיה חוקר בדין מאד מאד, ואפילו דין איזה דין פעמים שלש, בכל פעם שיחזור אותו דין ויבוא לידי צריך לחקור בו היטב, שמא שגג בראשונה (ספרי דברים טו).

וזהו שאמר בשפתי ספרתי כל משפטי פיך, דהינו הדינים שאני דן, אף על פי שדנתי אותם כמה פעמים, אני חוזר ושונה ומספר אותם בשפתי, ומדקדק בהם שמא טעיתי בראשונה:

(אלף בינה, תהלים קיט אות ב)

חובת הזהירות לכוין בתפילה ובפרט בימים הנוראים

צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלקיך (דברים טו, כ), תמצא בראשי תבות אלה 'צלותא'

בפירוש, והשאר עם האותיות והכולל גימטריא 'תפלה'. עוד צדק במלוי צדי דל"ת קו"ף, המלוי עם הכולל גימטריא 'היא תפלה'. דבא להזהיר אותה על אזהרה על התפלה דאף על גב שהאדם בשאר ימות השנה אינו נוהג לב להתפלל כראוי, בימים נוראים האלה צריך לתן דעתו ולהתפלל כראוי, דהתפלה במקום העבודה, ועקרה תלוי בלב כמו שכתוב (דברים יא יג) 'ולעבדו בכל לבבכם', משום הכי נרמזה כמה פעמים כאן להזהיר עליה אזהרה אחר אזהרה [וכו']:

ולפי זה יש לפרש מה שאמר התנא עליו השלום (אבות פ"א מ"ד) אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשו אימתי, והוא דבא להזהיר התנא עליו השלום על התפלה ביותר, דכיון דהתפלה במקום הקרבן, אם מבטל האדם תפלה בטל הוא ובטלים חיייו כי אין לו על מי לסמוך, וטוב לו שלא נברא דטוב מותו מחייו, לכן צריך האדם להיות זהיר בתפלה ביותר, וכשמחפץ צריך להיות לבו כי אם בתפלה, שהיא תלויה בלב כמו שכתוב (דברים יא יג) 'ולעבדו בכל לבבכם', כי אם מתפלל ולבו על עמו לתפלה רק לצרכי עצמו תפלתו בטלה ומבטלת, ועוד גם כן כיון שתפלת שמנה עשרה יש בה גם כן שאלת צרכי האדם כמו ברכנו רפאנו, לא יהיה מכוון ומשים לבו רק לברכות שהם צרכי גופו, וברכות שהם להודאות ה' אינו נוהג לבו להם, שאם הוא עושה כן גם כזה תפלתו בטלה ומבטלת, ועוד צריך להזהיר להתפלל כל תפלה ותפלה בזמנה הראוי לה, שיהיה משכים ומעריב כראוי, ולא יעשה תפלות סמוכות, דעקר כל תפלה ותפלה היא בזמנה כמו הקרבן הנאמר בו (ברכות כו) עבר זמנו בטל קרבנו:

וזה הכונה אם אין אני לי שהיא התפלה הנקראת 'אני' כאמור, מי לי, דהינו מה נשאר לי ומה יש לי בידי, כיון שאין אני מתפלל אין בידי שום דבר ואין בי שום ממש, דטוב מותי מחיי, לכן צריך להזהר בה ביותר דזהו עקר חיי, ובתנאי גם כן כשאהיה מתפלל לא אתן דעתי כי אם בתפלה, שלא אהיה מהרהר בהבלי העולם, ועוד לא אהיה מכוון כי אם בברכות שהם צרכי הגוף ולא אהיה מכוון בברכות שהם לשבח ה', דאם אני עושה כן תפילתי מבטלת:

וזה וכשאני לעצמי מה אני, דהינו כשאני שהיא התפלה תהיה לעצמי, מה אני דהינו אותה התפלה שהיא אני מה היא שנה, אינה שנה כלום, הרי היא בטלה ומבטלת, לכן אני נוהג בזה, ועוד התפלה צריכה להיות בזמנה כראוי, וזהו ואם לא עכשו אימתי, דהינו בכל תפלה צריך אני לומר בזמנה אם לא עכשו שהוא זמנה אימתי, דאם עבר זמנה בטל קרבנה, לכן אני נוהג בזה וכל אדם צריך לזהר בזה:

(שערי ארובה אות ז)

הגאון רבי מאיר צימרוט שליט"א:
הוא שפסף את העיניים ואמר
לעצמו: "פעם ראשונה שאני רואה
שָׁפֶסֶף תלמיד חכם כזה". - מרוב
התפעלות הוא לחש באוזני מישהו
שעמד לידו: "איך הַשָּׁפֶסֶף הזה יודע
כל כך הרבה?" הלה התפלא: "על
איזה שָׁפֶסֶף אתה מדבר?" והוא
החווה לו על רבי חיים, וסיפר לו את
כל הסיפור...

כוחו של עידוד

יְדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ
(כא. ז).

רש"י הביא את דרשת חז"ל: "וכי עלתה על
לב שזקני בית דין שופכי דמים הם? אלא: לא
ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוויה".

זקני בית דין אומרים: מילא אם לא היינו
מלווים אותו, ולא נותנים לו צידה לדרך -
אפשר לומר שאולי יש לנו חלק בהריגתו. אבל
מאחר ועשינו את שלנו, ליוונו אותו ונתנו
לו צידה לדרך, אי אפשר לומר שיש לנו חלק
בהריגתו.

נשאלת השאלה: כמה היא מצות לוויה?
ארבע אמות! סך הכל שני מטר. את כל הדרך
הארוכה אחר כך הוא הלך לבד, ושם, בהמשך
הדרך, רצחו אותו. מה עוזר מה שזקני בית דין
מלווים אותו שני מטר ונותנים לו קצת אוכל
לדרך, למנוע את הרציחה?

מבאר המהרש"א: אדם שמקיים מצות לוויה
ומלווה את השני ארבע אמות, בורא מלאך
קדוש. המלאך הזה ממשיך ללוות אותו עד סוף
הדרך, ובכוחו לשמור עליו.

הסבא מקלם זצ"ל אומר תרוץ אחר: אדם
שלא מלווים אותו מרגיש מוזנח, הוא לא מעניין
אף אחד. כיון שכך, כשהוא נתקל ברוצח, אין לו
את תעצומות הנפש להילחם נגדו.

אדם שמלווים אותו, נותנים לו צידה לדרך,
גם אם המדובר הוא בסך הכל על שני מטרים,
אבל זה נותן לו את ההרגשה: 'אני חשוב. אני
שווה משהו!' זה נוסך בו עידוד וכוחות נפש
לעמוד כנגד הרוצח. הוא יודע שמאחוריו יש
אנשים שאוהבים אותו, ואם יקרה לו משהו הם
ינקמו את דמו. הליווי בפועל הוא אמנם רק
ארבע אמות אבל העידוד שנוסף הליווי הזה,
נמשך לאורך כל הדרך, ומכוחו יכול היה האיש
לשאוב כוחות להילחם ברוצח.

לסבא מקלם זצ"ל היה תלמוד תורה.
בתחילת כל שנת לימודים, בחודש אלול, נהג
לכתוב על דלת הכניסה לתלמוד תורה: "אלול
- ראשי תיבות: אהוב למטה ונחמד למעלה".
מה פשר הדברים?

בתחילת חודש אלול מגיעים לשיבה
תלמידים חדשים. אך טבעי הוא שבחורים
חדשים מוצאים את עצמם נבוכים במקום
החדש ויש להם קשיי הסתגלות. הסבא מקלם
רצה שהתלמידים הוותיקים יאירו פנים
לתלמידים החדשים, יתעניינו בשלומם, ייתנו
להם הרגשה טובה, יעודדו אותם, ולכן כתב

הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א: זוהי אחת
מהטעויות הגדולות של בני העולם, שטועים וחושבים
שאפשר לחיות תמיד במצב של רצוא. ואין האמת כן,
כך שאין שייך להתלונן שאין לו מתיקות "געשמאק"
אין לערנען (טעם בלימוד), כי אדרבה היא הירידה,
שכשמתגברין עליה צומחים וגדלים בדרך השם, כי רק על
ידי זה נעשים התיקונים...

ארכיון 'עוז והדר'

עֲזָרְתִּי הָיְתָה אֵל תַּשְׁשִׁי

על כל אדם בהכרח שיעברו עליו מעברים רבים ומשונים, ואפילו אצל משה רבינו אנו מוצאים שהתנסה
בתלאות רבות. והסיפור המובא בספר הישר שמשה רבינו הלך למדינת כוש, ולאחר שמת מלך כוש,
שידכו למשה את אשת המלך, ומינו אותו למלוך על כוש ארבעים שנה, ומשה רבינו לא קרב אל המלכה
במשך כל ארבעים השנה - כל זה מאשר האר"י הקדוש כסיפור אמיתי (עי' שער המצוות פרשת שופטים). ומבאר
שם שמלכת כוש היתה אשה גדולה, ולאחר שמת בעלה היתה ראויה להינשא למשה רבינו [כי היתה
זיווגו והיה יכול ליקח אותה כדת וכדין], אלא שמשה נמנע מכך בכל ארבעים שנות מלכותו, כי ידע שאין
נשמתה ראויה מספיק עבורו, ורק צפורה ראויה לו.

ואכן על משה רבינו כתב רבינו הקדוש (ליקוטי מוהר"ן תורה ד') שגם אצלו היתה הבחינה של רצוא ושוב,
אמנם הוא היה במדרגה הגדולה ביותר בבחינת 'אין', אך אי אפשר להיות בבחינה זו תמיד, כי עלול
להתבטל לגמרי, לכן הוכרח שתהיה לו הבחינה של רצוא ושוב, בבחינות עליות וירידות, ועל ידי זה צמח
ועלה והתעלה ממדרגה למדרגה כמידתו של משה רבינו שאין לנו בו השגה כלל, אבל כאמור בדברי
רבינו גם אצלו היתה הבחינה של עליות וירידות, רצוא ושוב.

ועל זה שלא שייך לחיות בהאי עלמא בלא הבחינה של "רצוא ושוב", מבאר הרה"ק רבי צדוק הכהן
מלובלין (פרי צדיק פרשת וילך) את הפסוק הנאמר לפני הסתלקות משה רבינו "בֶּן מֶאָה וָעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי
הַיּוֹם לֹא אוֹכֵל עוֹד לֶצֶאֱתָ וּלְבֹאֵה" (דברים לא ב) - כלומר, כבר אין לי עליות וירידות, ואיני יכול לעלות מדרגה
לדרגה, ואם כן אין לי כבר מה לעשות בהאי עלמא, כבר סיימתי את תפקידי בהאי עלמא, והוא מוכרח כבר
לעלות לעלמא דאתי.

היוצא מכל הנ"ל שלא שייך במציאות לחיות בעולם הזה ללא עליות וירידות, וצריך ללמוד הרבה
ולעמול על הדרך של רצוא ושוב, ובין בטיבו ובין בעקו, למצוא תמיד את השם יתברך. וזו היא השליחות
שלמענה ירד לזה העולם, שגם אם הוא בירידה של 'מקצה הארץ', לא יפול ולא יפסיק לקרוא אל השם.
ואילו בעליה לא יסתפק במה שהשיג כבר, אלא יחשוב שעדיין לא התחיל להתקרב אליו וימשיך בכל כוחו
להחזיק עצמו בקטנות ולהמשיך לעלות ולהתקרב. היינו להיות לו את הבקאות של רצוא ושוב, ולמצוא
את השם יתברך בין בטיבו בין בעקו, ורק על ידי זה נשארים דבוקים בהשם יתברך.

זוהי אחת מהטעויות הגדולות של בני העולם, שטועים וחושבים שאפשר לחיות תמיד במצב של
רצוא. ואין האמת כן, כך שאין שייך להתלונן שאין לו מתיקות "געשמאק" אין לערנען (טעם בלימוד), כי
אדרבה היא הירידה, שכשמתגברין עליה צומחים וגדלים בדרך השם, כי רק על ידי זה נעשים התיקונים,
ורק כך מכירים את השם יתברך היטב פעם מירידה זו ופעם מירידה אחרת, וכך הולכים וצומחים, ועולים
ומתגדלים ובונים ובונים בכל העולמות.

ובאמת זה הוא סוד חודש אלול, שבו מכינים אנו את עצמנו לראש השנה, שאז צריכים בקיאות ב"רצוא"
ובקיאות ב"שוב", כפי שמתבאר היטב בליקוטי מוהר"ן (סימן ו) שהאדם צריך בקיאות בין ברצוא ובין בשוב,
והיינו שבשני המצבים גם בעליה וגם בירידה יתנהג כקדוש ברוך הוא עליו.

וכמו שמובא באות ז': "והפירוש הפשוט הוא שמי שרוצה לילך בדרכי התשובה צריך לחגור מתניו
שיתחזק עצמו בדרכי השם תמיד בין בעליה בין בירידה, שהם בבחינת אם אסק שמים שם אתה ואציעה
שאל הנך, היינו בין שיוכה לאיזה עליה לאיזה מדרגה גדולה אף על פי כן אל יעמוד שם ולא יסתפק עצמו
בזה... וכן להיפך שאפילו אם יפול חלילה למקום שיפול אפילו בשאל תחתית אל יתיאש עצמו לעולם
ותמיד יבקש ויחפש את השם יתברך ויחזק את עצמו בכל מקום שהוא במה שיוכל, כי גם בשאל תחתית
נמצא השם יתברך, וגם שם יכולין לדבק עצמו אליו יתברך..."

והוא כאמור כל ענין עבודת אלול, להתכונן לימי ראש השנה הקדושים על ידי שנחפש בעצמינו להיות
מוכנים להמליך את השם יתברך בכל מקום אפילו במקומות שנראים מכוסים, ולמצוא גם שם, כי רק על
ידי כן אפשר להגיע לראש השנה להמליכו יתברך גם במקומות האלו, והיא ההמלכה הראויה בתכלית
השלמות.

ואמנם מובא שאותיות אלול הוא נוטריקון "לא - לו". שיש בכך שני המצבים - ירידה ועליה. והיינו
שבימי העליה להיות בבחינת "לא" - כלומר שלא להתנאות, ולהיות בעצמו בבחינת "לא", ולעומת זאת
בימי הירידה לדעת שהשם יתברך איתו ועמו, ולהשתוקק אליו, כלומר "לו", והבין.

◆◆◆

עוד מובא ש"אלול" הוא לשון חיפוש, כמו "וַיֵּאָלֹא אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן" (במדבר יג ב) מתרגמין "ויאלולן", היינו שזה
סוד עבודת אלול לחפש ולמצוא בעצמו אם הוא מוכן לעמוד ולהמליכו יתברך בעת התחדשות המלוכה
בראש השנה, שאז ממליכים אותו בכל המצבים. ולכן צריך לחפש בכל בתי הנפש, גם אלו המכוסים מעיני
האדם, להתכונן להמליך גם שם את השם יתברך ביום הכיפור, הלא הוא ראש השנה המיועד להמלכת השם
יתברך על כל המקומות הנסתרים והנגלים גם יחד, כי רק אז ההמלכה היא בשלימות.

(הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א - קרני אור)

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: עם סיום המאורע הגדול ישב המלך והעלה על הכתב ב'מגילת סתרים' מיוחדת את כל אשר עבר עליו, ויתן אותה בבית גנזיו למשמרת עולם. לאחר שנים רבות בהם מלך על עמו, בענווה ובצניעות, קרא המלך לבנו יורש העצר, נתן בידו את מגילה זו, ויצוה אותו להיזהר ולהישמר לכל ירום לבו מאחיו, למען יאריך ימים על ממלכתו.

והגדול של ביתו הוא החדר אליו מגיעים הגויים תושבי העיר והסביבותיה לשתות שם משקאות חריפים. החדר עמוס תמיד בטיפוסים מפוקפקים ומשונים, שיכורים והלומי יין, אשר לא ניתן לדעת את אשר יעוללו. בשאר החדרים מתגוררים וישנים הוא ובני משפחתו, ואין לו כל חדר מיוחד. אולם, החצר הגדולה, הטעים לו היהודי, היא סגורה היטב. איש לא נכנס אליה, והיות שמזג האוויר יפה ונוח, הרי שזה יכול לשמש כפתרון מוצלח.

רבי נח שמח על ההצעה. אף הוא כשלעצמו מבקש היה להתבודד עם עצמו ולעסוק בתורה ובתפילה מבלי שיפריעו לו. החצר הסגורה הייתה מתאימה לו לכתחילה, והוא הודה ליהודי על טוב ליבו.

בליל שבת, לאחר שרבי נח סיים את תפילתו, הוא ראה את היהודי בעל בית המזיגה עומד לידו וממתין לו. השניים איחלו 'שבת שלום ומבורך' זה לזה, ובעל בית המזיגה המשיך ואמר: אורחי היקר, לשם מה יש עלי להוציא את סעודת השבת שלך אל החצר, אולי תואיל נא להיכנס אל חדר המגורים שלנו, שם אוכלים אנו כולנו יחד את סעודת השבת, ולאכול עמנו בצוותא.

נעתר רבי נח להפצרותיו של בעל הבית, ואמר לו: כל מה שיאמר לך בעל הבית - עשה! אם רצונך שאבוא לאכול עמכם יחד - אשמח לעשות זאת. אולם זאת אבקש מכם: אין רצוני לשבת כי אם בקצה השולחן ממש, וזאת בשל כך שבוודאי הבית ססדר ההנהגה שלי בסעודות שבת - שונה הוא מהנהגה אצלכם, ורצוני להמשיך במנהגים בהם אני רגיל. אם תסכים לתנאי זה - בוודאי שתיכף אבוא עמך.

היהודי בעל בית המזיגה לא הרבה אפילו לרגע ותיכף נענה ואמר: לכבוד הוא לנו ונסכים לכל תנאיך. מיד נערוך לך בקצה השולחן את כל מאכלי השבת: יין לקידוש, לחם משנה, בשר ודגים וכל מטעמים. תוכל לשבת שם ולערוך לעצמך את הסעודה לפי כל הסדרים והמנהגים, הכל על הצד היותר טוב.

היה זה לאחר שהחלות הגדולות הוגשו אל השולחן. גם בעל הבית וגם רבי נח נטלו ידיהם לסעודה ובצעו על הלחם משנה. עקרת הבית קמה ממקומה והכניסה אל השולחן מגש גדול ועליו דג שלם וגדול, שנשלה מהנהגה הסמוך בצהרי יום השישי ונשלח אל תנור האבן לאפייתו כדת לכבוד שבת.

עוד לא הספיק בעל הבית לחתוך את הדג הגדול והנה דפיקות נשמעו בדלת. כל בני המשפחה התפלאו מאוד: מי הוא זה הדופק אצלנו בשעה כזאת?! הרי כל הגויים כבר יודעים ומורגלים מזה שנים רבות שאין להפריענו ביום השבת. אחד הילדים פתח את הדלת, ולהפתעת כולם, על מפתן הדלת עמד, לא אחרים מאשר הפריץ והפריצה, אלו אשר העיירה כולה שייכת להם. מעולם לא טרחו הפריץ והפריצה, לא שניהם יחד ולא כל אחד לחוד, לבקר בבית המזיגה, ועל אחת כמה וכמה, לא בשעה כזאת של ליל שבת, בה כולם יודעים כי הם עורכים

מאכלי השבת

מהצדיקים שדברי תורתם הקדושים מובאים בספר 'תולדות יעקב יוסף', של הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה זיע"א, הוא הרה"ק רבי נח מראשקוב זיע"א. לא רק בתורתו שבכתב היה הרה"ק מפולנאה מצטט את אמרותיו של צדיק נסתר זה, כי אם גם בתורתו שבעל פה, וכך רגיל היה הרה"ק לספר על הרה"ק מראשקוב את הסיפור הבא:

משלחת של פרנסי העיר ראשקוב, טובי העיר ועסקניה, על דעת כל בני העיר, פקדה את ביתו של הרה"ק רבי נח והציעה לו להגיע אל עירם, עיר מלאה חכמים וסופרים, ולשבת שם על כסא הרבנות, להורות להם את הדרך ילכון בה ואת המעשה אשר יעשון כדת משה וישראל.

רבי נח לא מיהר להשיבם דבר. "אין רצוני להיות נבהל להשיב, גם עלי להתיעץ עם מביני דבר, הטובה היא כהונה זו עבורי", אמר להם רבי נח, "ולכן אבקשכם להמתין כאן יום או יומיים עד שאוכל להחליט על צעדי הבאים". פרנסי ראשקוב הסכימו עם דברי רבי נח שנאמרו בטעם וברעות, ואמרו כי ישובו אליו בעוד שלשה ימים לשמוע את ההחלטה הסופית.

משעזבו פרנסי ראשקוב את מעונו, החליט רבי נח כי הטוב ביותר עבורו יהיה לקבל עצה הוגנת מידידו הותיק הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה. יודע היה רבי נח בהרה"ק מפולנאה, כי ידיד אמת הוא לו ודורש טובתו. מוטב יעשה אם יפנה אליו ויתיעץ עימו אם לקבל על עצמו את משא העם להתעטר בכתר רבנות ראשקוב.

משסיים רבי נח להציע את דבריו נענה לו הרה"ק מפולנאה ואמר: אם עצתי אתה דורש, דעתי כי אם בני ראשקוב יסכימו לתת לך משכורת שבועית של עשרה זהובים, כדאי לך לקבל את ההצעה.

משהגיעו פרנסי ראשקוב לאחר שלשה ימים לשמוע את תשובתו של רבי נח, הם נענו מיד לבקשתו: מוכנים ומזומנים אנו ליתן לך סכום זה, ובלבד שתבואו לעירנו. סיכם עימם רבי נח, כי בימים הקרובים יכין את עצמו לנסיעה אליהם, ימכור את רכושו הדל, וייצא אל עירם.

לא ארכו ימים רבים עד שרבי נח מצא את עצמו יוצא אל דרכו לראשקוב. מזג האוויר היה נאה ורגילי של רבי נח נעשו קלות להלך. מהלך היה בניחותא ומחשבותיו תפוסים בדברי תורה וחסידות.

בבוקרו של יום שישי הגיע רבי נח לעיירה מרוחקת, שלאחר בירור קצר נודע לו כי הוא היהודי היחידי בעיירה. יהודי זה היה הבעלים של בית המרוז המקומי, משם מצא את פרנסתו בהרחבה. הגיע רבי נח לבית המרוז וביקש מהיהודי כי יואיל נא לארחו למשך השבת. היהודי שמח מאוד למראה האורח שהגיע אליו, והודיע לו בסבר פנים יפות כי הוא ישמח מאוד לארחו, אפס כי אין לו חדרים פנויים בביתו, ולכן הוא מציע לו לישון בחצר הגדולה והמאווררת.

בעל בית המזיגה הסביר לרבי נח כי החדר המרכזי

שכל מי ש"אהוב למטה", ודואג לתת לשני הרגשה טובה, הוא גם "נחמד למעלה".

והביא לך את הראיה שהבאנו מפרשת עגלה ערופה, ממנה למדנו מה רב כוחו של עידוד לנסוך באדם כוחות ותעצומות נפש רבים.

בחור חדש הגיע לשיבת מיר ביום הראשון של חודש אלול. בדיוק באותו זמן רבי חיים שמואלביץ זצ"ל עמד בכניסה לשיבה וראה אותו מגיע עם המזוודה בידו. רבי חיים ניגש אליו ושאל אותו: "איך אני יכול לעזור לך?"

"ברצוני להיבחן אצל ראש השיבה ולהתקבל לשיבה. אני רוצה לדעת היכן הוא נמצא?"

"הוא נמצא בבניין השני", השיב רבי חיים. "אקח אותך לשם ואראה לך".

כשהגיעו לבניין השני רבי חיים אמר לו: "תדפוק כאן בדלת. הוא יושב כאן והוא יבחן אותך".

"אבל מה אעשה עם המזוודה שלי?" שאל הבחור. "מצד אחד אני לא רוצה להיכנס אֶתֶּה לראש השיבה, כאילו אני בטוח שהוא יקבל אותי. מצד שני אני חושש להשאיר את המזוודה בחוץ בלי השגחה..."

"אל דאגה" השיבו רבי חיים. "השאר את המזוודה בחוץ ואני אשמור לך עליה..."

הבחור נכנס, נבחן עשרים דקות, ורבי חיים שמר לו על המזוודה בחוץ. כעבור עשרים דקות יצא שמח: "התקבלתי! עכשיו אני צריך למצוא חדר".

אמר לו רבי חיים: "בוא אעזור לך למצוא חדר". הוא עלה אתו לקומה השלישית והראה לו על חדר: "יש בחור שהתחתן בבין הזמנים. הנה יש לך כאן מיטה וארון, אתה יכול להתארגן בנחת".

הבחור ראה איך שהוא עוזר לו, ושאל: "סליחה! שכחתי לשאול אותך מה התפקיד שלך כאן?" ורבי חיים השיב לו: "אני כאן הַשָּׁמַשׁ". אמר לו הבחור: "יש לציין שאתה שָׁמַשׁ מסור מאוד. בהזדמנות הראשונה אגש למשרד ואמליץ עליך שאתה שמש מסור, העושה מלאכתו נאמנה".

אחרי חצי שעה ירד הבחור למטה, לבית מדרש, וראה את הַשָּׁמַשׁ עומד במרכז, מסביבו הרבה בחורים ששואלים אותו שאלות, והם מתפללים בדברי תורה, רשב"א, קצות החושן, במלוא הברען. הוא שפסף את העיניים ואמר לעצמו: "פעם ראשונה שאני רואה שָׁמַשׁ תלמיד חכם כזה" מרוב התפעלות הוא לחש באוזני מישור שעמד לידו: "איך הַשָּׁמַשׁ הזה יודע כל כך הרבה?" הלה התפלל: "על איזה שָׁמַשׁ אתה מדבר?" והוא החווה לו על רבי חיים, וסיפר לו את כל הסיפור...

רק אז התברר לו שזהו ראש השיבה בעצמו, שכל כך השתדל לתת לו את העידוד הראשוני שכל בחור צריך אותו בתחילת דרכו החדשה.

אהוב למטה - נחמד למעלה.

(הגאון רבי מאיר צימרוט שליט"א - דורש טוב)

לעצמם את סעודת השבת.

הפריץ והפריצה אף הם עצמם לא ידעו להסביר בבירור את סיבת בואם. הם הביטו בהתפעלות על שולחן השבת הערוך לתפארת, על הנרות הדולקים, ועל מיני המאכלים המתוקנים, ואמרו בהתרגשות: תמיד שמענו על סעודות השבת המיוחדות שיש אצל היהודים, ומעולם לא היה לנו הזדמנות לראות זאת בעינינו. הלילה, כשערכנו את הטיול היומי שלנו ועברנו בסמוך לבית המזיגה, נזכרנו בזה והחלטנו להפתיע אתכם בביקור. בוודאי לא יהיה אכפת לכם אם נצטרף כאורחים מן הצד לשולחן השבת שלכם?! בעל הבית לקח את המושכות לידיו ונענה להם: הלא אורחי כבוד אתם לנו, ואפילו אתם בעלי הבית כאן. התכבדו נא ושב, ותרגישו כאילו אתם מצויים בטרקלינכם. הנה תיכף נכבד אתכם במיטב מעדני השבת המסורתיים. נטל היהודי שתי צלחות גדולות והכניס בכל אחת מהם נתח דג עסיסי אותו הוא חתך מהדג שלפניו, והגיש בפני הפריץ והפריצה.

ובכל אותו הזמן, יושב היה רבי נח בפאתי השולחן, אחוז בשרעפי קודש, ואינו יודע כלום מבואם של הפריץ והפריצה. עיניו היו עצומות בדביקות עילאית, מחשבותיו שוטטו בעולמות טמירים ונשגבים, אכסוף נועם שבת, והוא אינו מרגיש כלום בכל המתרחש בחדר.

הפריץ שנהנה מאוד מקבלת הפנים המלבבת והמזמינה לא חשב לרגע להחמיץ את ההזדמנות המיוחדת. המלח שעמד בפניו כבר הושט ונגעץ בבשרו של הדג שעמד על הצלחת, אלא שבאותו הרגע ממש בו הוא הרים את המזלג כדי להכניסו אל פיו, נשמעה צווחה נוראה ומחרשת אוזנים מהקצה השני של השולחן.

היה זה רבי נח שהשמיע צווחה זו, כשהוא נופל על הריצפה ושוכב מעולף.

מיד חרדו כולם ונזעקו לעזרתו של רבי נח. בעל הבית רץ לעבר האורח כדי להקיצו מעלפנו. לאחר דקות ארוכות הצליחו לעורר את האורח ולהושיבו על מקומו. הפריץ שכמובן לא התחיל עדיין לאכול מהדג, המתין שירגעו הרוחות ולחזרתם של כולם אל השולחן. אחרי שנראה היה כאילו נשכח האירוע המביך והאוריה החגיגית חזרה לחלל החדר, שוב ניסה הפריץ לטעום ממנת הדג המיוחדת.

גם הפעם, באותו חלקיק שניה של בין הנעיצה במזלג לבין ההכנסה אל הפה, נשמעה צווחה נוראה. עוד יותר מקודמתה, כשגם בזה הפעם האורח נפל מכסאו, השתער בשנית על הריצפה כשהוא מעולף לגמרי. גם הפעם רץ בעל הבית אל עבר האורח, ובקושי רב הצליח לעורר אותו ולהחזירו אל מקומו ליד השולחן.

הפריץ ההמום ממראה עיניו שאל את היהודי: מי האיש? האם קרוב משפחה הוא לך? האם ידידים אתם? ומה בדיוק קורה לו כשהוא צווח ונופל מעולף? היהודי משך בכתפיו ואמר: יאמין לי הפריץ שאין לי שמץ של מושג מי הוא זה ומאין הוא בא. כל שיועד אני הוא ששמו 'נח' וכי היום בבוקר הוא הגיע אל בית המזיגה וביקש להתארח אצלי. יתר על כך, אין לי כל מידע.

בשלב זה התערבה הפריצה ואמרה לפריץ: חוששני מאוד כי מדובר באדם חולה מסוכן, שמחלתו היא מחלה מדבקת! זו סכנה עבורנו להיות יחד אתו תחת אותה קורת גג! מי יודע

באיזה מחלה קשה ומוזרה הוא יכול להדביק אותנו. הבה ונברר מכאן כל עוד נפשנו בנו.

בקושי הספיקה לסיים את דבריה, והיא יחד עם הפריץ קמו מהשולחן בבהלה רבה, וכאחוזי תוזית פתחו במנוסה אל עבר הדלת. הם אפילו לא הספיקו להיפרד לשלום ממארחיהם, וקול ריצתם המבוהלת נשמעה מבחוץ.

רבי נח שלא רצה להפריע את המשך סעודת השבת, ביקש את רשותם של המארחים לסיים את הסעודה ולצאת אל החצר. הם כמובן הסכימו מיד, אף הם חששו מאותה מחלה מדבקת כביכול, ורבי נח פתח בברכת המזון נלהבת כדרכו בקודש וכשסיים יצא אל מקום לינתו בחצר.

ויהי בחצי הלילה, לפתע נפתחת הדלת המובילה אל החצר ובעלת הבית יוצאת בבהלה כשהיא משמיעה קול בכי חנוק: הוואל נא, אורחנו היקר, להיכנס אל הבית. בעלי היקר חש שלא בטוב, הוא מרגיש שאלו הם הדקות האחרונות לחייו, והוא מבקש שתיכנס אל חדרו כדי לעזור לו באמירת סדר הווידוי לפני שנשמתו פורחת ממנו למרומים.

לשמע הדברים רץ רבי נח במהירות נפלאה אל תוך הבית, תוך כדי שהוא צועק בקול רם: מקבל אני עלי כי בסעודת שבת בצפרא דשבתא אטעם מהדג ובזה אתקן את הנשמה המגולגלת בו. רבי נח ניגש במהירות אל מיטתו של בעל המזיגה שנראה היה כאילו תקף ליה עלמא ואמר לו: אגלה לך את סוד מחלתך! דע לך כי הבאת על עצמך דינים וקטרגים, בזאת שנתת לגוי לטעום ממאכלי השבת, כי במנוחתו לא ישכנו ערלים. עניין זה הביא עליך את מחלתך זו, אולם אם תתן לי תקיעת כף ותבטיח לי כי לעולם לא תתן יותר את מאכלי השבת לגויים, הרי שבס"ד נוכל לפעול לך רפואה וישועה.

המוזג נענה ובשארית כוחותיו הושיט את ידו לרבי נח והבטיח כי יהיה מה שיהיה ואני לעולם לא אתן עוד לגוי לטעום ממאכלי השבת.

לשמע הבטחתו, המשיך רבי נח והסביר לחולה את אשר אירע: עליך לדעת כי בדג זה שעלה על שולחן השבת הייתה מגולגלת נשמה קדושה שהמחינה לתיקונה כבר כמה מאות שנים. רק לאחרונה ממש הצליחה הנשמה להיכנס אל תוך דג, כשהיא מייחלת לכן שתזכה לעלות על שולחנו של אדם יהודי שיתקין את הדג לכבוד שבת ויאכל ממנו כמצוות היום, כשבכך היא תבוא ליד תיקונה שלם.

ההשגחה העליונה כיוונה וסובבה שששבות שבת זו בביתך, כדי שאוכל לעזור ולסייע לתיקון אותה הנשמה המצויה בדג. והנה בעוד שאני טרוד במשימה קדושה זו ומהרהר על תיקונה של אותה נשמה, קמו המקטרגים והביאו לך שהפריץ יגיע לביתכם ויפריע את עבודת התיקון שהיה עלינו לעשות.

ובאותו הרגע בו נעץ הפריץ את המזלג שלו בדג, זעקה הנשמה המגולגלת צווחה נוראה! אוי ואבוי לי, זעקה הנשמה, שעתה עומד גוי שפל זה לאכול מהדג ולמנוע ממני תיקון. מרוב פחד ואימה מצווחת הדג, צווחתי אף אני זעקה איומה ואיבדתי את ההכרה.

חשבתי שהצלחנו להכניע את המקטרגים והפריץ לא ירצה יותר לטעום מהדג. אולם המקטרגים המשיכו במלאכתם וכך אירע שהפריץ שוב ניסה לאכול מהדג. הפעם צווחה הנשמה בקול גבוה יותר, ושב גם אני צעקתי ואיבדתי את ההכרה.

בפועל, סירבתי לאכול מהדג, גם לאחר שהפריץ והפריצה יצאו מהבית. הבנתי שמלחמה גדולה נערכת בין כוחות הקדושה לכוחות הטומאה על תיקון נשמה זו, וחשבתי כי מוטב לי שאמשוך ידי מכל זה, בבחינת 'שב ואל תעשה עדיף'. כיון שכך, כעסה הנשמה עליך מאוד, בראותה כי היא מפסידה את תיקונה, והיא גרמה להענישך במחלתך הקשה.

כיון שראיתי כל זאת, אמרתי מיד שאני מקבל על עצמי לאכול מהדג ולתקן בכך את הנשמה, וממך אני מבקש שתראה להיזהר ולהישמר בכבוד מאכלי השבת, ובוודאי שלא תתן לגויים לטעום מהם.

כעבור שעה קלה החל היהודי להרגיש בטוב יותר, והוא עמד על רגליו כאחד האדם.

על הפסוקים (דברים יד כב - כג): **'עֲשֵׂר תַעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זְרַעְךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה. וְאֶכְלֹתְ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשָׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם מִעֵשֶׂר דִּגְגָּךְ תִּירְשֶׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְכִכְרֹת דָּגְרֶךָ וְצִאֲנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים'**, מביא רבינו השפת אמת זיע"א בשם זקנו רבינו החידושי הרי"ם זיע"א, כי מכאן יש ללמוד על שגב מאכלי השבת שהם מתקנים את גוף האדם ומרוממים אותו לזכות להיות ירא שמים (תרג"ד): "מורי זקני ז"ל אמר, ללמוד מכאן דאכילה בקדושה לפני ה' מתקן האדם להיות ירא שמים. וכמו כן סעודת שבת שנקרא 'סעודתא דמהימנותא', לפי שמתקן הגוף להיות נמשך אחר הקדושה, ודפח"ח".

ראה לדברי זקנו, במילים המרוממות 'ומצאתי שדבר אמת בפיו', כתב השפת אמת (תרג"ב): "כבר כתבתי בשם מורי זקני ז"ל, כי יש ללמוד מזה שמאכילת מצוה באין ליראה את ה'. וביאר כי המאכל כשהוא מבורר מפסולת מביא יראה, ועל ידי המעשר שניתן הראשית לשמו יתברך נשאר קדושה גם בהשירים ומתברר, וכמו כן בשבת אין צריך בירור, עכ"ל ז"ל. ומצאתי שדבר אמת בפיו וכדבריו מפורש במדרש תנחומא בפרשה זו: בזכות שני דברים בני ישראל מתחטאין לפני המקום, בזכות המעשר דכתיב ושמת כו', ובזכות שבת דכתיב והתענג על ה'. וכמו כן בגמרא דשבת, עשירים שבארץ ישראל במה הם זוכין - בזכות המעשר. ובחוץ לארץ - בזכות השבת, ע"ש".

ועוד כתב בזה השפת אמת כי 'אמת בפיו' (צו תרג"א): "ושבתות ויום טוב הם מעלין כל הזמנים. ולכן סעודת שבת נקראת 'סעודתא דמהימנותא', שעל ידה נמשך כל האכילות שבימי המעשה אל השורש. ושמעתי מפי מו"ז ז"ל במה שנאמר באכילת מעשר 'ואכלת לפני ה' אלקיך כו' למען תלמד ליראה', נלמד מזה כי אכילת מצוה בקדושה מביא האדם לידי יראה, וכן הוא באכילת שבת עכ"ד. ואמת בפיו שכן רמזו רז"ל בגמרא יבמות בפסוק הנ"ל 'למען תלמד ליראה כו' ה' אלקיך כל הימים', אלו שבתות וימים טובים, ע"ש. ונראה הרמז כמו שכתבנו, כי כמו שמעשר שנאכל לפני ה' בירושלים מביא יראה וקדושה לכל האכילות שבכל המקומות, כמו שכתבנו במקום אחר בשם מו"ז ז"ל כי כל תרומה ומעשר מניח הכח בהשירים. כמו כן אכילת שבתות ויום טוב שנאמר עליהם 'זה השולחן אשר לפני ה' מביא יראה וקדושה לאכילות כל הימים, זה בבחינת המקום וזה בבחינת הזמן".

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)

השבוע במדור:

תקנת תקיעת שופר בר"ח אלול ובכל החודש | האם בן רשאי לתקן את אביו הבעל קורא? | משכיר שהתנה עם השוכר לשלם סך חמישים דולר על כל יום שהוא לא מתפנה מהדירה האם אין בזה משום ריבית? | צורת פתח העשויה מארונות האם חייבת בממזהה | האם חייבים לקבוע ממזהה בפתח חדר קירור | ארון קבוע הסותם חלל הפתח | היכן קובעים את הממזהה במחיצה דקורטיבית

הגאון רבי משה בראנדסדארפער שליט"א גאב"ד היכל הוראה ובעל שו"ת היכל הוראה

האם בן רשאי לתקן את אביו הבעל קורא?

שאלה: מי שהוא בעל קורא בבית הכנסת, האם מותר לו לבקש מבנו שיעזור לו בהכנת הקריאה, כדי שאם יטעה בקריאה הבן יתקן אותו, האם אין בזה בגדר סתירה לדברי האב כראוי, ובפרט שהבן עומד על ידו לתקן אותו?

תשובה: נראה דאין בזה איסור, כיון שהקריאה להורות הדרך בנקודות וטעמים אינה בגדר סתירה לדברי האב או הוכחה לאב שאינו קורא כהלכתו, אלא שהוא מורה לו הדרך כיצד יקרא. ואדרבה, בזה הוא מונע מאביו צער הבושה מן הרבים שיפסיקוהו באמצע הקריאה כשלא יקרא כדבעי.

ביאור הדברים: הדנה מקור הדין הוא בשולחן ערוך (יורה דעה סימן ר"מ סעיף ב') דאסור לבן לסתור דברי אביו. ובסעיף י"א כתב, דאם היה האב אומר שמועה בטעות לא יאמר לו "לא תתני הכי", ולכאורה דין זה כבר כלול במה שכתב בסעיף ב'. ומקור הדין בסעיף י"א הוא מהגמרא בקידושין (לב, א) עיין שם.

אמנם, מי שהוא בעל קורא בבית הכנסת לבקש מבנו שיעזור לו בהכנת הקריאה, כדי שאם יטעה בקריאה הבן יתקן אותו, והוא לא נכלל הדבר באיסור של "לא יסתור דבריו"? הרי שאין בזה איסור, והוא בגדר מה שכתב המשנה ברורה בשם הלבוש (סימן קמב סק"ח): "ואם יש שם מי שיודע על כל פנים לקרות הטעמים מתוך החומש יקרא זה מתוך החומש לפני האיש הקורא בספר תורה להורות הדרך בנקודות וטעמים כראוי, והקורא מתוך החומש לא יקרא בקול רם רק כדי שיהא נשמע להקורא מתוך הספר תורה", עכ"ל.

חזינו דהקריאה להורות הדרך בנקודות וטעמים אינה בגדר סתירה לדברי האב או הוכחה לאב שאינו קורא כהלכתו, אלא שהוא מורה לו הדרך כיצד יקרא. ואדרבה, בזה הוא מונע מאביו צער הבושה מן הרבים שיפסיקוהו באמצע הקריאה כשלא יקרא כדבעי.

משכיר שהתנה עם השוכר לשלם סך חמישים דולר על כל יום שהוא לא מתפנה מהדירה האם אין בזה משום ריבית?

שאלה: שוכר שחתם על חוזה שכירות, ובנוסח החוזה ישנו סעיף שאם בתום ימי השכירות אינו עוזב את הדירה יהיה תשלום השכירות סך חמישים דולר על כל יום שעובר, האם אין בזה משום ריבית?

מחן פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מח"ס תשובות והנהגות

תקנת תקיעת שופר בר"ח אלול ובכל החודש

שאלה: מהו המקור למנהג תקיעת השופר בחודש אלול, והאם יש הבדל במעמד ההלכתי או בסדר התקיעות (תשר"ת, תש"ת, תר"ת) בין ראש חודש אלול לשאר ימי החודש?

תשובה: נהגו כל ישראל לתקוע בשופר בחודש אלול מדי יום ביומו אחר התפלה, תשר"ת. ולא נזכר בש"ס ורוב קדמונים, אלא דאיתא בפרקי דר' אליעזר (מ"י) שבר"ח אלול אמר הקדוש ברוך הוא למשה עלה אלי ההרה לקבל לוחות אחרונות. והעבירו שופר במחנה משה עלה להר, שלא יטעו עוד אחרי ע"ז, והקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר, לכן התקינו חז"ל שיהו תוקעין בשופר בר"ח אלול בכל שנה ושנה וכו'.

נראה מדבריו ד"תקנת חכמים" היתה בר"ח אלול בלבד, וכן איתא בדעת זקנים בעלי התוס' עה"ת (דברים י - י) שתוקעין בר"ח אלול, אבל לתקוע בכל החודש לא נהגו בכל מקום, וכן השו"ע (סימן תקפ"א) לא הביא מנהג זה. וכן ידוע שהאדמו"ר הקדוש מקאצק רבי מנחם מענדיל זצ"ל לא תקעו אצלו בחודש אלול, (רק החידושי הרי"ם אחריו הנהיג לתקוע כל החודש כמנהג אשכנז) ועכ"פ עיקר החיוב כתקנת חכמים היה בר"ח אלול בלבד. אכן נהגו באשכנז לתקוע כל החודש. ובאמת הטור ס' תקפ"א הביא את דברי הפרקי דר"א וגרס ביה שתקנו לתקוע בכל החודש, אבל פשוטו היינו בר"ח אלול דוקא. וזכורני שאף בספר "כנף רננה" מוכיח כן.

והואיל ועיקר התקנה היתה בר"ח אלול, ע"כ הנהגתי בקהלתנו דבר"ח אלול דוקא יתקנו תשר"ת תש"ת תר"ת, שהרי יש ספק מהו תרועה ולרמב"ם ועוד הרבה קדמונים ספיקא דאורייתא היא, וע"כ ראוי בר"ח אלול שהוא עיקר התקנה לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת שתהא כהלכה, ואמנם בכל החודש סומכין על ר"ת דס"ל בדביעבד יוצאין תמיד בתשר"ת גם מדאורייתא, וע"כ כשאנו אלא מנהג מקלינן טובא, אבל בר"ח שחייב טפי לא נהגנו להקל. ובספר מנהגי פראנקפורט איתא שבכל חודש אלול נהגו לתקוע תשר"ת, תש"ת, תר"ת, אכן מנהג ישראל רק תשר"ת, אבל אצלנו נהגתי להחמיר בר"ח לבד וכמ"ש (אף שלא מצאנו בפוסקים לחלק בזה).

ונראה בזה עוד סברא לתקוע בר"ח אלול, דבאמת מיום זה מתחיל הדאגה לצרה והיינו החשש ופחד ליום הדין, וראוי לתקוע כדי להתעורר לתשובה ובחור יום אחד הוא ר"ח אלול, ואם אמת כן יש בזה מעין המ"ע לתקוע בעת צרה, אבל זהו חידוש גדול.

ודע עוד דהמנהג לתקוע בחודש אלול זהו בציבור דוקא, דומיא דתקיעות דמוסף דר"ה על סדר הברכות, דהוא בציבור דוקא. ושמעתי מקשין כיון שמברכין על מנהג כמו בהלל דר"ה, למה לא נברך על התקיעות, ובפרט בר"ח וכמ"ש, ונראה כמו דמצינו בשמיני עצרת דיושבין בסוכה ולא מברכים, והטעם משום היכר כדי שלא יהא חשש דבל תוסיף, ה"ה כאן אין מברכין כדי שיהא ניכר שהתקיעות רק לקיים המנהג ולא למצוה. (וגם לפי הסברא שכתבנו דחייב התקיעות הוא משום עת צרה, לא נתבאר שצריכים לברך, אף דבארץ ישראל כשבר צור יש בזה מ"ע, ואולי חיישין להפוסקים שבעת צרה המצוה בחצוצרות דוקא), ועיין לבוש שאין תוקעין בערב ר"ה כדי להפסיק בין שופר דתקנת חכמים לשופר של ר"ה שהוא מה"ת, משמע שכל אלול החיוב הוא מתקנת חכמים, אבל במ"א שינה וכתב כדי להבדיל בין תקיעות רשות לתקיעות דחובה והיינו כמ"ש, ועיין בשל"ה דבעת שמיעת התקיעות בחודש אלול יהרהר בתשובה, ובקב הישר (מ"ה) כתב שיבכה ויהפוך פניו אל הקיר, ויבקש ב"ג מדות של רחמים חסדי הקדוש ברוך הוא ע"ש.

<<<

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים
גאב"ד מרכז פתח תקוה

ארכיון 'עוז והדר'

צורת פתח העשויה מארונות האם חייבת במזוזה

שאלה: בחורי ישיבה הלנים בפנימיה הנמצאת בשיפוצים, ואין צורת הפתח לכניסה לחדרם, ומחמת כן סידרו לעצמם כניסה על ידי שהזיזו ב' ארונות לשני צדי הכניסה ומעליהם הניחו קרש, האם הפתח חייב במזוזה.

תשובה: כיון שנראה צורת הפתח חייב במזוזה, אמנם בלא ברכה ככל פתח שאין לו דלת.

הדברים אמורים אף אם לא הוקבע במסמרים כיון שהקרש אינו מתנועע ברוח, וכן אף אם אין הקרש מונח בקצה הארון אלא באמצעו, כל שנראה כצורת הפתח.

וזאת למרות שלא התכוונו להניחו לשם צורת הפתח, כעין המבואר לגבי לחי העומד מאליו (אורח חיים סג, יא ובביאור הלכה שם מבואר שבצורת הפתח קל יותר לחיבו).

האם חייבים לקבוע מזוזה בפתח חדר קירור

שאלה: האם חייבים לקבוע מזוזה בפתח חדר קירור.

תשובה: חייב ככל בית האוצר (מחסן), ואף שבית האוצר התרבה רק כשראו לדירת אדם, ואין אפשרות לגור במקור או מקפאי, אך מאחר ואם ינתק את הקירור מהחשמל, יהיה המקום ראוי לדירה, נידון כחדר רגיל וחייב.

ארון קבוע הסותם חלל הפתח

שאלה: פתח שהניחו ארונות מצדי הפתח ומעליו ממש בסמוך לפתח, החוסמים חלק מהכניסה. היכן יקבעו המזוזה.

תשובה: יקבע את המזוזה על הארון, כיון שהוא מפקיע את הפתח מהפצימין של הכניסה. ואף אם אין גובה האחרון עשרה טפחים ומחמת כן לא תהיה המזוזה "בין כתפיו", כיון שהוא רק לכתחילה, אך כשאי אפשר לקבוע בין כתפיו כגון בארונות אלו, יקבענה בגובה הארון.

היכן קובעים את המזוזה במחיצה דקורטיבית

שאלה: מזוזה בפתח שהתקינו בו מחיצה מתקפלת, באופן שאין אפשרות לעבור בכל חלל הפתח, משום שאף בשעה שהמחיצה מקופלת היא עומדת בצד וחוסמת את המעבר. היכן יקבעו המזוזה.

תשובה: יש לקבוע במזוזה הפתח, ולא על גבי הלוח הראשון של המחיצה המתקפלת, מאחר ומתנועעת כל הזמן ולא עומדת באופן קבוע, לא מורידה משם 'חלל הפתח'.

בשונה מהדלתות המצויות בכניסות לבניינים, שבתוך חלל הפתח מניחים דלת אלומיניום שחלקה דופן קבועה ועליה תיבות דואר, אינטרקום וכדו', שניידן כעין קיר החוסם חלק מהכניסה, ובאלה הורה מרן הגר"ש אלישיב שיש לקבוע המזוזה על משקוף חלל הפתח, ולא על משקוף הבניין כיון שחלקו חסום באופן קבוע ואינו נידון כחלל הפתח.

תשובה: הרי שאין בזה שום חשש ריבית, דאף שבהלוואה אסור באופן זה גם אם סיכם איתו לכתחילה שייקנס בעבור עיכוב הפרעון [כמבואר בשולחן ערוך (יורה דעה סימן קעז, סעיף טז) וזה לשונו: "אם חייב עצמו לתת למלווה כך וכך בכל שבוע בעוד שמעכב ממנו, הרי זה ריבית גמור". וכתב הרמ"א: "אף על גב דכתב לו כך דרך קנסא, אם לא אפרע לך לזמן פלוני אתן לך כל שבוע כך וכך, ואף על גב דאם היה פורע לו בזמנו לא הוי כאן ריבית כלל, מכל מקום הואיל וכתב לו ליתן לו קצבה בכל שבוע ושבע, הוי ריבית גמור, וכן עיקר, אף על גב דיש מקילין והתירו ללוות בריבית בדרך זה". עכ"ל], מכל מקום בנידון דידן שאני, כיון דהוי רק קנס עבור העיכוב, ומה שהוא משלם חמישים דולר עבור כל יום שעובר, הוא התחייבות חדשה, חוזה שכירות חדש.

ביאור הדברים: שהרי הוא דומה למה שכתב שם בשולחן ערוך בסעיף הקודם (סעיף טז), לעניין עיכוב הנדוניא, וזה לשונו: "המתחייב לפרוע לחתנו לנדוניא לזמן פלוני ואם יעכב מלפרוע יוסיף על סך הנדוניא על כל עשרים דינר מהם ז' פשיטין בכל חודש, מותר, שזה דומה לנותן מתנה לחבירו ואומר לו, אני נותן לך כך וכך לזמן פלוני, ואם לא אתן לך לזמן פלוני עוד אני מוסיף כך וכך, שהוא מותר". עכ"ל. חזינו להדיא שאין בזה שום איסור ריבית.

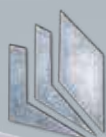
להתב בפרשת השבוע
עם האוצר הכלום

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ובחנויות הספרים המובחרות

וְעַתָּה יֵצֵא
לְזֶרַע וְזִמְרָה

עקדת יצחק המבואר
לחכם הקדמון רבי יצחק שראמה זצ"ל

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

דגל מחנה
אפרים

המבוא

להרה"ק רבי משה חיים
אפרים מסדילקאב
זיע"א

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ☎ להשיג בחנויות הספרים

הפרזייקט
ההיסטורי

- מטפה ומונה ב"י נפה
- ביאור רחוט משולב על דרף
- סותרות והקדמות ערבות
- ילקוט ביאורים סקיף
- מאות אלפי הערות והוספות
- חובה לכל בו ישיבה

ה' טרחת
נעתי
ה' ויללה
מר שנים
בקיבוץ
ה' ה'

94
הושלמה
הסדרה
המוזמנטלית
הרמב"ם
המבואר

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ☎ ובחנויות הספרים המובחרות

ד' אלול תרפ"ו

הגאון רבי מאיר שמחה הכהן
מדווינסק זצ"ל

בעל 'אור שמח' ומשך חכמה

התכנית האלוטית להישרדות עם ישראל בגלות, וכיצד
גלות, גזרות ונדודים מעודו דווקא לשמור על ייחודו
הרוחני והתורני של העם היהודי

המשך חכמה, בפירושו על הפסוק "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכולתם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלקיהם" (ויקרא כו, מד), מתאר את הדרך שבה הקב"ה שומר על עם ישראל במהלך הגלות.

הוא מסביר כי הקב"ה, שידע מראש שישאר יתפזרו בארצות רבות לזמן ממושך, יצר "אופנים ותחבולות" כדי למנוע מהם להתבולל. יעקב אבינו היה הראשון שהניח את היסוד לכך, בכך שציווה לקבור אותו בארץ כנען. ציוו זה נועד להזכיר לבניו שהם רק "גרים" במצרים ושארץ ישראל היא ביתם האמיתי. יוסף הצדיק והשבטים המשיכו בדרך זו, מה שגרם לעם ישראל להישאר נפרד ומובחן מהמצרים. בשלב מאוחר יותר, אנשי כנסת הגדולה, ובראשם עזרא הסופר, המשיכו את המגמה הזו על ידי קביעת גדרים ותקנות (י"ח דבר) שנועדו להבדיל את ישראל מהגויים.

טלטולי הגלות כגורם מחזק

המשך חכמה מסביר כי במהלך הגלות, מתקיים דפוס מחזורי: תקופת יציבות ושגשוג: עם ישראל מתיישב בארץ מסוימת, משגשג מבחינה תורנית וכלכלית, ואף עשוי להגיע למצב שבו הוא מרגיש אזרח שווה בין שוים. בתקופה זו, קיים סיכון של התבוללות תרבותית ושכחת המטרה הרוחנית. טלטול ורדיפות: כשהסכנה להתבוללות גדלה, מתעוררת "רוח סערה" הגורמת ליהודים להיות נרדפים ומפוזרים ממקומם. טלטולים אלו מזכירים להם שהם גרים, ולא אזרחים, והם נאלצים להתאחד מחדש במקום אחר.

השפעת הגלות על התורה והאומה

המשך חכמה רואה בטלטולים אלו סיבה לקיום התורה והאומה כאחד. בארץ ישראל, התורה הייתה ניתנת להשתנות או להוספה על ידי בית דין גדול או נביאים. לעומת זאת, בגלות, המוסדות הללו אינם קיימים, ולכן התורה נשמרת בצורתה המקורית והטהורה ללא שינוי. יתרה מכך, כאשר עם ישראל מגיע למקום חדש לאחר טלטלה, יש לו התעוררות רוחנית מחודשת ללמוד ולחזק את התורה, מבלי לנסות לחדש או לשנות אותה, ובכך היא נשמרת.

המשך חכמה מסכם את דבריו בפירוש לפסוק: "לא מאסתים": אין הקב"ה מאס בעם ישראל למרות השפלות הרוחנית והתורנית שקורית לעיתים בגלות.

"ולא געלתים": הקב"ה לא זונח אותם למרות הגירושים והטלטולים ממקום למקום.

"לכלותם להפר בריתי אתם": כל הטלטולים הללו אינם מיועדים להשמיד את העם או לבטל את הברית, חלילה.

"כי אני ה' אלקיהם": כל המנגנון הזה נועד למעשה לשמור על העם ועל התורה, ובסופו של דבר להביא לגאולה השלמה.

(עפ"י משך חכמה - פר' בחוקות')

• • •

ד' אלול ת"ש

הגה"ק רבי יום-טוב ליפמן הלוי
העליר

בעל התוס' יו"ט

פרסם את המ' שברך של רבינו התוס' יו"ט ונושע

כבר כמה שנים שאני גרוש ומחפש שידוך, ושום דבר לא זו. סגולות של ארבעים יום וארבעים לילה, תפילות ובקברי צדיקים בכל מיני מקומות נידחים בארץ ובעולם, ברכות וקמיעים וכו' ועדיין אין התקדמות.

כן גם את הסגולה של לא לדבר בתפילה ניסיתי יחד עם חבר נוסף במצבי, הוא נושע אבל אני לא.

השנה (תשפ"ב) לפני חג השבועות (שחל במוצאי שבת) הציע לי אחד אולי לנסות את הסגולה של להיות ממזכי הרבים, 'מה עלי לעשות?' שאלתי אותו. הוא הציע לקחת ענין מסויים ולפרסמו ברבים, ובזכות תוכל לבוא לישועה. נו, ניסיתי כבר כל כך הרבה סגולות אנסה גם את זה. הדפסתי כרטיסים עם המ' שברך של התוספות יום טוב, ובצד השני כתבתי כי אם רוצים לקבל את התורה ביחד עם כל הברכות הכתובות בה, צריך לשמור את הפה והלשון מלדבר בעת קריאת התורה והתפילה, וצירפתי גם בקשה אישית לקבל קבלה זו לכל הפחות לשבת וחג השבועות לזכותי.

בשעת תפילת ליל שבת חילקתי את הכרטיסים לכל המתפללים וכל האורחים. בין האורחים היה אחד שגר בשכונה מרוחקת, במקום בו אפשר להשכיר את הדירה לחסידים שבאו לחסות בצל האדמו"ר במחיר מכוון, ושכר דירה קטנה באיזור שלנו. וכמובן שגם הוא קיבל כרטיס.

הלה התחיל להתעניין אצל המתפללים מי אני ומה הסיפור שלי וכו'. במוצאי יום טוב הוא הציע אותי לאחיו שיש לו בת גרושה. ב"ה שידוך טוב ומוצלח שיותר מזה לא חלמתי. לאחר כמה ימים נסגר השידוך וכעת אני בעיצומם של ההכנות של החתונה שתתקיים בקרוב ממש. לאחר שראיתי כמה גדול כח זיכוי הרבים, חשבתי שאני חייב לזכות את הרבים ולפרסם גם סיפור זה לזכות את כלל ישראל וגם שיעמוד לזכותי, שהחתונה וכל הגלוה אליו יהיה בשעה טובה ומוצלחת.

חבר טוב הפנה אותי אליכם והנה הסיפור לפניכם. תודה מראש על פירסום הסיפור, ושתזכו לזכות את הרבים.

(גליון מורא מקדש)

• • •

ט' אלול תר"ס

הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין
זי"ע

בעל צדקת הצדיק

מדוע שאל את החסיד אם יודע ללמוד

אצל הרה"ק רבי צדוק הכהן זצ"ל מלובלין, באו שני אברכים ונכנסו לקבל 'שלום', ושאל הרה"ק לאחד מהם אם יודע ללמוד? והשיבו: הן! והמשמש תמה מאוד על שאלת הרבי, כי לא הסכין בשאלות כאלה, ואפילו לחסידים אנשי שלומם לא שאל מעולם לשום אחד מהם אם יכול

ללמוד, ובפרט לאיש זה שזה פעם הראשונה שבא אליו, וגם הפעם לא בא בכדי להסתופף בצילו אלא באקראי בעלמא, ועל כן הרהיב עוז בנפשו לשאול את הרה"ק פשר דבר, מה זה ששאל את האיש הזה אם יכול ללמוד.

השיבו הרה"ק רבי צדוק זי"ע: איש אחד, אביו של האברך הזה, היה נוסע זמן רב למורי הרה"ק מאיז'ביצא זי"ע, ומסחרו היה עם 'שוורים' אצל הפריצים, וזה היה אז מהמסחרים הגדולים. אחר זמן התחיל לנסוע לאדמו"ר אחר. פעם אחת נתהווה מגיפה בבהמותיו, ובא לרבו ולא ענה לו מאומה. ובבואו לביתו ראה שההפסד הוא גדול רחמנא ליצלן והמגיפה לא פסקה עוד, נסע עוד הפעם אל רבו, ושוב לא ענהו מאומה, והוכרח לשוב לביתו בפחי נפש. אך בבואו הביתה, וירא כי כבר אבד כל הוננו, וכי גם ממון אחרים שהיה אצלו בהלוואה יפסיד, דוה לבו מאוד שלא יוכרח לקרוא 'שמיטה' לממון אחרים. ובפרט שהיתה בידו 'נדוניית' אברכים שישבו ועסקו בתורה ונתפרנסו מהעיסקא שהיה עושה, ועתה על ידו יתבטלו מלימודם חס ושלום, על כן נסע פעם שלישית לרבו ובכה לפניו מאוד במר נפשו על האסון הנורא שקרה לו, וביותר על הפסד ממון אחרים שתחת ידו. אז השיבו רבו: מה אוכל לעשות? סע לך אל הרה"ק מאיז'ביצא שנסעת אליו מקודם - ויושיעך.

והנה קשתה עליו 'נסיעה' הזאת, עד שחשב שאם היה רק ממון שלו בהעסק - היה מניח כל ההון הרב לירד לטמיון אך ורק בלי לנסוע לאיז'ביצא, כי הוא היה חסיד אמת, ומאחר שלא נשאה חן בעיניו דרכו של הרה"ק מאיז'ביצא זי"ע היה מוסר נפשו ומאודו בזה. אך כיון שהיה בזה גם 'גרמא בנזקין' לאחרים, ובפרט ביטול תורה הקדושה וחילול השם חס ושלום, לא היתה לו ברירה ונסע אל מורי הרה"ק מאיז'ביצא זי"ע לבקש ישיעה. ובבואו לפניו ושח את דאגתו, שאלו מורי: האם מהיום והלאה תסע חזרה אלי כמקדם? השיב החסיד: לא מצאה זה הדרך חן בעיני. שאלו שוב מורי: ומה תאמר כשתבוא לך ישיעה על ידי? השיבו בפשטות: אומר שעשיתם לי כישוף!! אז נתפעל מורי הרה"ק מאיז'ביצא זי"ע מגודל אמתתו של החסיד שלא ירמאו, והכיר בו שכוונתו לשם שמים, לכן הבטיחו שמהיום והלאה יתקיימו בהמותיו, ועוד יתוסף הוננו בשנה זו עשרת מונים, ויוושע גם כן בבן זכר שיהיה תלמיד חכם גדול...

וסיים הרה"ק רבי צדוק זי"ע ואמר: זה האברך ששאלתיו אם יודע ללמוד, הוא בנו של אותו חסיד, ורציתי לידע אם נתקיימה אכן ברכתו של מורי הרה"ק מאיז'ביצא זי"ע...

(בן לאשרי ברכה משולשת - פר' וירא)

שנה טובה ומתוקה - בדברי תורה...

את ברכת שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה מפרש רבינו הגה"ק רבי צדוק הכהן זצ"ל בספרו פרי צדיק (מאמר ר"ה אות ב') כי ברכה זו מכוונת על עניני רוחניות, וכה לשוננו הקדוש: "שנה טובה היינו בדברי תורה, דסתם 'טוב' הוא בדברי תורה, כמו שאמרו (ברכות ה, א; ע"ז יט, ב) אין טוב אלא תורה... שתחדש עלי טובה - שיהיה חידוש השנה בדברי תורה שהוא 'אור כי טוב', ומתוקה - כמו שנאמר (תהלים יט, יא) ומתוקים מדבש ונופת צופים, היינו שירגישו טעם בדברי תורה... שיכנסו הדברי תורה למעמקי הלב..."

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריין שליט"א

בש"ח, גרין, ה'תש"ח

בורר בשבת

- א. יש אומרים שאסור להחזיר כל ספר למקומו אלא יניחם בארון מעורבים. [מסגרת השלחן ס"פ סט"ז].
- ב. ויש אומרים שמותר לסדר בשבת לאחר התפלה את הסידורים והחומשים שהניחו הקהל בעזבם את בית הכנסת ולמיינם כדי להחזיר כל ספר למקומו. [ילקוט יוסף ח"ג שם סע"ג ובהע' פב, שו"ת באר משה ח"ו סס"ח].
- ג. או שיפור הספרים ואחר כך יחזיר אחד אחד למקומם בארון. [תשובות והנהגות ח"ב סקפ"ה אר"ט].
- ד. והמעייין מעט בכל ספר קודם שמכניסו לארון תבוא עליו ברכה. [שו"ת באר משה שם].
- ה. ויש אומרים שאם כוונת המסדר שיהיו הספרים מוכנים ללומדים שבאים ללמוד, גם אם ספק שישתמשו בספרים, יש מקום להקל, בצירוף שיטת הפרי מגדים שאין איסור ברירה אלא בשני מינים מעורבים ואת אחד מהם רוצה ואחד לא ולא כשאינו רוצה את שניהם. [שו"ת נשמת שבת ח"ד סקנ"ח, ועיין במשנת השבת ע' ס"ח, ובהע' קנט].

כו. ברירת בקבוק שתיה כדי להכניסו למקרר. הוצאתו מהמקרר כדי להפיג צינתו.

בקבוקי שתיה המעורבים בטעמים שונים מותר לברור בקבוק אחד מהם כשרוצה לשתות ממנו מיד, וכן מותר לברור כדי להכניסו למקרר שיתקרר עד לזמן הסעודה דכל שיש בו צורך לסעודה הוי בגדר לאלתר, וכן מותר להוציא בקבוק שתיה המעורב בין בקבוקים שונים מתוך המקרר זמן רב קודם הסעודה כדי להפיג צינתו דכיון שהוא לצורך הסעודה הוי בגדר לאלתר. [ע"פ שש"כ שם סע' עג- עד ובהע' שם, ועיין בח"ג בתיקונים ומילואים שרצה לחלק דדוקא בבצלים התירו כיון שהם מכניסים טעם באוכל וצריך אותם עכשיו משא"כ בשתיה, וצ"ע].

כח. מיני מזונות מעורבים ורוצה להחזירם כל אחד לקופסא שלו.

מצוי בקידושא רבא בבית הכנסת, שלאחר הקידוש נשארים על השולחנות כמה סוגי מזונות, ורוצה למיינם ולהחזיר כל סוג בקופסא שלו, כתב בשו"ת נשמת שבת [ח"ד סקל"ו] שלא יעשה כן משום איסור בורר. [דאע"פ שלשיטת הפמ"ג הנזכר לעיל אין בו משום בורר, מ"מ שיטת האגלי טל והמשנה ברורה שם ס"ג בביה"ל ד"ה היו, להחמיר בזה, ובמדי דאורייתא יש להחמיר כוונתה, נשמת שבת שם, וכתב שם עוד, דלפעמים כשרוצים לכבד אורחים הבאים מאוחר מוציאים המזונות שנטנפו קצת, ויש בו איסור בורר פסולת מתוך אוכל, וכדי שלא להיכשל בזה צריך להוציא החתיכות הטובים מהם ויניחם בכלי חדש לכבדם בזה].

סחיטה בשבת

לימון או מיץ לימון שלא התבשל מע"ש כי אם לתוך כלי שלישי, ודע עוד שהחז"א בסנ"ז סק"ז החמיר לסחוט לימון לתוך סוכר כשכוונתו ליתנם אחר כך לתוך משקה. ו. מותר לחתוך אשכולית ולאכלה בכפית, והוא שיהיה מלסחטה וגם לא יכוין דוקא למיץ בשעה שהוא אוכל. [שש"כ שם סי"ב בשם הגרש"א].

ב. דין ריסוק והפשרת קרח בשבת.

- א. אסור לרסק בשבת קרח או ברד כדי שיוזבו מימיהם, א' דדמי למלאכה שבורא המים הללו ואסור מדרבנן. ב' גזירה שמא יבוא לסחוט פירות העומדים למשקים. אמנם מותר לתת חתיכת קרח לתוך המשקים כיון שהוא נימוח מאיליו ואינו עושה מעשה בידים. ויש להחמיר שלא לרסק בתוך הכוס על ידי כף וכיוצא בזה, אלא יניחם שיהיו נימוחים מאיליהם. [שו"ע ומ"ב שם ס"ט, שעה"צ לעיל סימן שיח ס"ק קמ"ו, ועיין בחזו"א סני"ח סק"ט שכתב דהגם שנאסר לרסק קרח ע"י בחישה בכף בתוך הכוס, מ"מ אין איסור לתת סוכר או קפה לתוך משקה חם ולבחשם בכפית, וביאר הגר"ש אלישיב בהל' שבת בשבת ח"א פ"א הע' 68 דכאשר בוחשים בכפית אין מרסקים הסוכר והקפה אלא הם נימוחים מאיליהם משא"כ בקרח שמרסקם בשעת הבחישה].
- ב. בשו"ע [שם] כתב דמותר להניח קרח אפילו במקום השמש כדי שיהיה נימוח שם מאיליו, וכתב המשנה ברורה [שם סקל"ה] שלדעת הרמ"א [בסימן שיח סט"ו] יש להחמיר בזה.
- ג. וכתב בשו"ת שבט הלוי [ח"ז סימן מ] דגם לדעת הרמ"א אין להחמיר כי אם באופן שמניח הקרח במקום השמש וכיוצא בזה, אולם להוציא מים קפואים מהמקפיא כדי שיפשירו בחום החדר מותר.

כב. מסננת או משולש הנמצאים בכיור.

מותר להשתמש בהם בשבת ואין בהם איסור בורר בכלי שהרי בורר פסולת מתוך פסולת והולך לאיבוד ואין בו שום תיקון דמלאכת בורר. [א"ל משולש עק"ג].

כג. סינון מים.

אין לאסור השימוש במטהרי מים בשבת משום בורר, כיון שהמים זכים ונקיים, ואין ניכר שום פעולת ברירה בסינון, דדוקא לסנן מים מקמחין או קסמין אסור, דשם ניכר הברירה בסינון. ולכן מותר גם להשתמש במסננות בד בפסח, דגם שם כיון שלא ניכר הברירה אין לאסור הסינון. [חוט שני פכ"ה סי"ג].

כד. גדר ברירה לאלתר.

- א. כתב הרמ"א [שם ס"א]: וכל מה שבורר לצורך אותה סעודה שמיסב בה מיד מקרי לאלתר.
- ב. גם אם הסעודה תימשך זמן רב מקרי לאלתר כיון שבורר סמוך לסעודה, ואם אחרים סועדים עמו מותר לברור גם עבורם. [מ"ב שם סק"ד-ו, ועיין באגלי טל מלאכת בורר א"ה שכתב דגדר לאלתר הוא עד שעה סמוך לברירתו, וכ"כ בשו"ע הרב שם ס"ג והוא מדברי הראשונים, וכתב בשו"ת אג"מ א"ח סע"ד אות יג דאין הכוונה שכל פחות משעה הוי כבורר לאלתר אלא דכל פעם צריך לשער זמן הברירה לצורך אותה הסעודה ויזהר שלא לברור קודם לזמן זה. ובתשובות והנהגות ח"ב סקפ"ה אר"ג, כתב דשמע מהחזו"א ששיעור סמוך הוא חצי שעה וכעין סמוך למנחה שהוא חצי שעה. אולם בסימן שכ"א סקמ"ה כתב המ"ב, דגדר לאלתר הוי, כשיוצאים מבית הכנסת, דבעינן סמוך לסעודה ממש].

כה. ברירת בגדים או ספרים אלאחר זמן.

- א. יש להיזהר שלא לברור בלילה בגדי ילדים וכיוצא בזה, לצורך לבישתם בבוקר, משום איסור בורר. וכן לא יוציא ספר מבין ספריו כשרוצה ללמוד בו לאחר זמן אלא יעשה כן סמוך ללימודו. [מנחת שבת על קיצו"ע ס"פ סק"נ].
- ב. לדעת הגרש"ז אוערבהא אין איסור בורר בספרים כשמונחים מסודר בארון, ומכל מקום הרוצה לצאת דעת כל הפוסקים כשמוציא ספר זמן רב קודם לימודו טוב שיעיין בו מעט דלהוי כבורר לאלתר דמותר. [שש"כ שם סע' ס"ט ובהע'].

כו. לסדר הספרים בבית הכנסת ולמיינם כדי להכניסם למקומם.

א. סחיטת פירות.

- א. זיתים וענבים, אסור לסוחטם בשבת מן התורה משום איסור מפרק שהוא תולדה דדש, דכיון שדרך העולם לסחוטם לצורך משקה, הוי להוציא מהם שם משקה, ולכן הסחוטם נמצא מפרד משקה מאוכל. גם אם היו עומדים לאכילה ונסחטו מעצמם, אסור חכמינו וזכרונם לברכה לשתותם כיון שרובם עומדים לסחיטה ויש לחשוש שמא יבוא לסחוטם מתחילה. ואפילו למוצצם בפיו מסקנת הפוסקים להחמיר, אלא יכניסם לתוך פיו וימצצם כך.
- ב. תותים ורימונים, אסור חז"ל לסחוטם אף על פי שרובם עומדים לאכילה כיון שמקצת בני אדם סוחטים אותם לצורך משקה. ואם נסחטו מעצמם, אזי אם היו עומדים לסחיטה אסור לשתותם, ואם עמדו לאכילה מותר לשתותם. ולמוצצם בפיו מותר בכל אופן.
- ג. בזמנינו כל סוגי הפירות דינם כתותים ורימונים, כיון שמעבירים אותם ממקום למקום, ויש לנו לחשוש שבמקום אחד המנהג לסחוטם. [שו"ע, שו"ע הרב, מ"ב, סימן שכ ס"א, ושו"ת שבט הלוי ח"א ספ"ו אות ז-ח].
- ד. אמנם מותר לסחוט ביד [ולא בכלי המיוחד לכך] כל סוגי הפירות לתוך דבר מאכל, דכשסחטם לתוך מאכל הוי למשקים הנסחטים שם מאכל והפרדת אוכל מתוך אוכל אינו בכלל איסור מפרק. מכל מקום המחמיר שלא לסחוט ענבים גם לתוך דבר מאכל תבוא עליו ברכה. [שם סע' ד, שש"כ פ"ה סי"ג].
- ה. סחיטת לימונים, לצורך משקה אסור, ולסחוטם לתוך סוכר או לתוך איזה דבר מאכל מותר. [מ"ב שם סק"ב, ועיין מה שכתבנו לעיל בהל' בישול ב ס"ט דלא יכניס

עברת קודש

ספר ויהלום

ערכתי נר הדלקת נר שבת

יש קונה עולמו

מהרו השלושה לפרק את העגלה ולהוריד את הסחורות והמשלשלים, כשהם מורים לעגלון להכניס את הסוסים לארנוף שבפאתי החצר, שם יטחו עד לצאת השבת, ופנו להתמקם באחד החדרים הגדולים עליהם הורתה הזקנה.

הישישה עצמה פנתה אל מקום משכבה שמאחורי האח הבוהר וחררה להתכרבל בשמיכות שחממו את עצמותיה הקשישות, והסוחרים היהודים הרגישו חפשיים להתכונן לקבלת פני שבת המלכה הממשמשת ובאה.

עם דמדומי חמה הפתעו השלושה לראות את הר השמיכות וע ממקומו.

הישישה ירדה ממקומה שעל האח, נטלה בכייה שני קיסמי עץ ארבים וקרבה אותם אל האש הבוהרת שבאח, במלמול חרישי 'להדליק נר של שבת'...

השלושה פערו פיהם בתדהמה.

מה לישישה רוסיה בפאתי מוסקבה ולהדלקת נר של שבת?

הזקנה, שלא שמה לב למבטים המפתיעים שנגעצו בה, המשיכה לעמד כך עוד שעה קלה שיעונה על השלחן, עד ששני הקיסמים שבידיה כלו ונמוגו באש.

אחר דדתה בחזרה אל מקומה.

מפיהם של שלשת האוחרים באחד נפלטה השאלה: "מה לך ולהדלקת נרות של שבת? האם יהודיה אתם???"

במקום תשובה החלה הזקנה לשאל אותם מהיכן הם ומה מעשיהם, והפתעתי התעצמה כשהחלה האשה למנות בבקיא ודגילה את שמות תושבי העיר הותיקים וזקניה, ואת המארעות שארעו בה אי-אז לפני עשרות בשנים...

"האם אברהם חיים החלבן עדין חי? ומה גורל צאצאיו?" שאלה הקשישה בדרבנות.

למשמע השאלה קפץ בערל ממקומו: "לא, אברהם חיים החלבן כבר אינו בין החיים, הוא היה סבי ואני הוא נכדו..."

הרבה צרות עבר בחייו. בצעירותו נעלמה זוגתו והשאירה אותו מטפל בתינוק וך - הוא אבי."

הזקנה הוזקפה באחת, ומפיה בקעה קריאה רמה: "אם כך, הרי שאתה נכדי!!!" בערל עמד ופלפל בעניו, שרם עכל את הדברים, ואלו הישישה פרצה בבכי קורע לב, כשכל גופה רועד.

מתוך יפחותיה הצליחו הסוחרים לחלץ קטעי משפטים שהרכבו לספור שלם ומזעזע.

נערה בת-טובים היתה.

הוריה, מתושבי ריישא, השיאוה עם חתן כלבבם, בחור תמים דרך וירא ה' בשם אברהם חיים, ואף זכו לרוות ממנה נחת כאשר טלד לה תינוק קטן.

ואז, כיום סגירי אחד, נעלמה האשה הצעירה בלא להותיר עקבות...

מאמצים אדירים השקיעו תושבי ריישא בחפושים, אך הכל היה לשווא. האשה נעלמה כאלו בלעתה האדמה, והותירה את תינוקה הרך לבדו עם אביו.

היו אלה ימי מלחמה עקבה מדם בין רוסיה הצארית לקיסרות ההבסבורגית ששלטה בגליציה, ובמהלך אחד הקרבות שנערכו בקרבת ריישא, נחטפה האשה על ידי קצין בצבא הנוכשים הרוסיים.

הקצין החושף הביא את האשה למעמקי רוסיה, אלץ אותה להמיר את דתה ולהנשא לו, וממנו טלד לה בן יחיד.

לפני שנים, באחד הקרבות בהם השתתף הבעל, נהרג בסער הקרב, והאשה החטופה נותרה לבדה עם בנה היחיד.

"גדלתי את בני לבדי, והשקעתי בו את כלי תוך שאני מנסה לשרד בחיי הקשים.

כחלף השנים שכחתי כליל מעברי היהודי, אך על דבר אחד הקפדתי מאוד, ומעולם לא ותיתי עליו - הדלקת נרות שבת.

גם כאשר אין לי נרות, אני נוהגת לקחת שני קיסמי עץ ולהדליקם, כדי לקיים את המנהג הקודש אותי לעברי הרחוק..."

במשך שעה ארבה התפחה הקשישה, ויבבותיה עלו עד לב השמים.

בבתה את מר גורלה, את חייה היהודיים שאבדו לבלי שוב, כשהיא מתחרטת על כל עברה ושנותיה בנכר.

נכר היה שהיא מתחרטת באמת ובלב שלם, ותשובתה כנה ואמתית.

ולפתע פתאם, תוך כדי בכיתה וודויה, החל קולה לדעך אט אט, ולעיני שלשת היהודים ההמומים נפחה את נשמתה.

שלשת האוחרים הנדהמים, ששרם עכלו את הגלוי המזעזע, הביטו במהירות כי עליהם לעשות מעשה.

עלולים הם להקלע לצרות צרורות.

עוד מעט אמור הטוחן להגיע לבית, ויראה את אמו הקשישה מתה ושלושה זרים עומדים עליה...

לבטח יפיל עליהם את האשמה במוותה.

מהרו השלושה אל טחנת הקמח, וספרו לטוחן על מה שארע תוך השמטת עברה היהודי של אמו.

לשמע הדברים, הרים הטוחן את קולו ביאוש:

"אוי ואבוי! מה אעשה עכשיו? איך אקבר אותה?!"

בכעסו ספר הטוחן ליהודים האוחרים כי לפני זמן-מה הסתכסך עם הכמור המקומי הידוע כאיש רע מעללים ותככים, והנה, בעת מותה אמו, ובשיבוא לקברה ירדש ממנו הרשע סכום אגדי כנקמה.

האיש לא הבין מדוע נצת זיק של אור בעיני האוחרים, אך כששמע את הצעתם קפץ עליה כמוצא שלל רב, אך שלא הבין מה ראו הללו להציע הצעה כה נדיבה.

"בהוקרה והערכה על כך שאתה מארח אותנו בביתך עד למחר, מוכנים אנו לטל על עצמנו את הטפל באמך הנפטרת.

מחר בערב, לאחר תם השבת, נקח עמנו את הגופה, ונקבר אותה באחד מבתי הקברות שבאזור אחר."

וכך, כשאך יצאו שלשה בוכבים בשמים, מהרו השלושה להבדיל על הכוס ויצאו לדרך, כאשר הטוחן נסע בעקבותיהם ומוביל את גופת אמו בעגלתו.

בנו היהודים את דרכם לאחת הערים הסמוכות בהן היה בית עלמין יהודי, ובזריזות קברו את הקשישה בעלת התשובה באחד הקברים שבמקום, כאשר הטוחן מתנמנם בינתיים בעגלתו המחממת, וממתין לרגע שבו יוכל לשוב לביתו.

מיד לאחר מכן עזבו שתי העגלות את המקום ושבו לדרך.

והנה, עת חלפו שתי העגלות בדרך על יד נהר רחב, הבחינו הסוחרים לחדדתם כיצד נשמטות המושכות מידי של הטוחן המנמנם, ועגלתו סוטה ממסלולה הישר לכיוון הנהר השוצף...

זעקותיהם המבהלות פלחו את אפלת הלילה הסוער, אך היה זה מאחר מדי. העגלה צנחה אל מימי הנהר הקרים, ושקעה במצולות בתוך רגעים ספורים.

נפעמים ומזעזעים שבו הסוחרים לריישא, כשעוד זמן רב ארכבותיהם דא לרא נקשן מהספור לו היו עדים.

כעבור זמן הודמט השלושה לדיטוב, מקום מושבו של הרב הקדוש רבי צבי אלימלך מדיטוב ז"ע בעל 'בני יששכר', ושחו בפניו את הקורות אותם.

האיזן הצדיק בדרבנות לכל הספור המפעים, ובשסימנו נענה וקרא:

"צאו וראו גדל כחה של מצוה אחת, ואפלו היא רק מצוה דרבנו!

הנה, מתוך שהיתה אשה זו מקפידה על הדלקת נרות בכל ערב שבת לאורך כל ימי חייה, זכתה למות מתוך חרטה ותשובה והובאה לקבר ישראל, ואפלו בנה

מת מיד, ולא השאירה אחריה צאצאים שאינם הולכים בדרך היהדות..."

מילין יקדין ויהיו נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה תא חז תא

חֲדָתָא דְאִזְרִייתָא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

לימוד התורה מביא יראת שמים באדם

כי בתורה יקנה האדם קדושה ויהיה הקדש, ולזה אמר (שמות כח לה) 'ונשמע קולו בבואו אל הקדש', רצה לומר נשמע קול תורתו למעלה בבואו למטה אל 'הקדש' הם אותיות שקודם אותיות 'תורה', ולכן אנחנו מברכים תחלה ברכה ראשונה 'אשר קדשנו במצותיו וציונו על דברי תורה', כי באמת אנחנו מתקדשים ונהיה קודש על ידי דברי תורה.

וכן נצרך לתקן מתחילה את המידות שבו בבחינת קניני תורה, כי מידות האדם הן הבסיס לכל מעלה טובה שתשרה באדם, שכן המידות שוכנות בנפש היסודית שבאדם, אשר היא כבסיס להשראת הנפש האלוקית שבו, וכפי תיקון הנפש היסודית ומידותיה כך ביכולת הנפש האלוקית לשרות בקרבה, נמצא שתיקון מידות נפש האדם הוא תנאי הכרחי להשראת הקדושה באדם [ומטעם זה לא התפרש ענין המידות הטובות בתורה, כי תיקון המידות הינו תנאי והקדמה למצוות התורה, ורק אחר תיקון המידות זוכים לקיום המצוות כראוי ובשלמות, ולהשרות את הנפש האלוקית בקרבנו (שערי קדושה ח"א פ"ב)].

כשאדם מכין עצמו ועושה כל שבאפשרותו להיות כלי מוכן לקבל קדושת התורה, ממילא לא יהיה לימודו כלימוד חכמה בעלמא, רק תהיה כוונתו שהתורה תאיר עיניו ותלמד אותו להיטיב דרכיו ולחזור למוטב, ועל דרך שאמרו בזוהר (ויקרא כג) אוריתא מודעת ליה חוביה, שהתורה מודיעה ללומד את עוונותיו ומעוררת אותו להיטיב דרכיו בתשובה. ועל זה אמרה תורה וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה', שיהיה לימודו כדי להתעלות ביראת ה'.

[וקרא בו כל ימי חייו, בשעה שהוא לומד וקורא בתורה יהיו כל ימי חייו עומדים נגד עיניו לראות מה שעשה שלא כהוגן, כאשר כח התורה להורות לו תוכחת מוסר, כמו שכתוב בזוהר הקדוש ומודעת ליה חוביה, 'למען ילמד ליראה' כו', שיהיה כח הלימוד להביאו לידי יראת שמים יותר אחר הלימוד מאשר היה מקודם (תפארת שלמה שופטים ד"ה וקרא)].

וכשחוזר בתשובה, מוציא אותו הכח שנותן בתוך הקליפה ומכניסו בקדושה (ספר הליקוטים להאריז"ל תהלים ס"י מח), והרמז לכך הוא שקודם אותיות 'תורה' באות אותיות 'קדשה', לרמז לאדם שיקדש עצמו מתחילה כדי שיהיה כלי מוכן למעלת התורה.

[ובאופן אחר כתב בבן יהוידע (ב"מ פה: ד"ה שלא ברכו): דהלומד תורה לשמה קונה קדושה לעצמו על ידי דברי התורה שלומד, דכתיב (ירמיה ב' א) 'קודש ישראל לה' ראשית תבואתו', כלומר יהיו קודש על ידי 'ראשית תבואתו' היא התורה הקדושה, ואמרת בס"ד רמז נכון כי קודם אותיות תורה יש אותיות 'הקדש', לרמז

וְהִיטָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו וגו' (י"ז ט).

ידוע הוא כי קדושת התורה אינה חלה באדם קודם שיכין עצמו כראוי להיות כלי מוכן להארת התורה בנפשו, כדוגמת האש שאינה נאחזת יפה בשמן ופתילה שאינם נקיים, כך גם נצרך הכנה מתחילה להיות ראוי לקדושת התורה [כי כל המעשים טובים שהאדם עושה בעודו רשע, או התורה שלומד, אין צריך לומר שאינו נותן כח בקדושה, אלא אדרבה מוסיף כח בקליפה, ועליו נאמר 'ולרשע אמר אלהים וכו' מה לך לספר חוקי', כלומר שאתה מכניס דברי קדושה בתוך הקליפה, ובזה מוסיף על חטאתו פשע וגדול עונו מנשוא.

מילתא דפליאה

הצדיק מתפלל ומשפיע אף על החוטאים

כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל אִיבְךָ וגו'. וְהָיָה כְּקָרְבָנְךָ אֶל הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדָבַר אֶל הָעָם. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וגו'. אֵל תִּירָאוּ וגו'. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֵלֶךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אִיבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם (ד-א, ט). וְיָסַפּוּ הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וַאֲמָרוּ מִי הָאִישׁ הַזֶּה וְיָדָה הַלֵּב לְלֹךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יָמַס אֶת לֵבָב אֲחִיו כִּלְכָּבוֹ (פסוק ח).

דרך המוכיחים בעם להוכיח את שומעיהם להיטיב מעשיהם, ומכל מקום נהגו הצדיקים להתפלל תמיד וללמד זכות אפילו על פשוטי בני ישראל. ובדאי שתי הדרכים חשובות ונצרכות, גם לעורר ולדרוש מכל אדם לדקדק על עצמו כל אחד לפי יכולתו, ומאידך להמליץ טוב ולהתפלל לישועת כל ישראל, וכמו שמוצאים בצאת בני ישראל למלחמה, שהיו השוטרים מיסרים את העם מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישב לביתו, ודרשו חז"ל (סוטה מג.) הירא מן עבירות קלות שבידו, ומאידך גיסא היה הכהן המשיח מעודד את לבם שמע ישראל אתם קרבים היום ודרשו חז"ל (שם מב.) 'אפילו אין בכך אלא זכות של קריאת שמע כדאי אתם שיושיע אתכם' [ובאגרא דכלה (שופטים ד"ה ואמר) פירש, שבדאי אין לצאת למלחמה כל שאינו נקי מכל עבירה שהיא, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, אלא שיש עבירות כחילול ה' שאין תשובה מכפרת בלי מיתה, והעצה לכך היא למסור נפשו בקריאת שמע ובזה יכופר לו אפילו עבירות אלו, ובזה יהיה ליבו בטוח בצאתו למלחמה], כי המוכיחים תפקידם ליסר את העם ולעוררם לתשובה ולהיטיב מעשיהם, אבל צדיקי הדורות כמו הכהן המשיח בודאי אינם מרפים ידיהם מלהמליץ אך טוב וחסד על בני ישראל בכל מצב שהם.

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

שכר המקיים מצוה יותר מכדי חיובו

אבל אם יזרזו עצמם יהיו ראויים לשכר המצוות שלא בתורת חסד, כי הזריזות מבטלת טענת 'מי הקדימני'.
זה מה שכתבו בספרי קודש, שכל מה שאמרו 'שכר מצוות בהאי עלמא ליכא' והיום לעשותם ולמחר לקבל שכר, היינו רק במצוות עצמם, אבל על ההכנה למצוה וחשק האהבה וזירוז היותר שישנו לאדם במצוות האל, זה לפירות יחשב לאכול מהם בעולם הזה לבד שכר בעולם הבא.

חסד ה' לשלם שכר כבר בעולם הזה

על פי האמור יבואר כמין חומר הפסוק (תהלים סב יב-ג) 'אחת דבר אלקים שתים זו שמעתי וגו', ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, והתמיהה מבוארת, מהו החסד אם ישלם לאיש כמעשהו, הרי כן מחייבת שורת הדין לא למנוע שכר מן העושה טוב. אכן ההסבר הוא, 'אחת דיבר אלקים' כי באמת לא ציוה ה' אלא חלק אחד של המצוה, והוא עיקר החיוב שהצטוינו עליו, וכאשר יקיים האדם 'שתים זו שמעתי', שיקיים שני חלקים גם עיקר החיוב ועוד יוסיף לעשות יותר מכפי חיובו, אזי יעשה עמו ה' חסד לשלם שכרו כבר בעולם הזה, כי על תוספת יותר מן החיוב נוטלים שכר גם בעולם הזה, וזהו החסד שישלם בעולם הזה 'כמעשהו' שעשה האדם יותר ממה שהוא מחויב.

שלמות כל מעשה תלוי בסיעתא דשמיא

ובאמת גם מעשה האדם אינו בכוח עצמו, כי כוחות האדם מוגבלים המה, ומצד עצמו כמעט שאינו מסוגל להוציא מעשה שלם אל הפועל, וגמר המעשה תלוי תמיד בסיוע מלמעלה בבחינת 'לאל גומר על' (תהלים נג), אבל כשרואה הקב"ה גודל השתוקקות האדם לעבדו בשלימות יותר מכוחו, אז מסייעים בידו מן השמים להתעלות בעבודתו הרבה יותר מכוחו, ועל שלימות המעשה שזכה לו בסיעתא דשמיא אינו ראוי ליטול שכר כי הוא בגדר מתנה בעבורו, אבל הקב"ה ברוב חסדיו מחשב לו כאילו הכל הוא 'מעשהו' וזהו החסד שנוטל שכר טוב גם על מה שעשה בסיוע מלמעלה.

ויש ליישב ולומר שמדובר באופן שכבר נתן צדקה כדי חיובו, ועכשיו הוא מוסיף יותר על מה שהתחייב בו, ועל תוספת זו מותר שתהיה כוונתו כדי לקבל שכר, ואפילו בעולם הזה יהיה ראוי לקבל שכרו שיחיה בנו, כיון שמקיים יותר מכדי חיובו. ובזה יבואר הפסוק **צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ**, 'צדק צדק' רמז לתוספת צדקה יתר על עיקר החיוב, ובאופן זה יכול להתכוין **למען תחיה וירשת את הארץ**, כיון שהוסיף נתינת צדקה יתר על מה שמחויב.

על הכנה למצוה זוכים לשכר בעוה"ז

בכלל ההידור במצוות הוא ההקדמה והזריזות לקראתה של המצוה, ולכן אף בה מצוינו שישנה בכלל קבלת השכר שבעולם הזה, וכך מבוארים הדברים במשנתו של רבינו החיד"א ע"ה (מדבר קדמות מערכת מ"ם אות כז ועוד), שהנה כתוב (איוב מא ג) 'מי הקדימני ואשלם', שכל שכר שנותן הקב"ה לאדם כבר הקדימו הקב"ה בכך שנתן לו בית כדי לקיים בו מצות מעקה ומזוזה וכן על זה הדרך כדברי המדרש. אלא שהמזדרז למצוות לא שייך בו 'מי הקדימני ואשלם', כי אדרבה הוא הקדים עצמו לבוא לידי חיוב במצוות, וזה הרמז 'זריזין מקדימין למצוות' (פסחים ד.) כביכול מקדימים קודם להקב"ה, עכ"ד. וביסוד הדברים ראה בקול יעקב למהר"י שאול מאיזמיר (נג), שעל ידי הזריזות יש ביכולת האדם להתגבר על טענת 'מי הקדימני ואשלם', כי הזהירות והזריזות בקיום המצוה הוא הקודם, וזה רמזו רז"ל 'זריזין מקדימין למצוות', 'מקדימין' דייקא.

בזה פירש **בבני יששכר** (חודש סיון מא"ב) את הכתוב (שמות יט ה) 'ועתה אם שמוע תשמעו בקולי', שהצטוו ישראל להיות זריזים המקדימים למצוות, שכן ציווי זה נאמר בהשכמת הבוקר וציוה הקב"ה למשה 'ועתה' כמו עכשיו שהזדרזת לעלות בהשכמה, כן תהיה שמיעתם של ישראל תמיד בזריזות ובהשכמה, ועל ידי זה יזכו למתן שכרן של מצוות, אבל בלאו הכי אינם ראויים לקבל שכר על המצוות כי אם בתורת חסד, 'כי לי כל הארץ' וכיון שהכל שלי אם כן 'מי הקדימני ואשלם',

צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך (טז כ). שכר המצוות אין זוכים להם אלא לעולם הבא כמו שאמרו חז"ל (קידושין לט:). שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. ועוד אמרו (עירובין כב.) 'אשר אנכי מצוך היום לעשותם' (לעיל ז יא), 'היום לעשותם' ולא למחר לעשותם, 'היום לעשותם' למחר לקבל שכרם. מכל מקום יש מצבים בהם מקבלים שכר טוב גם בעולם הזה.

הבריה התיכון שבכולם שמוסיף האדם יתר על חיובו על פי דין. לדוגמא כאשר עוסק בתורה בזמן המיועד לשינה על פי דרכי טבעו של עולם כמו שמצינו בגמרא שהעוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, והגם שהוא לכאורה שכר מצוה בעולם הזה, מכל מקום כיון שמנדד שינה מעיניו למעלה מכוחותיו, שהרי יש אומרים שלא נברא הלילה אלא לשינה, וכיון שהוא עושה בזה לפנים משורת הדין הרי הוא ראוי לקבל שכר טוב כבר בעולם הזה.

המוסיף יותר משליש בעבור הידור מצוה

אופן נוסף שזוכים בו לשכר מצוה בעולם הזה, הוא כשמוסיפים להידור מצוה יותר משליש, וגם זה דבר שאינו מחויב בו, וכמו שמצינו (ב"ק ט:) עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא, ופירש רש"י שעד שליש אינו נוטל שכר בחייו, ואם הוסיף בהידור מצוה יותר על שליש אזי מקבל שכר בעולם הזה. וכמו שהתבאר, כיון שמוסיף בהידור מצוה יתר על החיוב, משום כך ראוי ליטול שכר טוב גם בעולם הזה.

בזה אפשר להסביר הטעם שמקפידים כל כך להרבות ולהוציא ממון להידור מצוה, כי באופן זה זוכים לקבל שכר מצוה כבר בעולם הזה. ואף על פי שאין לקיים מצוות מתווך כוונה לזכות לשכר טוב, מכל מקום כשמוסיף לקיים יותר מכפי שהוא מחויב אזי מותר לעשות על מנת לקבל פרס, ועל דרך שאמרו חז"ל (פסחים ח.) האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העולם הבא הרי זה צדיק גמור, וכבר הקשו בתוס' מדברי המשנה (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס.

ללמוד בישיבתו של אהרן שבגן עדן

ד"ה א"י פינחס: אכן הנה כבר בארנו בדברי רש"י בפרשת ויחי (בראשית מז כט) שפירש חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת. הכוונה היא בבחינת סוד העיבור. כאשר האדם עושה מצוה לשמה נתעבר בו נשמה מצדיק הקודם בדור שלפניו, כידוע מבעל ספר מדרש שמואל שנתעבר בו נשמת רבי פינחס בן יאיר ע"י מעשה הצדקה שעשה באותו היום נדבק בו נשמת בעל החסד.

והנה האדם הזוכה לבחינת עיבור נשמה הם המסייעים אותו לכל דבר מצוה אך טוב וחסד ירדפוהו כל ימי חייו בדביקות נשמות המתים עמו כנ"ל, וזהו 'חסד שעושים עם המתים' בסיוע שלהם, הוא חסד אמת כי אינם מצפים לתשלום גמול.

והנה על זה הוא שאמרו חכמינו ז"ל הוה מתלמידיו של אהרן ותלמידיו של אברהם אבינו, רוצה לומר, שיזכה לדביקות נשמת אהרן ושל אברהם אבינו ע"ה כי הם בחינת בעלי החסד כנודע, בחינת אברהם אבינו מדת החסד. ובאהרן כתיב גם כן 'איש חסידך'. והצדיקים הללו בעלי החסד באים ומלמדים לאדם לעשות חסד כל הימים והאדם צריך להיות תלמידים ממש ללמוד מהם.

בחינת העיבור מתקיימת בעיקר אצל הצדיקים שמידתם חסד

ובעיקר במידת החסד יש את בחינת העיבור כמו שכתב שם: ועל פי הרוב בחינת העיבור הוא ע"י מעשה הצדקה וחסד כי הוא הנקרא מים להיותו מתפשט ויורד להאיש החפץ חסד לדבוק בו נשמה קדושה. ומאחר שבחינת העיבור מתקיימת בעיקר במידת החסד, היא הסיבה שרק תלמידי אהרן הכהן ואברהם אבינו ע"ה נקראים תלמידים, וכך מפרש הוא בפרשת תזריע שהבאנו לעיל: ולזה לא מצינו רק אצל אהרן ואצל אברהם אבינו תלמידיו של אהרן ותלמידיו של אברהם אבינו כי להיות הקדושים הללו הם מבחינת החסד, ובחינת החסד הוא מתפשט אל כל הנלווים אליהם בבחינה הזאת.

וזהו שאמרו 'אלהי אברהם בעזרו' להיותו בחינת החסד כמו שכתוב (בראשית יח ט) 'למען אשר יצוה את בניו וביתו אחריו' כי בחינת החסד מתגבר עם בניו. כמו שמצינו בהמעשה של האר"י ז"ל עם הבעל מדרש שמואל שנתלבש בו נשמת ר' פנחס בן יאיר להיות כי רבי פנחס בן יאיר גם הוא היה משורש בחינת החסד כמובא בזוהר הקדוש (פר' אחרי סב), והמדה הזאת מתפשטת ומתדבקת לכל המקיימה במהרה.

טובים מאורות - הם הצדיקים

וזהו שנמשלו צדיקי הדורות למאורות המושלים בשמים ובארץ, כי לא זו בלבד בעודם בחיים בעולם הזה מאירים הם לארץ ולדירים עליה, אלא גם לאחר הסתלקותם לחיי העולם הבא הם מוסיפים להשפיע טובה לתחתונים, כמו שכתב התפארת שלמה במקום אחר (הקדמה למועדים ד"ה צדקתם) על הכתוב (קהלת א ה) 'זורח השמש ובא השמש ואל מקומו שואף זורח הוא', וכמו השמש הזורח ביום ושוקע בלילה ולמחרתו חוזר לזרוח כיום אתמול, כמו כן גם הצדיק גם בשבתו בגן עדן לאחר הסתלקותו, עודנו משתוקק להזריח אור קדושתו אל מקומו בעולם הזה.

הרי כך היא דרכו של הקב"ה גם בשעה שמסלק ח"ו השגחתו מבני ישראל בעוונותיהם, עודנו מחזיר פניו כביכול לאחוריו ואינו מסיח דעתו מהם, כמו כן הצדיק הגם שלאחר פטירתו הוא מתעלה מעולם לעולם בהיכלות עליונים, עם כל זאת הוא מחזיר את ראשו לאחוריו, ונותן אל ליבו מאין באה לו מדרגתו בגן עדן רק על ידי עבודתו בעולם הזה, ולכן הוא מתעורר להוסיף ולהשפיע על תלמידיו למטה מקדושה של מעלה.

מידת החסד של הצדיקים נמשכת ביותר

ועיקר הסיוע מן הצדיקים שבדורות הקודמים הוא מכוחם של הנוהגים במידת החסד, כמו שמצינו בלשון המשנה 'תלמידיו של אברהם אבינו', 'תלמידיו של אהרן', כי שורש עבודתם היה במידת החסד ולכן עודם מסייעים בידינו להתקרב גם לאחר פטירתם, וכמו שכתב והובא לעיל: וזהו 'הוי מתלמידיו של אהרן' ממש, כי על ידי מעשה טוב של התלמיד מתעורר רבו עליו מעולם העליון ומלמדו, כי הצדיקים הם חיים ועומדים לעד לזרעם אחריהם בכל דור ודור. וכל הצדיקים שהיו בבחינה זו של מידת החסד כוחם עודנו מסייע לבני ישראל, וזהו כוח מידת החסד שהיא מתפשטת ומתדבקת בכל הנוהג בחסד, ויכולים להיות תמיד כמו תלמידיהם ולקבל כוח וסיוע מהם לעבודת ה'.

נשמת הצדיקים מתעברת בנשמת העושה כמעשיהם

וביתר ביאור כתב במקום אחר (פר' פינחס

הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה (אבות פ"א, משנה יב).

הקשה בעל החרדים ע"ה (ידעת הבורא יתברך פ"ה) מהי הכוונה להיות 'מתלמידיו' היה לו לומר 'למוד מאהרן', וכי יתכן שיהיה ממש מתלמידיו הרי כבר נסתלק מאתנו. עוד שואל מדוע שייך לימוד זה דוקא מאהרן הרי זיל קרי בי רב הוא, וכל אדם יודע את הכתוב בתהלים (לד יב, טו) 'לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם וגו', סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, הרי לנו לימוד מפורש להיות אוהב שלום ורודף שלום. ועוד הקשה, למה תלה הדבר באהרן יתלה במצותו יתברך שציוה למחות שמו על המים בסוטה כדי להטיל שלום בין איש לאשתו.

ומבאר, שכמו שיש בעולם הזה ישיבות של תורה כך יש ישיבות בגן עדן, ואמר בזוהר בפרשת שלח לך (קסג) ששיבתו של אהרן שהיה אוהב שלום ואוהב את הבריות נקראת 'מתיתבא דרחימותא', רוצה לומר של אהבה, שתרגום 'ואהבת' ותרצם, ובהיות אדם עושה כאהרן למדנו הלל שיהיה משיבתו של אהרן, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה.

בעשיית מעשה האבות מעורר אותם לבוא לעזרתו

וכן בתפארת שלמה הקשה בכמה מקומות, מדוע קרא התנא להולך בדרכיו של אהרן 'תלמידו' ולא בשאר מצוות שהעוסק בהם נעשה תלמיד למי שהייתה מידתו בכך ביותר. כך הדבר גם במשנה להלן (פ"ה מ"ט) 'כל מי שיש שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו וכו', עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו. ויש להבין מה נשתנו שני צדיקים אלו.

ומבאר זאת (פר' תזריע ד"ה והובא) על פי מה שאומרים בכל יום בתפילה 'אלהי אברהם אלהי יצחק' וגו', והפירוש הוא, האלקות והעבדות שהמשיך אברהם וכן יצחק וכן יעקב. כי העבדות והאלהות שלהם הוא קיום לעד. ובעשות האדם המצוה ועובד ה' באהבה וחסד בחינת אברהם אבינו ע"ה, מתעורר אברהם אבינו לעזרתו, כמו שכתוב (בראשית יח כב) 'ואברהם עודנו עומד לפני ה'.' וכן בבחינת יראה של יצחק ובבחינת אמת של יעקב. והנה כל הצדיקים העובדים עובדא דאהרן מתעורר גם כן אהרן לעזרתם. וזה 'הוי מתלמידיו של אהרן' ממש, כי ע"י מעשה הטוב של התלמיד מתעורר רבו עליו מעולם העליון ומלמדו, כי הצדיקים הם חיים ועומדים לעד לזרעם אחריהם בכל דור ודור.

אֶלְדָּנוֹת

לְעֵלְמָנוּ עֵבֶת

פֶּרֶשֶׁת עוֹבָדִים

כס"ז, ע"א

עֵינִים בְּרִיאוֹת

וְלֹא תִקַּח שָׂחָד כִּי הִשְׁחָד יַעֲזֹר עֵינֵי חֲכָמִים וְגו' (טז, יט).

פַּעַם לִפְנֵי תַּפְלַת מִנְחָה הִתְהַלַּךְ הַרְה"ק ה'אֶהֱבֵת יִשְׂרָאֵל' מוֹיִזְנִיץ זִיע"א בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הַלּוֹךְ וְשׁוֹב וְהִבְחִין כִּי הֶגְאוֹן ר' אֲבָרָהָם יַעֲקֹב הוֹרֹבִיץ זצ"ל אֲבָד"ק פֶּרְבִּיזְנָה יוֹשֵׁב וּמַעֲיִן בְּסֹפֶר. אוֹתוֹ יוֹם מַעֲנֵן הָיָה וְאוֹר עָמוּס שָׁרַר בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְרוּק בְּקִשִּׁי יָכֹל לִרְאוֹת אֶת הַכְּתוּב בְּסֹפֶר. נִגַּשׁ ה'אֶהֱבֵת יִשְׂרָאֵל' וְאָמַר לוֹ: כִּנְרָאָה שְׂכָבוֹדוֹ 'פְּרִמְעָר' רַב. בְּרִאוֹתוֹ שֶׁהָרַב מִשְׁתַּאֲהָ עַל דְּבָרָיו, הִסְבִּיר וְאָמַר: הֵא כְּתִיב בַּתּוֹרָה 'כִּי הִשְׁחָד יַעֲזֹר עֵינֵי חֲכָמִים', אִם כְּבוֹדוֹ יָכֹל לַעֲיֵן בְּסֹפֶר בְּאוֹר קְלוֹשׁ כִּזֶּה אוֹת וְסִמְּנוֹ הוּא כִּי אֵינוֹ לֹקַח שָׂחָד לְפִיכָה עֵינֵי בְּרִיאוֹת וְיִכּוֹל לַחֲזוֹת הֵיטֵב ('קִדּוּשׁ יִשְׂרָאֵל' ח"א פֶּרֶק טז).

הִירָא וְרַף הַלֵּבָב

כְּאֲשֶׁר אָרְבָּה סִכְנַת קִיּוּם לְרִשְׁת׃ הַתַּלְמוּדִי הַתּוֹרָה בְּמִדְיַת פּוֹלִין, הִגִּיעַ הֶגְאוֹן הַחֲפֶץ חַיִּים זִיע"א בְּמִיחָד לַעִיר הַבִּירָה וּרְשָׁה, בַּחֲדָשׁ שָׁבַט שֶׁל שְׁנַת תר"ץ, בְּכַדִּי לְהַשְׁפִּיעַ בְּאִפְסוֹן יָשִׁיר עַל אֲנָשֵׁי הַשְּׂרָרָה שִׁיעֲשׂוּ כָּל יָכֻלָּתָם לְהַעֲבִיר אֶת רַע הַגְּזֵרָה עַל גְּזֵרַת הַחֲנוּף שֶׁל אוֹתָם הַיָּמִים.

בְּאוֹתָם יָמִים שִׁשָּׁה הַחֲפֶץ חַיִּים בְּוִירְשָׁה, לִפְנֵי פְּגִישָׁתוֹ עִם רֹאשֵׁי הַשְּׁלִטוֹן, הוּא הָיָה שְׂרׁוֹי בְּתַעֲנִיּוֹת רַבּוֹת וּמִרְבָּה בְּתַפְלוֹת וּבְתַחֲנוּנִים. כְּתוּצָאָה מִכָּה חֲלָשָׁתוֹ שֶׁל הַחֲפֶץ חַיִּים, שֶׁמִּלְבָּד כִּף הָיָה זָקוֹ וְכָה בְּיָמָיו, גְּבָרָה מְאֹד. לְפִיכָה לֹא אִפְשְׁרוּ מִקְרָבָיו שֶׁל הַחֲפֶץ חַיִּים אֶת הַכְּנִיסָה אֵלָיו לְאֲנָשִׁים מִן הַחוּץ שֶׁבִקְשׁוּ לְשַׁחַר פָּנָיו וּלְקַבֵּל אֶת בְּרַכְתּוֹ.

אוֹלָם כְּשֶׁאֲחַד מֵאִשֵּׁי הַצְּבֹר הִבִּיעַ בְּפָנָיו הֶגְאוֹן רַבִּי אֶהֱרֹן קוּטְלֵר זצ"ל אֶת חֲפְצוֹ לִרְאוֹת אֶת הַחֲפֶץ חַיִּים, עָמַד רַבִּי אֶהֱרֹן

קוּטְלֵר וְהִשְׁתַּדַּל בְּעֵדוֹ וְהִנִּיחוּ לוֹ בְּאִפְסוֹן יוֹצֵא מִהַכֵּל לְהַכְנִס אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה, וְזֹאת בְּשֵׁל כְּבוֹד אָבִיו שֶׁהָיָה אֶחָד הַגְּאוֹנִים הַנוֹדְעִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ. הַחֲפֶץ חַיִּים פָּתַח אֶת שִׁיחָתָם בְּסֹפֶר שְׂבָחָיו שֶׁל אוֹתוֹ גְּאוֹן גָּדוֹל, אָבִיו שֶׁל הָאוֹרָה, וּמַעֲלַת סִפְרָיו הָרַבִּים שֶׁחֲבַר עַל הַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב וְהַתּוֹרָה שֶׁבַּעַל פֶּה, לְאַחֵר מִכֵּן הָעִיר הַחֲפֶץ חַיִּים לְאוֹרָה בְּלִשׁוֹן שֶׁל תַּמָּה: הִידְעָתָם אֶת אָבָא? הָאִם זָכוֹר לָכֵם מִי הָיָה אָבָא? הָאוֹרָה הַשִּׁיב בְּחִיּוֹב: בּוֹדָאִי הוּא זָכוֹר הֵיטֵב אֶת הָאָבָא הַגָּדוֹל. אוֹלָם הַחֲפֶץ חַיִּים חָזַר וּשְׁאַלּוּ פַּעַם אַחֲרֵי פַּעַם, הָאִם הֵנוּ זָכוֹר אֶת אָבִיו, וְהָאוֹרָה עֹמֵד מִשְׁתוֹמֵם, וְכִי מִה שְׁאַלָה הִיא זֶה אִם הוּא זָכוֹר אֶת אָבִיו.

וְהֵנָּה לְפַתַּע שְׁנֵה הַחֲפֶץ חַיִּים אֶת טַעְמוֹ וְדַבֵּר אֵלָיו בְּרִתְתָּ: כְּפִי הִנְרָאָה שִׁכַּח מִרְאֵה אָבָא הָיָה לוֹ שֶׁכֵּן אֵלּוֹ הָיָה זָכוֹר אוֹתוֹ בּוֹדָאִי לֹא הָיָה כּוֹתֵב אֵלֵי אֲשֶׁתְּקַד כְּפִי שֶׁכְּתִיב, לֹא הֵייתָם שׁוֹלְחִים אֶת הַמִּכְתָּב שֶׁשְׁלַחְתָּם, וְכֵּה הָיָה כְּתוּב בְּמִכְתָּבָה הַמְּשִׁיר הַחֲפֶץ חַיִּים וְאָמַר: הֲלֹא כְּתִבְתָּם שֶׁאִם לֹא יִצְטָרְפוּ הַחֲרָדִים שְׁלֹמִי אֲמוּנִי יִשְׂרָאֵל ל'סוֹכְנוֹת הַיְּהוּדִי' סוֹפְנוֹ לְהַשְׁאֵר מַחוּץ לַמַּחֲנֶה, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, וְאֵנִי שׁוֹאֵל אֶתְכֶם, מִי הוּא הַמַּחֲנֶה וּמִי מַחוּץ לַמַּחֲנֶה? לֹאִיזָה מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל הַתַּפְנוּתָם בְּאוֹתוֹ מִכְתָּבָה? הָאִם עֲלִינוּ שְׁלֹמִי אֲמוּנִי יִשְׂרָאֵל לְפָחַד פֶּן יִשְׁאִירוּ אוֹתָנוּ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה?

לְשִׁמְעַת תּוֹכַחְתּוֹ נִסָּה הָאוֹרָה לְהַצְטָדֵק וְהַזְכִּיר אֶת הַכְּתוּב (מִשְׁלִי כח יד) 'אֲשֶׁרִי אָדָם מִפָּחַד תִּמְדִּי, אֲבָל הַחֲפֶץ חַיִּים הִשִּׁיבוּ מִיָּדָה וְבִיָּה אֶת דְּבָרֵי הַגְּמָרָה הַמְּסַפֶּרֶת בְּמִסְכַּת בְּרִכּוֹת (ס). עַל אוֹתוֹ תַּלְמִיד שֶׁהָיָה מְהִלָּה אַחֲרֵי רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל בְּרַבִּי יוֹסִי בְּשׁוּקָא דְצִיּוֹן, רָאָה רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל שְׁאוֹתוֹ אָדָם מִפָּחַד וְרוֹתָהּ, אָמַר לוֹ בּוֹדָאִי חוּטָא אַתָּה, שְׁכֵן נֶאֱמַר (יִשְׁעִיָהּ: ל ג יד) 'פָּחַדוּ בְּצִיּוֹן חֲסָאִים'. שְׁאֵל הַתַּלְמִיד:

וְהָרִי גַם נֶאֱמַר 'אֲשֶׁרִי אָדָם מִפָּחַד תִּמְדִּי. עֲנָהּ רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל: 'הֵהוּא בְּדַבְרֵי תּוֹרָה כְּתִיב'. וְהָאוֹרָה הִבִּין הֵיטֵב אֶת תּוֹכַחְתּוֹ שֶׁל הַחֲפֶץ חַיִּים, שֶׁבּוֹדָאִי אֵין לְפָחַד אֲלָא בְּדַבְרֵי תּוֹרָה, וְאֵלּוֹ שְׁאֵר הַפָּחַדִּים מוֹכִיחִים כִּי אֵין זֶה מִגִּיעַ אֲלָא מִחֲסָאִים.

כְּשִׁיִּצְאוּ מִעַל פָּנָיו וְעָמְדוּ בַחוּץ פָּנָה הֶגְאוֹן רַבִּי אֶהֱרֹן קוּטְלֵר אֶל הָאוֹרָה בְּהַעֲרָה חֲשׂוּבָה וְנוֹקְבָת: בּוֹדָאִי וּמִן הַסֵּתֶם זָכוֹר לָכֵם מִה שְׁאָמְרוּ לִפְנֵי זְמַן קֶצֶר בְּאוֹתָם חוּגִים, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהַחֲפֶץ חַיִּים פָּרַסָם אֶת מַחֲאָתוֹ הַחֲרִיפָה נִגְדָם עַל שִׁפְגָּעוֹ בְּכָבוֹדוֹ שֶׁל הֶגְאוֹן רַבִּי חַיִּים עֹזֵר גְּרוֹדְזִינסְקִי, רַבָּה שֶׁל וִילְנָא וְרַבִּים שֶׁל כָּל בְּנֵי הַגּוֹלָה, וְהַעֲמִידוּ אָדָם מִשְׁלָהֶם כָּרֵב רֹאשִׁי לְוִילְנָא, וְכִשְׁיִצָּא כְּתִיב מַחֲאָה זֶה טַעְנוּ פוֹרְקֵי הָעַל שְׁמֵרֵב זָקְנָה וְחֲלָשָׁה שֶׁל הַחֲפֶץ חַיִּים הוּא כָּבֵד אֵינוֹ בְּצִלְלוֹת הַדַּעַת ח"ו, אוֹלָם הֵנָּה כְּעַת הִיְתָה לָכֵם הַזְדַּמְנוּת לְהוֹכַח שֶׁב"ה לֹא נָס לַחוֹ, גַּם פָּחַ זָכְרוֹנוֹ לֹא נִחְלַשׁ וְשִׁכְלוֹ רַעְנָן.

'פָּחַדוּ בְּצִיּוֹן חֲסָאִים'

עַל הַפְּסוּק (דְּבָרִים כ ח): 'וְיִסְפוּ הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הִירָא וְרַף הַלֵּבָב יֵלֶךְ וְיִשֵּׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמָּס אֶת לֵבָב אֲחִיו כְּלָבָבוֹ', מִפְּרָשׁ רַבְּנוּ הָאוֹר הַחַיִּים הַקִּדּוּשׁ זִיע"א, שֶׁהֵנָּה אָמְרוּ חו"ל (סוּטָה מד.) שֶׁהַפָּנָה הִיא לְאָדָם 'הִירָא מַעֲבֵרוֹת שְׂבִיָּדוֹ', וְהַפְּרוּשׁ כִּזֶּה הוּא, שְׁאָדָם הַחוּטָא, גַּם אִם הוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַעֲבֵרוֹתָיו, הָרִי שְׁעָצָם הַעֲבֵרוֹת מְכִנִּסוֹת בּוֹ פָּחַד וְאִמָּה, וְהוּא שְׁאָמְרוּ 'פָּחַדוּ בְּצִיּוֹן חֲסָאִים', שֶׁכָּל מִי שֵׁשׁ בִּידוֹ עֲבֵרוֹת לְבֹו יִירָא וְחָרַד מַעֲצָמוֹ, וְאִפְלוֹ אִם הוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֵׁשׁ בִּידוֹ עֲבֵרוֹת, הָרִי שֶׁהַפָּחַד שֶׁנִּכְנָס בְּלָבָבוֹ בְּעַת מַלְחָמָה תּוֹדִיעָהוּ כִּי יֵשׁ בִּידוֹ עֲבֵרוֹת.

(סֹפֶר סְפִיר וִיהִלּוּם - לְהַרְבֵּה הֶגְאוֹן רַבִּי מִנְחָם מִנְדֵּל פּוֹמֶרֶנֶץ שְׁלִיט"א)

חִידוֹן אֶלְדָּנוֹת - נוּשָׂא פֶּרֶסִים אֵילוֹ שְׁנֵי אֲסוּרִים בְּפֶרֶשׁה זֶה כּוֹלְלִים עֲצִים?

פֶּתְרוֹן הַחִידָה - פֶּרֶשׁת בַּמִּדְבָּר:

ש. אִיזָה שֶׁבַט הִיָּה הַמְּסַפֵּר שֶׁל שׁוֹנָה מְכַל שָׂאֵר הַשְּׁבָטִים?
ת. הַמְּסַפֵּר שֶׁל שֶׁבַט גַּד - שֶׁבַט גַּד הוּא הַשְּׁבָט הַיְּחִיד שֶׁהַמְּסַפֵּר שֶׁל מִסְתִּיִּם בַּמְּסַפֵּר שֶׁל עֲשִׂירִיּוֹת שֶׁל עֶשֶׂר, הַמְּסַפֵּר שֶׁלָּהֶם מִסְתִּיִּם בַּחֲמִישִׁים.

שֵׁם הַזּוֹכָה בְּסִידוֹר מַתִּיבָתָא מִנְחָה מַעֲרִיב בְּהוּצָאת "עֹז וְהִדְרָה":

פֶּרֶשׁת בַּמִּדְבָּר:

יִפְרֹסֶם אִי"ה בְּגִלְיוֹנוֹת הַבָּאִים.

פֶּתְרוֹן הַחִידָה וְכֵן שֵׁם הַזּוֹכָה, יִפְרֹסֶמוּ אִי"ה בְּגִלְיוֹנוֹת הַבָּאִים

הַפּוֹתֵרִים נִכְוָנָה יִכְנֹסוּ לְהַגְלֵלָה אִי"ה
עַל סִידוֹר מַתִּיבָתָא מִנְחָה מַעֲרִיב בְּהוּצָאת "עֹז וְהִדְרָה".
אֶת הַפְּתוּרוֹת יֵשׁ לְשַׁלּוֹחַ אֵלָינוּ עַד לְיוֹם שְׁנֵי

לְמַסְפֵּר פֶּקֶס: 077-470-26-81
אוּ לְמִיָּלָה: magdenot@gmail.com

נָא לְכַתּוּב שֵׁם, כְּתוּבַת מְדִיקָה וְטַלְפוֹן.
בְּרֹאשׁ הַדָּף לְצִיּוֹן "עֹבֵר חִידוֹן לְנוֹעַר".

מקדושיה

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה

מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון מ"ה

פרשת שופטים | תשפ"ה

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"וְהָיָה כְּקִרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה וְגו': וְאָמַר אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגו' אֶל יְיָ לְבַבְכֶם אֶל תִּירָאוּ וְאֶל תַּחֲפוּזוֹ וְאֶל תַּעֲרִצוֹ מִפְּנֵיהֶם" (ב - ג).

יש לבאר בסוד המחשבה, והוא על דרך שכתב בלקוטי תורה פרשת (כא. י) 'פ' תצא לַמִּלְחָמָה על אֲבִיבְךָ וְנִתְּנָה וְגו' וְשִׁבִּיתָ שְׂבִי', שהם ניצוצות הקדושה, 'יעו"ש'.

ובזה יובן, 'וְהָיָה כְּקִרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה', כי כאשר עומד אדם להתפלל ומבלבלין מחשבות זרות כמו מלחמה, ובאמת אינן באים רק שיתקנם לבררן ולהוציאן, והוא סוד שמע ישראל, לברר כל הנצוצין בסוד ד' אותיות השם שביחוד ק"ש, וכל הענין 'יבואר ממילא, והבן, והשם יכפר (תולדות יעקב יוסף).

♦♦♦

"וְאָמַר אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲתֶם קִרְבִּים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה" (כ. ג).

ופירש"י אפילו אין בהן זכות אלא קריאת שמע בלבד, כדי אתם שיושיע אתכם. ומובן על פי הדברים הנאמרים, שרומז למלחמתה של תורה ותפילה, ועיקר התפילה מדאורייתא הוא הקריאת שמע, ושם עיקר היחוד כנזכר ככוונת, ולכן צריך למסור את עצמו עם כל נפשו ומאודו, להיות בתכלית הזכות לפנות מחשבות מעולם הזה, וינענע ראשו לשית סטריין, כנזכר לנו במקום אחר ע"ש, ולזה העמיק רש"י אפילו אין זכות' לשון זכות ובהירות, אלא קריאת שמע, ששם עיקר

הכוונה ומסירת הנפש, כדי אתם שיושיע אתכם, ודוק (אור המאיר).

♦♦♦

"כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ דָּבָר לְמַשְׁפַּט וְגו' וְקָמַת וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּו" (ז. ח).

הנ"ל עפ"י מ"ש לעיל בפרשת ראה במאמר הגמרא (ברכות ג, א) אצל רבי יוסי בן קסמא שנכנס להתפלל אל אחת מחורבות ירושלים ובא אליהו ושמר לו על הפתח. מהו לשון שמירה שהיה צריך לו. וגם מהו 'על הפתח'. לרמז בזה עפ"י דברי הרמב"ן ז"ל על פסוק (שמות כג, כה): 'וַיַּעֲבֹדְתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם', עבודה שבלב זהו תפלה. כי באמת היא עבודה גדולה להתפלל בלי שום מחשבה זרה. וזה שהיה ר"י בן קסמא נכנס להתפלל על החורבות ירושלים, שיבנה מהרה בימינו. ובא אליהו ושמר לו על הפתח, פירוש, פתחי פיו שמר אותם שיצאו הדברים בכוונה הרצויה...

וזה הרמז בפסוק זה: 'כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ דָּבָר וְגו' דְּבָרֵי רִיבְתָּ בְּשַׁעֲרֵיךָ' הם המון המחשבות זרות המבלבלים את האדם בשעת התפילה. לזאת נתנה התורה עצה לזה: 'וְקָמַת וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם', פירוש, תיכף כשאדם עומד בבקר יהיה ראשית מחשבתו על גודל צער גלות השכינה. וזהו 'וְקָמַת וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם', זה בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן (תפארת שלמה).

הילולא דמרי עלמא

בעלי הילולא ועבודת התפילה

הרה"ק ר' שמוחה בונים מפשיסחא זי"ע
י"ב אלול תקפ"ז

יש והאדם מתפלל על צרכי הרוח והנפש, מעתיר בתחינה על תורה ועבודת ה', בעוד אינו מבקש כהוא זה על צרכי הגשם וקיום הגוף והפרנסה. אולם דווקא עובדה זו יש בה כדי להעיד כי אין לבו שלם אף בתפילתו על צרכי הנשמה, שהרי אי אפשר לזה בלא זה, ואין זאת אלא שמתפלל הוא מן השפה ולחוץ (רבנו הקדוש תחת אחד השיחים).

של רבנו בעצמו דוגמה ומופת לרבים אף בענין זה.

עומד היה לפני קונו, דבק בעבודתו ושרוי בשרעפי קודש, אך נעדר מתפילתו כל סממן חיצוני או תנועה שיש בה סטייה כלשהי מן האמת הצרופה. כתפיין שחות, ראשו כפוף כאגמון ומעיניו וזלוגות דמעות כמעייין גועש, אך סביביו דממה. והיתה הדממה כה רועשת, שיש בה כדי להסעיר את אלפי חסידיו, כזו המלהטת ככבשן ומעלה עמה לעולמות ומדרגות נשגבות גם את פשוטי העם שזכו להתבשם ולהתחמם לאורה.

בכל מאודו וכוחו חתר רבנו ר' בונים לאמת, בלא כחל ושרק ומבלי לייפותה ולפגוע בהטרתה. 'חותמו של הקב"ה' - אמת' הטמיע תדיר בקרב שומעי לקחו וקהל עדתו, ועבודה נשגבה זו לא נותרה אך בגדר מחשבה ודיבור אלא הוטמעה בכל שטחי החיים למעשה ממש.

כך היה גם בעבודת התפילה. רבנו סלד מתנועות חיצוניות שכל קשר בינם לבין האמת מקרי עד בלתי-קיים, אלא בייצר וחייב את עבודת הא-ל באמת ובתמים, תפילה הנובעת מלב שבור והבאה לידי ביטוי בדרך הכי אמיתית ופשוטה שיש. כנאה דורש ונאה מקיים, היתה תפילו

ראני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

במעמד הר סיני זכו ישראל לגילוי נורא, התעלו למעלה נשגבת אליה אותה אין ביכולתו של בן אנוש להשיג ולתפוס, ועל כך התבטאו כמובא בפרשת השבוע (יה. טז): "כָּכָל אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ מֵעַם ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחֶרֶב בְּיוֹם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אֶסָּף לְשִׁמְעַת אֵת קוֹל ה' אֱלֹהֵי וְאֵת הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אֶמֹת". עדות מפעימה נשמעה מפי הגאון ר' אליעזר דוד פרידמן, אודות יהודי אשר זו היתה השגתו, בן עלייה מופלג אשר התרומם טפח וטפוחים מעל הבלי העולם הזה וכל מהותו היתה יראת ה' וחרדת אלקים, מה שבא לידי ביטוי באופן נפלא בתפילותיו.

היה זה בתפילות הימים הנוראים, אצל הרה"ק בעל 'אהבת ישראל' מוויז'ניץ. עבודת התפילה הוויז'ניצאית הרי היא ככור היתוך לוהט, כזו הסוחפת אליה את צעירי הצאן לצד זקני הקהל והופכת את בית הכנסת כולו, בכל יום ועל אחת כמה וכמה בשבתות וימים טובים, למדורת אש יוקרת שכולה אהבת הבורא ודביקות עילאית בו יתברך.

אולם לשיאים חדשים מעפילה עבודת התפילה הלזו, כל אימת שמשמשים ובאים הימים הנוראים בהם יתרחצו עבד אל אדוניו ויהודי אל קונו. או אז היה הרבי הקדוש נושא קולו, קול בוכים, והקהל כולו היה מתעורר ומתרומם, מתעלה גבוה מעל גבוה וזוכה לשעה של קורת רוח לנפש ולנשמה, שעה בה קיבל המושג 'קרבת אלקים' פירוש חדש ומיוחד.

ואם בתפילות הימים הנוראים בכלל, אזי אין לתאר ואין לשער את להבת האש היוקדת שהיתה מלהטת כאבוקה בלב כולם בשעה שהיה החזן מחנן בקולו: 'בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יִתְבַּנוּ וּבְיוֹם צוֹם פְּגוּר יִתְתַּמּוּ... מִי לַחֲיִים וּמִי לְמוֹת'. עד כמה אם כן היה הדבר לפלא בעיני המתפללים, כאשר דווקא החסיד המורם מעם אשר קנה לו זה מכבר את שמו כשרף של ממש, הלא הוא החסיד המופלג ר' מרדכי חנא פוקס, דווקא עיניו נותרו יבשות באמירת קטע זה.

לצד כובד הראש המתבקש ועבודת התפילה שלו שגם כך היתה כשלהבת יוקדת, לא ניכרה על פניו של ר' חנא התרגשות יתירה בקטע תפילה זה, משל אין הדבר נוגע אליו כלל ועיקר, ויהי הדבר לפלא.

תלו זאת הפקחים שבחסידים דווקא בתוכן התפילה המרטיטה, והניחו כדבר פשוט כי מה לו לר' חנא עם החיים והמוות, העושר או העוני, הלא אחת היא לו אם יחיה או ימות - והעיקר שיזכה לעשות רצון קונו.

רק כעבור זמן מה, בעת קריאת התורה, או אז למדו החסידים סביב מהי עבודת ה' וכיצד נראית דביקות בבורא כל העולמים.

"וַיִּשַׁע אֶשׁ בְּבָאָר שֶׁבַע וַיִּקְרָא שֵׁם בָּשֶׂם ה' א-ל-עולם" (בראשית כא, לג) קרא בעל הקורא, ובאחת כמו נפרץ סכר דמעותיו של ר' חנא והוא נאחז בהתלהבות אינסופית, פניו להבים והוא יוקד כולו. הקלה היא בעיניכם? 'וַיִּקְרָא שֵׁם בָּשֶׂם ה' א-ל-עולם', וכי לא יתלהב עד כלות הנפש בשמיעת פסוק זה? בהזכרת שמו יתברך, א-ל-עולם בו דבק ר' חנא מנעוריו?

פנינה לשבת

מבית מדרשו של רבותיו

"קול צפצף נשוא קול יחדו ירגנו כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון" (מתוך ההפטרה - ישעיהו נב, ח).

משל נשא הגה"ק החתם סופר, על ידו ביאר באופן נפלא והמתק בפסוק זה. אדם החפץ לשטוח בקשתו לפני המלך, אם הינו אורח מן השורה הרי הוא נדרש לנסח מכתב ערוך כיאות, לברור כל מילה ולפרט בשפה ברורה ולשון לימודים את בקשתו. לשם כך עליו להתייחד לשעה ארוכה עם עצמו ואף להסתגר בחדרו, על מנת שלא יסיח אף דבר את דעתו בכתיבת המכתב למלך. לא כן הדבר כאשר נדרש אדם להתייצב פנים אל פנים לפני המלך, אזי מחד זוכה הוא להיראות לפניו אולם מאידך נבצר ממנו לשבת עם עצמו ולברר את דבריו כראוי. זאת משום שבבואו לפני המלך, הרי הוא מתפעל מהארמון ותכולתו, גינוני המלכות שסביבו והפאר וההדר המקיפים אותו, עד שאינו מצליח להסדיר את מחשבותיו ודיבורו כראוי.

המשך בעמוד ד'

הופיע ובה יהודי לפני הרה"ק ר' דוד מטאלנא, נבון ואינו יודע את אשר יעשה, חשש ממלא את לבו והוא קשוב למוצא פי הרבי - אשר כדבריו כן יעשה.

הלה, במסגרת עסקיו הענפים, בא בקשרי מסחר עם רוזן נכרי פלוני. העסקה אכן הניבה לו רווחים נאים והביאה לתמורה חיובית משמעותית במאוזן הכלכלי שלו.

לא זו בלבד, אלא שהרוזן המדובר נוהג כמנהג אבותיו והוא מעביר את מרבית שעות היממה מתוך שכרות, מוחו אפוף ערפילי אלכוהול ועינו נתונה בכוס השכם והערב. במצבו זה, נקל לשער, קשה היה לצפות ממנו כי יעקוב אחר כל פרטי העסקה כראוי, וכך שגה הרוזן בפרט כלשהו בחשבון - כזה שעלה לו טבין ותקילין, אותם שלשל כמובן היהודי לכיסו.

'טעות הגוי מותרת' קבעו חז"ל (בבא קמא ק"ג ב), אך אף אחד לא מבטיח שזוהו צעד חכם ושאין בו סכנה כלשהי. אדרבה, הדעת נותנת שכשיתפכח הרוזן מיניו ויגלה את טעותו - רע ומר יהיה גורלו של הזיד שהעז לשטות בו.

משכן, נבון היהודי ובא להיוועץ ברבי הקדוש, אשר האו בחכמתו יידע כיצד לנהוג.

'תנוח דעתך' הרבי הניף ידו בביטול, שמץ חייו על שפתיו, 'הרוזן לא יעלה על כך'.

נשא היהודי מבט משתומם. וכי מנין לו לרבי שאכן כך יהיה?
'הלא אין הוא מתפלל שמונה עשרה, הגוי' נימק הרבי וקבע נחרצות, 'אם כן, מתי בדיוק יעלה הענין במחשבתו?...'

◆◆◆

עבודת האל-הרי היא עבודה של ממש, עם דרישות ייחודיות ותנאים המוכרחים להתקיים, ואחד מהם נזכר כבר בפסוק המצוה על כך, אותו אנו אומרים מדי יום ביומו (דברים י"א, יג): **"לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיכם וּלְעָבְדוֹ כָּל לְבַבְכֶם וְכָל נַפְשְׁכֶם"**.

על הלב, הלא הוא משכן המחשבה, להיות נקי מכל רבב ומבורר מכל מחשבה וזה בעת עבודת האלקים. על היהודי הניצב לפני קונו ומתייחד עמו לשעה של קרבת אלקים - לייחד את כל מחשבותיו לתפילה, לשבח והודיה, לתחינה ובקשה, ועל היעדר מעלה הכרחית זו כבר הוכיח דוד המלך ע"ה בזמירותיו (תהלים ע"ח, לו - לז): **"וַיִּפְתְּחוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יִכְבְּדוּ לוֹ: וְלֵבָם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֱמְנוּ בְּבִרְתּוֹ"**.

יתירה מכך, בסוף התפילה אנו מבקשים (שם י"ט, טו): **"הִיזוּ לְרַצּוֹן אֲמְרֵי פִי וְהִגִּינוּ לִבִּי לִפְנֶיךָ"**, והתמיהה עולה מאליה - הלא בלב ישנו אך ורק מחשבות, ומה להן ולהגייה?

אלא, מגלה לנו הרה"ק האביר יעקב כי בשעה שאדם מייחד מחשבותיו לתפילה בלבד, הרי זה כביכול לבו מדבר, לבו הוגה את תיבות התפילה הקדושות וכל שבח הנאמר בתפילה וכל תחינה המשתפכת מלבו של אדם - הרי לבו הוגה אותם!

ומאידך, כך דרש האביר יעקב את האמור בפרשת 'והיה אם שמוע', והדברים מהשלים ומחייבים גם יחד:

"וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל מְצֻתִי... וּלְעָבְדוֹ כָּל לְבַבְכֶם" מבטיחה התורה הקדושה (דברים י"א, יג - יז), אזי יתקיים "וְנִתְּתִי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בָּעֵמָּה וְיִרְהַ וּמִלְקוֹשׁ וְאֶסְפַּת דְּגָנְךָ וְתִירִשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ". אולם במידה וחלילה "יִפְתָּה לְבַבְכֶם" ותתנו דורר למחשבותיכם בעת עבודת האלקים הלא היא התפילה, אזי רח"ל נחשב הדבר כביכול "וְסִרְתֶּם וּבְעַבְדְּתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם".

◆◆◆

בדרך זו מבאר הרה"ק האביר יעקב (בספרו 'משושי הלבן') את הנאמר בפרשתנו (טו, כא - כב): **"לֹא תִטֵּעַ לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֲצִל מִזֶּבֶחַ ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָּךְ: וְלֹא תִקֵּים לָךְ מִצֵּבָה אֲשֶׁר שָׁנָא ה' אֱלֹהֶיךָ"**.

הנה המילים 'לָךְ אֲשֶׁרָה', בתוספת אותיות המילה 'אשרה' במילוי אותיותיה העולה יחד י"א, הרי הם בגימטריה 'מחשבה זרה'. בואת מלמדת אותנו התורה הקדושה כי בעת שהאדם ניצב 'אֲצִל מִזֶּבֶחַ ה' אֱלֹהֶיךָ', היינו בעבודת התפילה לפני קונו, עליו להרחיק מלבו כל שמץ של מחשבה זרה. אולם לא זו בלבד מלמדת אותנו התורה.

'לֹא תִטֵּעַ לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ', מתרה התורה הקדושה ומוזהירה - לבל יחשבו האדם כי מחשבה טובה או מחשבת מצוה יש לה מקום אצל מזבח ה' אלקיך, בשעת התפילה. אלא יש להרחיק כל מחשבה זרה שהיא, והיינו כל בל מחשבה שאינו מענין התפילה.

כעת, לאחר שטירה את האדם את מוחו ולבו מכל שרץ מחשבה זרה, הכין את לבבו כדבעי והתייצב לעבודת האל-כראוי וקיים בכך: **'לֹא תִטֵּעַ לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ'**, או אז יזכה ויתקיים בו: **'אֲצִל מִזֶּבֶחַ ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָּךְ'**, שכעולמות העליונים יירא בכך מזבח רוחני נעלה מכח תפילתו.

מאצרותיו ושיתותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

קרבת אלוקים

לארם של גדולי הדורות

להמליץ לו להימנע מלגלג את נפשו בפיגול זה, ודאי ילעג לי המדריך ולא יקבל את דבריי. ואם אמנע מכך ופשוט אציין כי אינני מסכים לרכוש עבורו, הוא פשוט יגש לחנות ויקנה בעצמו.

ניגש האברך לקרן זוית, עצם עיניו לרגעים ספורים ונשא תפילה נרגשת לפני היושב במרומים, שיחוס על בנו, תינוק שנשבה העלול להטריף את נשמתו במאכל פיגולים נורא זה, ויפתור את הבעיה למען שמו יתברך.

בינתיים ניגש האברך לחנות, ולו כדי זמן ולחשוב בינתיים על פתרון כלשהו, ובירר בנוגע למחירו של כריך עם נקניק.

'כרעג אינני יכול למכור לך' הפתיע המוכר, 'מסוף האשראי אינו עובד כרעג, היות והחשמל בחנות קרס בפתאומיות, ועד שהענין יסודר אין ביכולתי לגבות תשלום'.

לתומו שיתף, כי זו לא הפעם הראשונה בה קורס החשמל בחנותו, אולם בדיוק לשם כך קיים גנרטור מיוחד הנועד לתת מענה במצבים מעין אלו, ובדרך כלל נכנס גנרטור זה לפעולה מיידית והחנות ממשיכה לפעול כראוי. 'אין לי מושג מדוע' שיתף המוכר במבוכה, 'אולם הפעם כנראה אירע כשל כלשהו אף בגנרטור עצמו'.

האברך נפעם מההשגחה העליונה, אולם עדיין אפפה הדאגה את לבו - מה יהיה ברגע בו יצליח הלה לפתור את סוגית החשמל ויתרצה למכור לו, או אז מה יעשה?

אולם להפתעתו, נכח לראות עין בעין כיצד מתקיים 'הִיד ה' תִּקְצֶר', ועד היכן בא כוחה של תפילה המסדדת את כל מערכות הטבע משנה סדרי עולם.

'בואו, מהר!' בקע קולו של המדריך מבעד לסבך מחשבותיו, 'ערפל מתחיל לעלות על ההר, סערה באופק והיא מתקרבת והולכת. אנו מוכרחים להזדזז ולרדת מן ההר בטרם ייבצר מאיתנו לעשות זאת בשל הערפל הכבד'.

פרשה ופשרה

נידון בפרשה בענייני תפילה

נטיעת עץ בבית הכנסת

בפרשת השבוע נצטוונו (טו, כא): **"לֹא תִטֵּעַ לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֲצִל מִזֶּבֶחַ ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָּךְ"**, אולם אם כי איסור זה ביסודו נאמר כלפי מקום המקדש, אולם בענין זה הביא הגאון ר' עקיבא איגר (הגהותיו לשו"ע או"ח ק"ג, א) בשם רבנו דוד עראמה - כי מדרבנן אסור לנוטע עץ אף בבית מקדש מעט כבית כנסת ובית מדרש.

הוסיף על כך המהר"ם שיק (שו"ת מהר"ם שיק סי' עח - עט) כי חסרון נוסף יש בנטיעת עץ בחצר בית הכנסת, משום שצילו מושך אליו את המתפללים והם עומדים בחוץ ועוסקים בדברי הבאי תחת שיעסקו בתפילה, ולא זו בלבד אלא שהדבר מביא לתערובת אנשים ונשים בחצר בית הכנסת.

מאידך, יש שכתבו (ערוך לר - בנין ציון סי' ט, משיב דבר לנצי"ב ח"ב סי' יד) כי אין לנו להוסיף איסורים על מה שאסרה תורה, והיות ואין לאיסור זה מקור מפורש בחז"ל - נתון הדבר להכרעת כל רב במקומו וקהילתו.

אף המהרש"ם מבערז'אן (שו"ת ח"א סי' קצו) נטה להקל בכך, אולם סייג את ההיתר בכך שלא ידמה הדבר לאופן בו נוטעים גידי הארץ עצים בבית תיפלהם, משום שבמקרה כזה חל איסור 'בִּבְחֻקְתֵּיהֶם לֹא תִלְכְּדוּ' (ויקרא י"ח, א). אכן, כאשר משנה אף במעט מהדרך בה נוטעים הנכרים את אילנותיהם בבית עבודתם, לשיטתו אין בכך איסור.

להלכה למעשה נחלקו בענין פוסקי דורנו.

הגאון ר' יוסף שלום אלישיב זצ"ל הורה כי המנהג למעשה לאסור, אולם סייג את האיסור לעצים רב-שנתיים ולא כאלו הצומחים במשך עונה אחת בלבד ואז נובלים. כמו כן התיר הרב אלישיב לנטוע עץ בתוך עציץ או אדנית, אף בתוך בית הכנסת.

לעומתו, הגאון הרב עובדיה יוסף (יביע אומר ח"ט או"ח סי' טו) נטה להתיר את הדבר, ובפרט כאשר מדובר בעץ אשר ניטע לצורך מצוה, כשם שנוטעים במקומות מסוימים עץ ערבה בחצר בית הכנסת - ממנו לוקחים המתפללים לארבעת המינים.

המשתף שם שמים בצערו. כופלין לו פרנסתו

במסכת ברכות (סג) איתא: אמר רב הונא בר ברכיה משום רבי אלעזר הקפרי: כל המשתף שם שמים בצערו - כופלין לו פרנסתו, ובמהרש"א שם פרשו על פי מה שכתוב (תהלים צא טו) 'עמו אנכי בצרה', והיינו שמתפלל שיצא למען שמו שהוא עמו בצרה, ומשתף שם שמים בתפלתו, ויזכה בספק פרנסתו יהא מצוי לו בכל עת, בהרחקה, לכל דבר לקנות לו.

ובספר חתני ישיעה (פר' בלק) פרש הפסוק בפרשת בלק (במדבר כג כא) 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו', שבספרים הקדושים מבאר שלא תהיה עקר כוונת האדם בתפלתו על גלות וצער עצמו, צער ישראל, רק העקר יהיה צער גלות השכינה הקדושה הסובלת צער עברנו בגלות, והוא 'לא הביט און ביעקב', ישראל אינם מתפללים עבור האון שעושים הגוים ביעקב, 'ולא ראה עמל בישראל', אף לא בשביל העמל והיגיעה המגיעים לישראל בעניני פרנסה וקשיים אחרים, כי אינם מתפללים אלא על ה' וצער שכינתו - 'ה' אלקיו עמו' - שהקדוש ברוך עמו בצרה, ועקר תפלתו עבור כבוד שמו ותבארה ושלם יסבל ה' תבארה צער בעקבותינו, ותרועת מלך בו, בשביל צער השכינה, כדאיתא בגמרא (סנהדרין מו): בשעה שאדם בצער שכינה מה אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי.

ותפלה כזו היא בכחית תפלתו של דוד המלך ע"ה (תהלים כח א-ב): 'אלהי ה' אקרא צורי אל תחרש ממני, שהייתה תפלתו למען כבוד שמו ולא לגרמיה, והיה מבקש 'אל תחרש' רק תפלה בקשתי, כבחינת המתפלל על חבירו שהוא נענה תפלה (ב"ק צב), והקדוש ברוך הוא אף הוא נקרא 'רעף', ככתוב 'רעף רעף אביך אל תעזב'.

גדל שחר המתפלל על צער השכינה

הבאר מים חיים (פר' בשלה) כותב, שבאשר ישים האדם פניו רק מול שער השמים ולא יתערב בתפלה על צערו שום מחשבה וכוונה בשביל הצטרפות עצמו וכאבו אשר יכאב לו, כי אם רק בשביל כבוד שמים, ונפשו עליו תאבל על אשר נמצא חס ושלום איהו צער למעלה, ועל זאת מוסר נפשו ורוחו, ולפני ה' ישפך שיחו לתקן שם למעלה שלא יהיה שם איהו צער חלילה, זה ודאי אין קץ ותכלית לשכור.

והטעם לכך הוא, שהוא מתפלל באופן כזה ששוכח מצרת עצמו כלל וכלל, ורק על זה תצמח נפשו ויכמה בשור, להסיר הצער משם ולגרם שם תענוג ונחת רוח, ודאי יעשו לו למול זה תענוג ונחת רוח עד אין קץ.

תפלת המתפלל לשם שמים ומשתף צער עצמו

דברי חזקוני גלביים כתב שם בבאר מים חיים, והוא חדוש יקר, שאף מי שאינו בכחית זה בשלמותו, והוא משתף בצער צרת עצמו את הצער שנמצא בשמי השמים לפניו תבארה, גם תפלתו חשונה.

ועל פי זה יערב געיות אמרם ז"ל (ברכות סג) כל המשתף שם שמים בצערו כופלים לו פרנסתו וכי רבי שמואל בר נחמני אומר פרנסתו מעופפת לו בצפור וכו', והיינו שמתפלל צער שניהם, צער השכינה וצער עצמו, וכשהתפלל על דבר החסר לו שותף שם שמים בזה, כופלין לו זה שהתפלל עליו או שהיה מעופפת לו, אחרי שחפץ להרבבות השפע בעולם העליון, כי בזה נחמלה גם תפלתו שהתפלל בעד עצמו, ועל שניהם יענוהו מן השמים ועל פן כופלין לו, והבן.

יחיד העבודה לשם ה' מקרב את הגאולה

קרב הגאולה תלי בשמיח עבודתו לשם שמים, שכן אמר רש"י לרבי יהושע בן לוי שיבוא היום לגאל את ישראל, ובאר אליהו הנביא את דבריו שבכל יום הוא מוכן לגאל אותנו אם נשוב בתשובה, כמו שכתוב (תהלים צא ז) 'היום אם בקולו תשמעו' (סנהדרין צא), ויש לבאר תבת 'בקולו', היינו באותו הקול שהשמיים לנו במתן תורה - לא יהיה לה אליהם אחרים על פני, רמז שלא יהיה לנו יראה ורה בעינינו לפניו, אלא תהיה עבודתנו מיחיד אליו תבארה, וכפי מה שזכרנו לשמע את אותו הקול כך נזכה לגאולה בקרוב, 'היום אם בקולו תשמעו'.

ועקר הזכות העומדת לישראל שבה גאולה, כתב מו"ר זקני בספרו **שערי תשובה** (אופן יב) שמיחיד צערם ומבקשים על צער השכינה, וכן כתב במקום אחר (מחשבו הלב פרשת בחקותי) על הפסוק 'לא מאסתם ולא געלתם לכלתם' (ויקרא כו מד), 'לכלתם' פתיב, דהיינו הכלה שלהם שהיה השכינה, והפנה היא שהטעם שלא מאסתם ולא געלתם הוא בשביל כלתם, שבני ישראל מיחידים צערים וארץ גלותם ואינם חובכים ומבקשים כי אם על צער השכינה, וזו הזכות העומדת להם, ועל כך יש לנו לבקש ולקבל עקר תפלתנו 'עשה למען שמו', היא צער השכינה הקדושה.

ונחלקו הראשונים, האם חובת הכוונה בברכת 'אבות' הינה רק בדיעבד אם לא כיוון (תוספות שם לה, ב ד"ה יכוון), אולם חובת ההכנה לתפילה וחובת האדם למוד עצמו הינם כלפי כלל הברכות (רא"ה שם), או שזו אף ההכנה והחובה למוד עצמו מתייחסים רק לברכת אבות.

יש מהראשונים (סמ"ק ועוד, הובא בבית יוסף או"ח קא) הסבורים כי ישנה עדיפות מסוימת לענין כוונה אף לברכת 'מודים', משום שהיא הראשונה לברכות החותמות את התפילה ואף יש בה כריעה (בית יוסף שם) אולם ככל שמסוגל האדם לכוון אך ורק בברכה אחת - עליו להעדיף את ברכת 'אבות' על פניה. מאידך יש שתמהו על כך (בית יוסף שם).

התפילות בהן חיבה לחזור

ציידו חלק מהאחרונים (מהרש"א ברכות ל, ב ועוד) כי לא נאמר שלא יתפלל אם אינו מסוגל לכוון, אלא רק בתפילת ערבית שהיא רשות (ראה רמב"ם הלכות תפילה א, 1), אולם בשחרית ומנחה שהם חובה מדינא אין להימנע מלהתפלל אף במידה ואינו יכול לכוון כראוי.

אחרים (צ"ח שם) מציבים אבחנה אחרת, לפיה תקף כלל זה רק בתפילות יום חול - בהן בא האדם לבקש עבורו בקשות שונות, ואין יעו לבקש בתפילתו אם ליבו וכוונתו אינם עמו. אולם בתפילות שבת וימים טובים, בהם אין אנו מוכירים בקשות אלא רק את קדושת היום, אין שייך כלל זה אלא יתפלל אף אם רואה שלא יוכל לכוון כראוי.

חזרת התפילה

לענין מי שלא כיוון בתפילתו, יש שפסקו (טור או"ח קא) כי כל עוד לא כיוון בברכת 'אבות' יחזור ויתפלל, אף אם כיוון בשאר ברכות שמונה עשרה, ויש החולקים על כך (מאירי ברכות לה, ב) וסבורים כי אך ורק אם לא כיוון כלל בכל ברכות התפילה יחזור ויתפלל.

אם נזכר באמצע תפילתו שלא כיוון בברכת 'אבות', יש שכתבו (שיטה מקובצת ברכות ל, ב) כי עליו לעצור באמצע תפילתו ולחזור לראש, ויש שכתבו (שו"ת יד אליהו סי' ח א) כי ישלים תפילתו כדי שלא תהא ברכה לבטלה, ורק לאחר מכן יחזור ויתפלל.

יש מהראשונים שפסקו (טור שם) כי בזמננו, כיון שאין להסתמך על כך שבפעם הנוספת שיתפלל יכוון כראוי ושלא אף הפעם לא יעלה בידו לכוון, אין לחזור ולהתפלל אף אם לא כיוון באבות. ויש שזנו (ערוך השלחן קא, ב) לענין החובה לאמוד עצמו קודם התפילה לענין הכוונה - אם הלכה זו שייכת אף בזמננו לאור דברי הראשונים הנ"ל.

זו לשון רבנו הגדול הרמב"ם (הלכות תפילה ד, א): "חמשה דברים מעכבין את התפילה אף על פי שהגיע זמנה... וכוונת הלב". כך גם מובא בהמשך הפרק (הלכה טו): "כוונת הלב כיצד, כל תפלה שאינה כוונה - אינה תפלה". ועד כדי כך שפסק הרמב"ם (שם): "ואם התפלל בלא כוונה חזר ומתפלל בכוונה".

הרמב"ם אינו מספק בכך, אלא אף מצביע על האופן בו אפשר להגיע לכוונת הלב, וזו לשונו (הלכה טו): "כיצד היא הכוונה - שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה".

הכוונה הראייה

בדברי הרמב"ם יש מי שביאר (יחידיו רבנו חיים הלוי על הרמב"ם שם ה"ד) כי הכוונה המעכבת, זו שבלעדיה יש לחזור ולהתפלל שהרי לא יצא ידי חובתו, היינו כשמתפלל ללא שימת לב לעובדה שהוא ניצב לפני הקב"ה, זאת משום שבאופן זה הרי הוא כמתעסק ותו לא, ואין במעשה עמידתו בתפילה כלום והרי הוא כמעשה קוף בעלמא.

לדעה זו, שיטת הרמב"ם מבוססת על כך שחובת הכוונה בתפילה הרי היא מדין (ראה שו"ע או"ח ס, ד) 'מצוות צריכות כוונה'. אכן, לדעת הרמב"ם, אם עלה בידו לכוון את יסוד הדבר, דהיינו שהוא עומד לפני השכינה, אין בכך חסרון להלכה ואין עליו לחזור ולהתפלל אלא אם כן לא כיוון בברכת 'אבות'.

אכן, יש שחלקו על כך (רשב"א ועוד) וסבורים כי אין חובת הכוונה בתפילה שייכת לענין 'מצוות צריכות כוונה', אלא על האדם לכוון בעומק ענין סידור השבחים והתחינה לפני בוראו, ולזה אין די בכוונה גרידא על כך שהוא ניצב לפני השכינה, אלא כל זמן שלא כיוון כראוי וכנ"ל עליו לחזור ולהתפלל.

הברכות המעכבות

שנינו בברייתא (ברכות לה, ב) כי על המתפלל לכוון לכתחילה בכל הברכות כולן, אולם אף אם אינו יכול לכוון בכולן - עליו לכוון לכל הפחות בברכת 'אבות', הלא היא 'מגן אברהם'.

בטעם עדיפות ברכה זו לענין הכוונה, יש שכתבו (מהרש"א שם) כי זהו משום שהיא פותחת ומסיימת ב'ברוך', וכן כיון שיש בה כמה שמות הקודש ומשום שהיא סמוכה לברכת 'אברהם' ישראל. ויש שכתבו (ערוך השלחן קא, א) שמעלת ברכה זו היא משום שנוכרת בה זכות אבות.

מלבד הכוונה עצמה, מובא בגמרא (שם ל, ב) כי על האדם למוד עצמו טרם התפילה ולוודא כי הוא כשיר ומסוגל לכוון כראוי, ובמידה ואינו מסוגל לכוון כראוי הרי שלא יתפלל.

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

בפרשת השבוע אנו מוצאים את האזהרה החמורה (יח, י - יא): "לא ימצא בך וגו' ודך אל המתים", וכבר עמדו רבים על המנהג להתפלל ולשפוך שיח על קברי צדיקים, מנהג שסודותיו בהררי קודש ורבים ממאורי הדורות נהגו כן, הכיצד אין בכך משום איסור דרישה אל המתים. ראשית ראוי להביא את מאמר חז"ל המצביע במפורש על פעולה זו כמותרת ואף חיובית, וכך אמרו אודות כלב בן יפונה (סוטה לה, ב): "שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות, אמר להן: אבותי, בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים".

בוזהר הקדוש מבואר (ח"ב טז, ב) כי אין האיסור אמור אלא במתי אומות העולם, אולם בקברי הצדיקים אין כל מניעה להתפלל, ויתירה מכך מובא בוזהר הקדוש (ח"ג ע - עא) כי אילולא תפילת הצדיקים שוכני עפר - לא היה העולם מתקיים.

אמנם כתב המהר"ל (מנהיג עמוד ער): "אל ישים מגמתו נגד המתים השוכבים שם", אלא שרבים פירשו בדבריו כי כוונתו לשלול את דרך הגויים הפונים באופן ישיר למתיהם ומבקשים שהם עצמם וישיעו אותם. אולם לא כן ישראל קדושים המבקשים מאת הבורא יתברך שיעזרם בזכות הצדיקים הטמונים במקום, ואינם תולים ידם בנפטרים עצמם.

הב"ח אף הוא מביע הסתייגות ממנהג זה (י"ד ס"ו ר"ח), אולם חזר בו בעקבות דברי זוהר הקדוש, ואף חותם בזה הלשון: "ואין לשום מורה למנוע ולבטל מנהג זה".

סדרה דצלותא

תפילות הקדמונים ואבות האומה

לעתים קרובות אנו נדרשים להתפלל במצבים שאינם 'לכתחילה' מבחינת התנאים הקיימים, הזמן אליו אנו רגילים והמקום בו אנו מתפללים תדיר.

לפעמים זהו יום עמוס שמביא אותנו לתור אחר מנין לתפילת מנחה כמעט בערוב שמש, פעמים שמדובר בערב מעייף המצריך אותנו ללקט עשרה יהודים כדי להתפלל ערבית כדרישת ההלכה במנין על אף השעה המאוחרת, ויש שדווקא טיול וכדומה הם הדורשים מאמץ מיוחד.

לא תמיד הדבר נח. לפעמים יש בכך טרחה של ממש ולעתים קרובות מלווה הדבר במאמץ ניכר. אולם הבה נתבונן במשנה הראשונה בש"ס (ברכות ב, א), שם הציגו חז"ל את הנהגתם של בני התנא הקדוש רבן גמליאל בשעה מעין זו.

המשנה פותחת בדיון אודות הזמן הראוי לקריאת קריאת שמע של ערבית, מאימתי זמנה ועד מתי. אודות תום הזמן מובאת דעת חכמים הגורסים כי אפשר לקרוא אותה עד חצות, ואילו דעת רבן גמליאל לפיה ניתן לקרוא קריאת שמע עד עלות השחר.

מספרת המשנה: "מעשה ובאו בניו [של רבן גמליאל] מבית המשתה. אמרו לו, לא קרינו את שמע. אמר להם, אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרוא".

בני רבן גמליאל חזרו משמחת נישואין. עייפים, טרודים ומותשים. כעת ניצבת לפנייהם חובת קריאת שמע, והם לא מחפשים להקל על עצמם או להיפטר בנימוק כזה או אחר. הם לא מסתמכים על דעות רחוקות אלא נחושים לברר את הדין לאשורו, לעשות רצון קונם על הצד הטוב ביותר.

לשם כך הם ניגשים לאביהם הגדול, מבררים אצלו את ההלכה במדויק, ורק לאחר מכן ניגשים בכובד הראש המתבקש לקרוא קריאת שמע.

נתבונן בדברים, ונלמד ארחות חיים.

המשך מעמוד א'

כדי לפתור ענין זה ולהביא את דבריו לפני המלך באופן המיושב וברור כמתבקש, על האדם להיערך מראש לפגישה עם המלך ואף לחזור שוב ושוב על הפעולות הפשוטות הנדרשות מצידו בעת פגישה מרוממת זו, עד שיהפוך הדבר למעין 'טבע שני' עבורו.

במשך תקופה ארוכה יתרגל האדם קידה והשתחויה, נימוסים ושפה התואמת את כבוד המלך, ישים לב לכל תנועה ויתכונן לכך שברגע האמת - גופו יגיב כמתבקש וכמו מעצמו הוא ישלב את כל אלו בפגישתו עם המלך, וכך יהיו פיו ולבו פנויים כדי להביע את בקשתו בדרך הטובה והברורה ביותר.

כן הדבר בתפילה.

במשך שנות חייו מתפלל אדם וכביכול 'משנן' לעצמו את ההלכות וההשחחויות, הכריעות וההשתחויות, הכוונות הפשוטות ופירוש המילות. אולם אין בכל התפילות הללו את הדביקות העליונה ואת הכוונה המרוממת אשר בכוחה להעלות את האדם למדרגה העליונה של פגישה עם מלכו של עולם.

אולם אז, כעבור זמן מה ולאחר שהכשיר וקידש את נפשו, פיו ולבו במשך זמן רב, באה תפילה שהורה אחת ובה הוא מתרומם לדרגת התייחדות עם בורא כל העולמים מלך מלכי המלכים, ואז אז מעלה תפילה זו עמה גם את כל שאר התפילות שהתפלל במשך הזמן.

זהו 'קול צפצף', היינו אותו קול תפילה הנישא מפי האדם לאחר שעמל ועבד על זיכור עבודת התפילה במשך זמן רב, תפילות אלו 'נשא קול יחדו ירגנו' - נושאות עמן את שאר התפילות הקודמות, ואימתי? 'פי עין בעין יראו בשבוע ה' ציון' - כאשר זוכה האדם להפעיל לדרגה זו של פגישה עם מלכו של עולם והוא ראוי וכשר לכך.

יד ושם

פסוקי שמות והטמון בהם

רפאל

"ראו עתה כי אני אני הוא ואני אלקים עמדי אני אמת ואחיה מחצתי ואני ארפא ואני מדי מציל" (דברים לב, לט). המלבי"ם, בביאורו לפסוק, מאיר את עינינו בנקודת מבט שכולה אמונה צרופה.

אנו רגילים להעלות על נס את ההודיה להשי"ת, את ההכרה בכך שכל הצלחות האדם אינם מכוחו ועוצם ידו אלא רק מאת הקב"ה, אולם כאן התורה הקדושה מציגה גם את הצד שמנגד - גם הכישלונות והקשיים, העונשים, הייסורים והמכאוב, הכל מאתו יתברך, ועל אד לזכור זאת ולהתעודד, לדעת שהכל מכוון בכוונת מכוון ובהשגחה פרטית מדוקדקת.

ביאו לפני - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור שז והדר

"אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש" מורה המשנה (ברכות ל, ב), ומעידה כי "חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין, כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים"

בסידור 'ישועות ישראל' הובאה הנהגה טובה וראויה בה על האדם לאחוז בבואו לבית הכנסת, ויש בה כדי לקיים מאמר חז"ל זה של שהיה קודם התפילה, על מנת לעורר באדם את היראה והפחד מרוממות הבורא יתברך ומאידך את ההכרה בפחיתות ערכו ומיעוט השגתו ודרגתו, וכך יבואו אליו הפחד והיראה הנדרשים בעת התפילה.

משום כך נהגו בעת שבה האדם לבית הכנסת, לשבת ולומר את הפסוק (תהלים פד, ה): "אשר יושבי ביתך עוד יהללך סלה", ולהסמך אליו תפילה מיוחדת הפותחת במילים: "מי אנכי שאזכרה להתפלל לפני הקדוש ברוך הוא, שהוא א-ל גדול ונורא". תפילה זו, אשר בסידור האר"י 'קול יעקב' הובאה בנוסח שונה וכעין בקשה: "רבונו של עולם, יודע אני וכן שאמת א-ל גדול ונורא ואנכי איש נכה בשר ודם וכו'", מציגה את פחיתות ערכו של האדם בכלל, והחוטא בפרט, ועד כמה אין ראוי לו להעז ולשאת פניו להוציא בפיו את השמות הקדושים ולעמוד להתפלל לפני הקב"ה.

התפלה ממשכינה בכך שלמרות הכל, הוא יתברך אשר ציוונו להתפלל לפניו והעניק לנו את הזכות לשפוך שיח לפניו, ככתוב (תהלים קמה, יח): "קרוב ה' לכל קראיו לכל אשר יקראוהו באמת".

בברכת גבורות אנו משבחים על כך שהקב"ה הוא מלך ממית ומחיה. האם הכוונה היא -

- א) שיחיה מתים ויקימם לתחיית עולם לעתיד לבוא.
- ב) שהוא יתברך מחיה מתים בעולם הזה על ידי נביאיו.
- ג) שמקיים בגבורתו מחזור הנבראים, ממית ומחיה בכל דור.

בשירת הים אנו מציינים כי 'נמנו כל יושבי כנען'. התדע מה פירוש המילה 'נמנו'?

- א) התנדפו ונעלמו כנען פורח.
- ב) נסו על נפשם וברחו.
- ג) נמס ליבם מרוב פחד וחרדה.

בפסוקי דזמרא נאמר: 'דרשו ה' ועז בקשו פניו תמיד'. מה הכוונה במילים 'בקשו פניו'?

- א) בקשו את הארת פניו של הקב"ה.
- ב) בקשו להקביל פניו יתברך בתפילה.
- ג) התחננו אליו תדיר למחילת העוונות.

הפלא ופלא

שאלות וחיזוק בנבכי התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגילון קודם פר' ראה:

1. תשובה א' - משום שאילו לא היה האדם מסוגל להוציא הגה מפיו מרוב פחד ובושה.
2. תשובה ג' - ישיבה לבטח בהשקט ובשלווה.
3. תשובה ב' - שינוי העתים היינו החלפת יום ללילה וכיוצא, ואילו החלפת זמנים אלו שינויים שלא כדרך הטבע.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

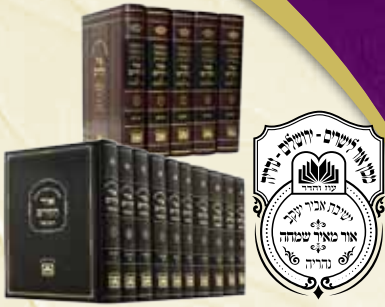
1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון.
2. לציין בראש הדרך עבור חידון 'מקושרים'.
3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים נושא תורני מרתק לאור דברי האור החיים

רבנו האור החיים מזכיר בביאורו לפרשה את מאמר חז"ל (סנהדרין ז, ב), אשר דרשו את סמיכות הפסוק (טז, יח): "שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ" לפסוק (פסוק כא): "לֹא תִשַּׁע לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֲצִל מִזֶּבַח ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָךְ", והסיקו מכך שכל הממנה דיין שאינו הגון - כאילו נטע אשירה בישראל.

בגדר 'דיין שאינו הגון' מצאנו פירושים שונים. יש שכתבו (רבנו אביגדור, פירושים ופסקים פרק קלה) כי הכוונה לדיין עם הארץ, ואחרים חלקו על כך וביארו (תשובות מהרי"ק קיז) כי הכוונה לדיין תלמיד חכם, אלא שאין מעשיו מהוגנים. פירוש שונה מצאנו בתרגום יונתן (עה"פ כאן), כי דיין שאינו הגון היינו דיין טיפש.

את הדימי לאשרה ביאר הגאון ר' חיים מבריסק באופן נפלא. הנה עץ האשרה הינו למראית עין עץ ככל העצים, לא ניכר עליו כלפי חוץ אף הבדל או ייחודיות, אולם בפנימיותו ומהותו הרי הוא עבודה זרה. כן הדבר בדין אשר כלפי חוץ נראה כשר והגון, אך בפנימיותו רחוק הוא מכך. עוד עמדו האחרונים על דיוק לשון הגמרא: 'כל המעמיד דיין שאינו הגון - כאילו נטע אשירה בישראל', ותמיהו על כך, שהרי איסור אשרה נוהג בכל מקום ואף אצל אומות העולם, אם כן מהו 'בישראל'.

על כך השיב הגאון ר' דוד זינצהיים (שלל דוד עה"ת כאן) כי היה מקום להניח כי אדם אשר חטא וחזר בתשובה - ניתן יהיה למנותו לדיין היותו ומעשיו כעת אינם מקולקלים, את זאת באה הגמרא להפקיע ולשלול, באמצעות דיוק זה: 'בישראל'. שהרי ישראל שנטע אשרה, בניגוד לנכרי, האשרה אינה יכולה להתבטל לעולם. כן הדבר בנוגע לאדם שסרח וחזר בו, לעולם לא יוכל עוד להתמנות לדיין.

שולחן שבת עם האור החיים

אלו הקיימים.
'ועוזיאל? תלה נח עיניים תוהות, מבקש להבין, הוא אחראי על מחלקת ייעוץ מס ועובד ותיק בחברה, ועדיין לא חגגת אותו כי אם בשטיח סתמי אותו ניתן לרכוש אצל כל רוכל מזדמן. תחכים אותו?'

ידו של האב הונפה בביטול. 'עשרים שנה הוא כאן, ולא ברור לי למה. אין לי מושג מה הוא עושה ומה בדיוק תרומתו לחברה, והסיבה היחידה שאני לא נפרד ממנו במכתב פטורין חד משמעי זו העובדה שהפציויים שאצטרך לשלם יגבו ממני הוצאה בלתי מבוססת'.

כך, בזה אחר זה סקרו האב ובנו עובד אחר עובד, ניתחו שי אחר שי והגיעו למסקנה כי אכן, נהג האב בתבונה יתירה אף במישור זה.

'גש נא אליי, בני' לחלוחית חשודה נצצה פתאום בעיניו והוא נראה קשיש לגילו, 'שב לצדי'. דמות הבוס הקשוח התפוגגה פתאום, נעלמה לבלי שוב, ותחתיה הופיע ובא אב רחום.

נח תהה לנוכח התפנית המפתיעה, אך ציית בדרך ארץ והתיישב קרוב יותר לאביו, חש את ידו הגרומה נחה על כתפיו וחש ברעידות הקלות בקולו של האב. רטט של התרגשות, אולי?

מאי-שם צץ בידו של האב מפתח, עושה את דרכו לכפו הפתוחה של נח.

התהייה ניבטה מפניו, והאב הסביר בפשטות. 'זהו המפתח לרכב החדש שלך, נח. בגילי איני מבין ברכבים, אך סוכן הרכב טען שמדובר ברכב יוקרה שיחידים מסוגו הופיעו על כבישי הארץ, משהו שכמעט אין בנמצא. זוהי המתנה שלך'.

נח כמעט שמט את המפתח מידי. ההפתעה הממה אותו.

'אבא, אתה זוכר כמה זמן אני עובד בחברה?' השאלה היתה רטורית כמובן. נח נמנה על עובדי החברה מזה כמה חודשים ותו לא, ומה לה אפוא למתנה יוקרתית זו ולעובד חדש?

'אה, זה לא שי לעובד' האב גיחך, 'זו מתנתי, מלב של אבא. באהבה!'

'אתה מבין' קולו של האב היה נרגש כשהמשיך והסביר, 'כל העובדים שקיבלו שי - עובדים עובדי מתוך מחויבות ויחסי עובד-מעביד. אך אתה, בני אהובי, מעל כל זה, היחסים שלנו נעלים לאין שיעור לעומתם, שהרי אין כמו קשר אוהב של אב ובן!'

אינה דומה יראה לאהבה

הבטחה מיוחדת מבטיח הקב"ה בפרשת השבוע (ט, ח): "וְאִם יִרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ פָּאֶשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְרָהָם וְנָתַן לָךְ אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לְאִתְּךָ".

אודות כך כותב האור החיים הקדוש דברים מפליאים, וזו לשונו:

לא היה אחד שהחמיץ את זה.

כמדי שנה בשנה, הודעה לקונת נתלתה בחדר הישיבות של משרדי 'שמשון ושות' רואי חשבון המבשרת על חלוקת השי השנתי לעובדים המסורים.

רואה חשבון נשאר רואה חשבון, וכך ישב שמשון שנה אחר שנה מול טבלה מסודרת וקפדנית בה צוין שמו של כל עובד, מעמדו בחברה ובעיקר תרומתו לפן הכלכלי ולניהול המוצלח שלה. נתונים אלה השפיעו באופן ישיר על מהות השי ושוויו, הכל לפי נוסחה ברורה וכמיטב המסורת החשבונאית.

בזה אחר זה הופיעו העובדים, החל בדגי רקק זוטרים שזה עתה החלו את ההתמחות שלהם וכלה במנהלים בכירים וחברי דירקטוריון שעשו עשור או שניים בחברה, המתינו בדריכות על יד דלת חדרו של הבוס הגדול ולטשו עיניים לחבריהם שיצאו מן החדר ובידיהם המתנות הנכספות, גדולות או קטנות לפי ראות עיני הבוס.

היו את אלה שקיבלו פלטה לשבת, אחרים נאנחו ואספו אחר כבוד תרמוס או סכין לחלות, והיו גם ברי מזל שיצאו מהחדר ובידיהם מציאה של ממש בדמות שובר לנופש יוקרתי או אפילו טיסה לחו"ל על חשבון הבית.

הם ריכלו, כמובן. רטנו על הישיש הקשוח שבוחר שוב ושוב להעניק מתנות ספציפיות במקום לתת תוספת במשכורת או למצער תו-קניה רב תכליתי. הם קיטרו על קיפוח ואפליה, איפה ואיפה ומה לא. לא שזה ריגש את שמשון.

על הכורסה בערבו של יום, כשידו חובקת את ספל התה המהביל ורגליו מוטלות על הדום מרופד, פנה שמשון לסכם את השנה החולפת, כמו גם את יום החלוקה המיתולוגי.

לצדו, על הספה הפינתית, ישב בנו נח אשר זה לא מכבר החל להיכנס לעניינים וללמוד את סודות המקצוע, והאזין ברוב קשב לדבריו. גם בחלוקת שי יש היגיון עסקי וקו-מחשבה ברור, והוא סמוך ובטוח כי אביו יחכים אותו תיכף גם בנבכי עולם זה. הוא נחוש היה ללמוד, כמה וצא לידע הנשפך מאביו ושתה בצמא כל מילה שיצאה מפיו.

האב הכיר את בנו ועמד על טיבו, וידע היטב כי נכונה לו שעת חינוך עסקי כדבעי.

במשך שעה ארוכה ישב והסביר, פירט ונימק, הרחיב בנוגע לכל עובד ומתנתו והתייחס לכל פרט והיבט באותו מעמד שנתי שמן הצד נראה אקראי וחסר חשיבות.

'הנה למשל, אברהם' פנה הישיש לבנו, 'סמנכ"ל משאבי אנוש. מבין אתה מדוע בחרתי להעניק לו טיסה בשמי הארץ? הרי במאמציו הכנים פעל בשנה החולפת גדולות ונצורות למען החברה, הגדיל משמעותית את מצבת העובדים ושימר את

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

המשך מעמוד קודם

נראה היה כי סוף הסיפור הגיע, ולא בהכרח סוף טוב.

גופו החל להישאב מטה, ואז זה קרה.

משק כנפיים נשמע קרוב, מאד קרוב, ורגע לאחר מכן הוא הרגיש יציב ונינוח, נישא בנעימים על גבו של נשר קל מעוף שהטיס אותו הישר אל על, לקומה האלף. שם המתין לו המלך, חיוך רחב על שפתיו וסביבו פזורות עשרות אריות-מתנה מזהבות ועטופות בכל הצבעים והגדלים האפשריים.

כשוך ההתרגשות שחרר אותו המלך לדרכו, ואת הירידה הוא כבר עשה באמצעות מעלית משוכללת שהובילה אותו בתוך שניות אל קומת הכניסה. שם המתין לו גדוד עיתונאים ושאלה אחת בפי כולם: 'איך היית מסוגל?'

תשובתו דהדהדה ברמקולים, מחכימה את שאר באי הכיכר ואת אזרחי הממלכה בכלל. 'אכן, לא יכולתי לעשות זאת. אולם ידעתי כי אם המלך ציווה על כך - אין ספק שהדבר אפשרי. לא שאני מבין כיצד, אך אם זה הציווי - יש דרך לבצע זאת! בכך לא היה לי ספק.'

משל נפלא ומתוק זה, אשר מקורו בספר 'משפט צדק', ממחיש היטב כי כל יהודי, בכל מצב ועם הכלים שנמסרו לו משמים, יש בכוחו לעשות את רצון ה' יתברך, ולא משנה עד כמה זה נראה מאתגר או אפילו בלתי אפשרי.

"כִּי תִקְרַב אֶל עֵיר הַלְלָחִם עָלֶיךָ" מורה לנו התורה הקדושה בפרשתנו (כ. י), 'וְקִרְאתָ אֵלֶיךָ לְשֹׁלוֹם'. רבנו האור החיים הקדוש מאריך ומבאר את הפסוק, כמו גם את הפסוקים שאחריו, תוך התייחסות לנשמה היתירה אותה שולח הקב"ה לאדם - למען תת בו כח שיוכל לעמוד במלחמת היצר. נתבונן במציאות ולא נכחד.

היצר הרע הינו מלאך. עם יכולות וכוחות של מלאך, והעובדה שהוא מכונה 'מלך זקן וכסיל' אין בה כדי להעיד על רפיסות כח או חולשה כלשהי. בל נטעה. בדרך הטבע אין כלל אפשרות לנצח ולהביס אותו, לא בקרב בודד ועל אחת כמה וכמה במערכה הכללית הניתשת בינו לבין האדם במשך שבעים או שמונים שנות חייו. בכך משול היצר לאותו מבנה רם המתנשא למלוא אלף קומותיו וכמו לועג לכל המנסה לטפס עליו, לכבוש את פסגתו.

אלא שכאן טמון הסוד הגדול.

שם, במרום המגדל המאיים, ממתינ' הקב"ה ומצפה לאדם שיעשה את שלו, שיוכיח כי הוא נחוש לקיים את רצונו ולכבוש את העיר. נכון שאין בכוחו לעשות זאת, אמת שיכולותיו מוגבלות, אולם הניסיון כשלעצמו שווה זהב!

ואז, בדיוק בנקודה בה אין האדם מסוגל יותר, באמת ובתמים, להתקדם בכוחות עצמו אולם לאחר שפתח מעצמו פתח כחודו של מחט, פותח לו הקב"ה פתח כפחו של אולם, מנשא ומרומם אותו עד למדרגות העליונות ביותר.

אך תנאי בסיסי יש כאן.

כך אמר השרף הקדוש מקאצק: 'נכון שנדרש מהאדם רק פתח, אך על הפתח להיות **כפתחו של מחט**'. נוקב, חודר, רציני. על המאמץ להיות כנה, משמעותי, ורק אז באה אתערותא דלעילא ומרוממת את האדם לפסגת ההשגה.

העיניים נישאות אל על, מביטות בהשתאות במבנה האימנטי העשוי לוחות לוחות של זכוכית וביניהם קורות מתכת במשקל טונות. העננים מרפדים את הקומות העליונות, מלטפים ברפוף את מרום הבנין. המבט עולה עוד, ועוד, מטפס עם מתאר הבנין ומנסות להשיג את גובהו העצום ואולי אפילו להביט בראשו, אך הגובה הבלתי נתפס בלתי נגמר. אלף קומות, לא פחות. גורד שחקים במלוא מובן המילה.

קולו של כרוז מלכותי קוטע את רצף המחשבות, מזמן את כלל תושבי הבירה אל הכיכר המרכזית ומיידע אותם כי בפיו חדשות מסעירות, משמחות ושמא זו אף זו.

'הקשיבו הקשיבו!' זה התחיל כמו קלישאה מצועצעת אך עד מהרה הבינו המתקהלים כי לא הפעם. ההכרזה הנוכחית אכן הפתיעה והכתה בתדהמה את באי הכיכר, התרגשות סמיכה הזדחלה במעלה גבם והם האזינו לכל מילה בשקיקה.

'רואים אתם את החבל המשתלשל מקומתו העליונה של הבנין?' הצביע כלפי מעלה בתנועה רבת משמעות, 'הנני להכריז בשם המלך, כי כל אדם שיטפס במעלה החבל עד לראש גורד השחקים...' וכאן בא פירוס ארוך של הטבות חלומיות בכל מישורי החיים, פרסים יקרי ערך ועוד כהנה וכהנה, מתת ידו הנדיבה של המלך.

'רגע' היה מי שהעז לתהות בקול, חרדה בקולו, המלך לא באמת מתכוון... שנטפס - לשם?!

הנהון נמרץ הבהיר לו כי אכן כך. זו היתה כוונת המשורר, ללא מקום לפרשנות.

כל ציבור מורכב מאמיצים ופחדנים, זהירים וגם פזיזים, והציבור בעיר הבירה לא היה שונה בענין זה. גם כאן, מרבית הנוכחים משכו בכתפיהם והעדיפו לשמור על מתנת החיים, תוך ויתור על מנעמים שונים שייטכן ולא יזכו לממש בגלגול הנוכחי. אחרים, מעטים מני רבים, בחרו לנסות ונואשו כעבור כמה קומות. החבל התברר כחלקלק ולח, הרוחות תרמו את חלקן והמשימה נראתה מאתגרת מרגע לרגע.

רק אדם אחד נותר, נלחם על כל מטר ונחוש להשלים את המשימה.

קומה ועוד אחת, כמה מטרים ואחריהם עוד כמה. בקושי, במאמץ וכשרווחות זעף מכות בו ומטלטלות אותו כעלה נידף, החבל נשטם מידי לא אחת והוא המשיך להילחם, אחז בו שוב ושוב והוכיח כי הוא קרוץ מחומר שונה.

מבט קצר למטה עורר בו חלחלה, אך הוא עצם עיניו והמשיך. קובר אי שם בירכתי המח מחשבות הגיוניות שהורו לו להרפות מהמשימה הבלתי אפשרית. מבט נוסף, והפעם כלפי מעלה, הבהיר לו כי נותרו לו תשע מאות ושמונים קומות, הוא כמעט התייאש, אך לא.

משיכה נוספת בחבל, כמה נשימות עמוקות, והוא ממשיך.

קומה מצטרפת לקומה, וכך כעבור שעה נוספת, ארוכה ומאתגרת, הוא מצא את עצמו נאחז בסורגי הקומה השלושים ומתנשף בדיוק כמו אדם במצבו. זהו. הוא לא יכול יותר. לא מסוגל.

מחשבותיו התערפלו, כוכבים ריצדו מול עיניו וידיהו הסדוקות ממאמץ החלו לאבד את אחיזתן. בהחלט

"וְאָמַר, זֶה יִשָּׁג לָהֶם אִם יִשְׁמְרוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה וְיַעֲשִׂיהָ, וְתִהְיֶה הַשְּׂמִירָה וְהַעֲשִׂיָה מֵאַהֲבַת ה' וְלֹא מִיִּרְאָה. הַדּוֹר הַהוּא אֲשֶׁר יַעֲמֵד בְּזֶה, בְּיָמָיו יָקִים ה' דְּבָרוֹ הַטּוֹב לְתֵת כָּל הָעֲשִׂיָה עִמָּוִן, וְיַעֲמִיד בְּיַד יִשְׂרָאֵל כָּל הַטּוֹב שֶׁהַבְּטִיחַ לַעֲשׂוֹת לְאַבּוֹת בַּיּוֹם עִמָּדָם בְּתַחֲיָה. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל (סנהדרין צט, ב) הָעִירוּ שְׂגָלָה הַעֲתִידָה תְּלוּיָה בַּעֲבוּדַת ה' מֵאַהֲבָה דִּקְא."

אין ספק שיראת שמים נמצאת אי שם בפסגת השאיפות של כל בן עליה. לא בכדי הכבירה התורה הקדושה, וכך גם חז"ל באינספור מקומות, במעל היראה והחובה להגיע אליה ולהשיג אותה.

אולם מעלה אחת יתירה יש על היראה, והיא: **אהבת הבורא יתברך.**

בדור בו תהיה אהבת ה' נחלת הכלל, כשהכל יתענגו על קרבת הבורא ויבקשו להתקרב אליו לא מתוך יראה אלא מתוך כיסופים אדירים, זהו הדור בו הכל יהיה שלם, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, או אז יתקיימו ההבטחות המפליגות שהובטחו אבותינו הקדושים.

אז נכון, מרבית בני האדם אינם אוחזים בדרגה בה עליהם להתעלות מהירא - לאהבה. מעטים הם בני העליה שזכו ליראת שמים אמיתית, ומה לנו אפוא ולמוסר אודות מעלת האהבה על פניה? הכל אמת ושריר, אולם בל נשכח שהאור החיים הקדוש כיוון את דבריו לכל יהודי באשר הוא, בכל מצב ובכל דרגה, מוכרחים אנו אם כן להסיק אי אלו תובנות מתוך דבריו המופלאים ולקחת מוסר וצידה לדרך.

יש והאדם בא לבית הכנסת, מתעטף בטלית ומתעטר בתפילין, אולם תפילתו נראית כביכול כפאו שד. הוא אכן מכוון בכל תיבה, הוגה את המילים הקדושות כמונה מעות, אך משהו חסר כאן.

כך גם בעמל התורה הקדושה. יכול אדם לשקוע ראשו ורובו בעומקה של סוגיא, להסיח מלבו את כל הבלי העולם ולדבוק ללא שיוור בתורת ה', אלא שבכל זאת יחסר לו משהו. תבלין מסוים שיש בו כדי לתבל את כל הטוב הרוחני הזה ולתת לו משנה תוקף.

לתבלין הזה קוראים 'אהבת ה'.

קצת רצון להתקרב, להתחבר. מעט יותר חשק לדבוק בו יתברך ובמידותיו. קצת יותר קרבת אלוקים, ברצון ואפילו בדיבור ובמחשבה. לא רק כי חייבים, אלא כי אהבים עד כלות הנפש.

נזכור תמיד את האמור בברכות קריאת שמע, בעודנו מתפללים להשי"ת כי יסייע בידינו ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתו.

ואיך אנו מסיימים? - **'באהבה!'**

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

שנת תש"ב, בעיצומה של מלחמת העולם השנייה שבמיטה חורבן על עמנו.

גרמניה הנאצית, אשר נחושה היתה ואחווה בטירוף לכבוש את העולם כולו תחת מגפיה הדורסניים, שלחה לחזית האפריקנית את אחד הגנרלים המבריקים ביותר שעמדו לצבא הגרמני מאז ומעולם - גנרל ארווין רומל ימ"ש.

'שועל המדבר' הוא כונה. שמו בלבד הטיל מורד על אויביו ותיאורים יוצאי דופן אודות כישוריו בשדה הקרב הילכו אימים בכל מקום אליו הגיע.

כחלק מתוכניתו המזעזעת של היטלר ימ"ש להשמיד, להרוג ולאבד רח"ל, לא פסק מלהתרברב על כך שבקורב, ממש בקורב, יכבוש סערה אף את ארץ הקודש ויכלה את זעמו חלילה בעם היושב בציון. על החזית הזאת, כחלק מאסטרטגיה של תקיפת ארץ ישראל מכיון אפריקה, הופקד רומל.

אכן, לא חלף זמן רב והגנרל ניצב ממש קרוב לפתחה של ארץ ישראל, כשמוני וגמור עמו להשלים את כיבוש הבוק ולבצע את זממו ביהודי הארץ. לנוכח ידיעות אלו נפלה אימה וחרדה על יהודי ארץ הקודש, רעדה אחזתם והם לא ידעו את נפשם.

היה זה ביום ט"ו תמוז תש"ב.

תפילת רבים נערכה בדמעות וזעקות על הציון המצוינת מקום קבורת רבנו בהר הזיתים, כשבראש המתפללים ניצבים שני קדושי עליון, הלא הם הרה"ק ר' ישראל מהוסיאטין והרה"ק ר' שלומקיה מזוועהיל.

אך הסתיימה התפילה, כשוך הזעקות והבכיות, פנה הרה"ק מזוועהיל לסובביו והתבטא בלשון הנביא (עובדיה א, יז): **'וְבָהָר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה, לֹא תִהְיֶה לוֹ שְׁלִיטָה בָּאָרֶץ הַקֹּדֶשׁ!'**

אף הרה"ק מהוסיאטין סיים את תפילתו, סב מן הציון ובישר בקצרה ברוח קדשו: **'הוא לא יבוא!'**

כדברי הצדיקים כן היה, וזכותו של רבנו עמדה להם לבני ארץ הקודש למגן. ביום כ"ד מרחשון תש"ג גברה יד בעלות הברית על צבאותיו של רומל, וכך הובס אותו ונבצר ממנו לבצע את זממו ביהודי ארץ הקודש.

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

לגרור את האדם עד עברי פי פחת. **"שְׁאוּרָב לוֹ לְהַחֲטִיאוֹ, כִּי יֵשׁ לֹךְ לְדַעַת שְׁעֵבֶרָה וְרִאשׁוֹנָה שְׁעוֹשֶׂה הָאָדָם אִינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא כְּשִׁגְגָה, וּבִזָּה מוֹצֵא שְׁעַר הַצָּר לְכַנֵּס לְנַפְשׁוֹ."**

לא זו בלבד, אלא שהוא מסלף את האמת מעיקרה ומציע מצג שווא לאדם, הופך טוב לרע ורע לטוב ומטעים לאדם בשפתו החלקלקה את דרכו המסולפת כביכול היתה דרך האמת הצרופה. **"גַּם מִסְבִּיר לוֹ פְּנִימָה עַל מַעֲשֵׂה הָרֶעַ, וַיֹּאמֶר לְרַע טוֹב, וַאֲיֵן לֹךְ אוֹרֵב גְּדוֹל מְזֶה, וּבִזָּה מִתְגַּבֵּר עָלָיו."** ובסופו של דבר, אי כמה נורא: **"וְעַל יְדֵי הַחֲטָא יִתְגַּבֵּר וְיָקוּם עָלָיו."**

כיצד תוכרע המערכה בסופו של דבר מה חלקו של היהודי בכך?

את זאת מגלה לנו רבנו כשהוא דורש את המשך הפרשה (יט, ג): **"לֹא תַחֲוֶס עֵינְךָ עָלָיו וּבְעֶרְתָּ דָם הַנֶּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לָךְ,"** ודבריו מעוררים ויורדים עד דכדוכה של נפש.

"כִּי הִרְיַגְתָּ סִימָתָהּ גַּם כֵּן עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, שִׂידָם תִּהְיֶה בּוֹ לְהַמִּיתוֹ עִם ה' בְּרוּךְ הוּא. לִזֶּה אָמַר 'לֹא תַחֲוֶס עָלָיו, וְהַגֵּם שְׁהַצְדִּיקִים הָרוּיָחוֹ בְּאִמְצָעוֹתָיו, יֵשׁ לָהֶם לְהַבִּיט אֶל דָּם נָקִי, כִּמָּה דְמִיִּים רַבִּים שֶׁשֶּׁפֶךְ בְּאוֹרְבוֹ, וְאֵז וְטוֹב לָךְ' - תִּהְיֶה נִחְלָטָה בְּחִינַת הַטוֹב לָךְ, כִּי בְּהִבְטָל רֹחַ הַטְּמָאָה תִּהְיֶה נִשְׁלֵמַת בְּחִינַת הַטוֹב בְּמִקוּמָהּ, שֶׁהֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל."

את הפסוק (יט, יא): **"וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שֶׁנָּא לְרַעְהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכְהוּ נַפְשׁוֹ וְמָת וְנָס אֶל אַחַת הָעָרִים הָאֵלֶּה,"** מפרש רבנו כמין חומר דורש אותו אודות היצר הרע, המבקש להרע לאדם בכל דרך והרי אין שונא גדול ממנו.

בדבריו מפנה האור החיים את תשומת הלב לנכלולי היצר ושיטותיו השפלות, ומן הראוי לתת את הדעת על כך ולדעת לקראת מי אנו צועדים למלחמה הגדולה של חיינו.

"כִּי אֵין שׁוֹנֵא לְאָדָם כִּיצָרוֹ הָרֶעַ, וְהוּא מְקוֹר הַשִּׁנְאָה" מציון רבנו ראשית את העובדה הבסיסית שלעתים נשכחת מאתנו. נכון, הוא משחד אותנו במנעמי העולם ובתפנוקים כאלה ואחרים, אך אל לנו לשכוח - מדובר באויב הנורא ביותר שלנו!

דווקא 'הסברת הפנים' של היצר, חנפנותו הנודעת והמסר שהוא משדר לאדם כיכול הוא בא לפעול לטובתו, זוהי הנוכלות הגדולה ביותר שלו. **"כִּי הוּא מְרָאָה רַעוּת לְכָל, כִּי לְטוֹבָתָם מֵיַעֲצָם, וְהוּא שׁוֹנֵא לוֹ וּמִבְקֵשׁ רַעוּתוֹ בְּדֶרֶךְ אֲהִבָּה וְרַעוּת."**

בתחילה, מגלה רבנו, אורב היצר לאדם ומפתה אותו בעורמה, גורם לכך שיחטא בשגגה. אלא שאף אם חטא בשגגה אינו חמור כזדון, אולם אף זהו מהלך מתוכנן היטב של הס"מ, טקטיקה שטנית שנועדה

גם אתם זכיתם לישועה זכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נודים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

כאשר סיימתי את כל ספר אור החיים על הסדר, ברוך ה' זכיתי למצוא את זיווגי, וסגרנו ווארט בראש חודש סיון

היו לי קשיים במציאת שידוך ובמשך שנים רבות לא מצאתי את זיווגי, הגעתי לגיל 36 וכמעט אמרתי נואש, החלטתי לנסות סגולה נפלאה ששמעתי בעבר שיש בלימוד תורת האור החיים הקדוש, וקיבלתי על עצמי ללמוד בספר אור החיים על הסדר מידי שבוע עד שאסיים את כל הספר.

כאשר סיימתי את כל ספר אור החיים על הסדר, ברוך ה' זכיתי למצוא את זיווגי, וסגרנו וורט בראש חודש סיון.

ולאחר האירוסין התברר שארוסתי ובני משפחתה גם פעלו למען הצדיק ותרמו להחזקת אברכים שילמדו בליל פורים את מגילת אסתר עם פירוש "ראשון לציון" לרבינו האור החיים הקדוש.

ברוך ה' לאחר החתונה וכינו להיפקד בבן זכר, ומאת ה' היתה זאת שהברית התקיימה בדיוק בט"ו תמוז שזהו יום ההילולא של רבינו האור החיים הקדוש. ראו זה פלא.

(גל' מקבץ סיפורי ניסים)

שביבי אור ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

בדור בו כל דרך מוצא כר נרחב לדון בנושאים פוליטיים, כשהשיח הציבורי מעלה על נס את תכונותיו של איש ציבור פלוני מעלותיו של נשיא אלמוני, עלינו לזכור כי אין לנו ולהמונם, אין אנו מבקשים להיתלות בבשר ודם ולא לשים מבטחנו בנדיבים.

אדרבה, נשליך יהבנו אך ורק על מלך מלכי המלכים, הוא היחיד אליו נישא עינינו, וכדבריו הנלהבים של האור החיים הקדוש (יז, יד): **"כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ כְּשָׂרִים וְלֹא יִשְׁאָלוּ מֶלֶךְ, וְהָיָה ה' לְמִלֶּכֶךְ עֲלֵיהֶם כְּדָרֶךְ אוֹמְרוֹ (שמואל א יב, יב): 'וְהָ אֱלֹקֵיכֶם מִלְּכֶכֶם', גַּם ה' יִחַפֵּץ לְהִיטֵם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא לְבָדוֹ."** יש לנו מלך, ומה לנו ולנשיאים, ראשי ממשלות וחבר מרעיהם ומלחכי פנכתם!?

מתיבתא אור החיים

אויב, ולפי סמך זה אם שח בין תפלה של יד לתפלה של ראש הרי לא קיים מצות תפילין כתיקונה, ולפיכך חוזר מעורכי המלחמה, משום דבעון זה יהיה נענש שלא יצליח במלחמה. והביא שם מהמדרש בשיר השירים על הפסוק (ד ב) 'שעלו מן הרחצה ושכולה אין בהם', אלו שנים עשר אלף ששלח משה לצבא על מדין, שלא הקדים אחד מהן תפילין של ראש לתפילין של יד, שאלמלא הקדים אחד מהן תפילין של ראש לתפילין של יד לא היה משלחן, ולא היו נכנסין ויוצאין משם בשלום, והוא מוסמך מהגמרא דבשח בין תפילין לתפילין ג"כ חוזר מעורכי המלחמה, הרי עינינו הוראות כחה של מצוה זו לענין מלחמה יותר משאר מצות.

אמנם בבית יוסף (או"ח סי' נד) הביא בשם הגהות מיימוניות (הלכות תפלה ונשיאות כפים פ"ז אות ע) שכתבו: וגרסינן בירושלמי המספר בין ישתבח ליוצר עבירה היא בידו וחוזר עליה ממערכי המלחמה. ופסק כן להלכה בשו"ע (ס"ג).

ובמשנ"ב שם (סק"ה) הביא: והא"ר (סק"ב) כתב בשם מטה משה שהקליפות מבטלים לעלות התפלה וע"י פסוקי דזמרה מכריתים אותם, וכששח חוזרין עליה בשביל העבירה הזאת אותם הגדודים שהם מעריכים מלחמה בינינו בעוה"ר, ע"כ ראוי שלא לספר.

ולנתין, הרי הוא 'הירא ורך הלבב'. ואיתא בגמרא (מד:): מאי איכא בין רבי יוסי לר"י הגלילי, איכא בינייהו עבירה דרבנן. כמאן אזלא הא דתניא שח בין תפילה לתפילה [בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש] עבירה היא בידו [אם לא חזר ובידך] וחוזר עליה מעורכי המלחמה, כמאן כרבי יוסי הגלילי.

ומה שכתב רבינו כי שיערו העון שיכנס בלבו הפחד מיוצרו שאפילו אין בידו אלא שדיבר בין ישתבח ליוצר. הוא על פי דברי הגמרא בסוטה (מד:): כמאן אזלא הא דתניא שח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה, כמאן כרבי יוסי הגלילי.

וביד המלך על הרמב"ם (הלכות תפילין ומזוזה וס"ח פ"ד ה"ו) ביאר הטעם שתפסה הגמרא העבירה דשח בין תפילה לתפילה, וכתב שמצינו ברא"ש סי' ט"ו בהלכות קטנות שהביא דרשא על קרא ד'וטרף זרוע אף קדקוד' (דברים לג כ), דבזכות מצות תפילין הקשורים בזרוע יטרפו קדקוד

כתב רבינו (דברים כ ח): 'מי האיש הירא וגו'. רבותינו ז"ל אמרו (סוטה מד). זה הירא מעבירות שבידו, פירוש על דרך אומרו (ישעיה לג יד) 'פחדו בציון חטאים', שכל מי שיש בידו עבירות לבו ירא וחרד מעצמו, ואפילו אינו יודע שיש בידו עבירות הפחד הנכנס בלבו במלחמה תודיעהו כי יש בידו עבירות, ורבותינו ז"ל (או"ח סי' נ"ד ס"ג בשם הירושלמי) שיערו העון שיכנס בלבו הפחד מיוצרו שאפילו אין בידו אלא שדיבר בין ישתבח ליוצר, והטעם כי הנכנס למלחמה צריך לעשות לו נס להנצל מחרב אויב וכל שבידו מבחינת הרע אינו ראוי לנס ומזלו יפחידו. ע"כ. והנה דברי רבותינו הם במשנה בסוטה, וזה לשונם: 'ויספו השוטרם לדבר אל העם' וגו', רבי עקיבא אומר 'הירא ורך הלבב' כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. רבי יוסי הגלילי אומר 'הירא ורך הלבב', זהו המתירא מן העבירות שבידו, לפיכך תלתא לו התורה את כל אלו שיחזור בגללן

[לפיכך, ש'הירא' זהו הירא מעבירות, תלה התורה בנה ונטע ואירס לחזור בגללן, כדי שיתלה בכך החזרה ולא יתבייש לומר מעבירות שבידו הוא ירא וחוזר (רש"י)]. רבי יוסי אומר אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר

מצא חיים

חידה שבועית בעיון דברי האור החיים

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה באור החיים המבואר ובמודרני מביט מתיבתא

בביטוי חריף מתבטא רבנו בביאורו לפרשה: "כִּי עַל יְדֵי הַחֹטָא תָמוּת הַנֶּפֶשׁ". התדע מהי כוונתו בדבריו?

(א) החטא גורם לכך שהאדם ייענש וימות, ולא יספיק לתקן את שהוצרך בעולם.

(ב) בעת המיתה רק נפרדת הנפש מהגוף, אך החטא ממית את הנפש ממש.

(ג) שלא כדוגנות המכלים את הנשמה, 'חטא' דהיינו שגגה מכלה את הנפש בלבד.

תשובה מגליון קודם: תשובה ג' - הקושיות הרי הן שערם הנועלים את דרכו אל התורה הקדושה.

פתרונות יש לשלוח לא יאוחר מיום רביעי בשבוע בלבד לכתובת דוא"ל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או 'גדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'בחרת בחיים' ושם הפרשה.

3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

שם הזוכה בגליון פר' בהעלותך: ה' א. הולצמן, בית שמש

מחוברים להיום
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחלה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

לגרום לקטן 'להתעסק' במלאכת שבת

לנכרי שבות, ואין אומרים לו אל תכבה, מפני שאין שבתתו עליהם, וקטן שבא לכבות אומרים לו אל תכבה ששבתתו עליהם, ומוכח שאדם מצווה להפריש את הקטן מלכבות כדי שלא יעבור הקטן אפי' על איסור כיבוי דרבנן - (שהרי זו מלאכה שאינו צריך לגופא, שהרי אינו צריך לפחמים). הגמרא מביאה שרבי יוחנן פירש שהקטן צופה באביו ורואה שנוח לו בכך, ואביו עומד עליו, ולכך הוה כאילו אביו מצווה לעשות, ואכן אם הקטן מעצמו ממש עושה איסור אין אביו מצווה להפרישו.

הגמרא מוסיפה לשאול ממה שנאמר 'לא תאכלום כי שקץ הם', ומלשון 'לא תאכלום' לומדים לא תאכלום לאחרים-לקטנים. ומוכח שיש להפריש קטן מאיסורים. והגמרא דוחה שהלימוד הוא רק שלא להאכיל קטן בידיים - ('לפחות'). עוד מוקשה הגמרא מהאיסור להאכיל קטנים דם, ומהחוב לממור כהן קטן שלא להיטמאות למתים, ודוחה שכל זה היינו שלא להאכילו דם בידיים ושלא לטמאות בידיים, אבל להפרישו אין חיוב. משלושה אלו למדים לכל התורה שאין לספות לקטן בידיים דבר איסור, אבל כל שהקטן עושה איסור מעצמו אין בית דין מצווים להפרישו.

ספייה לקטן

מסיום דברי הגמרא (יבמות שם) מתבאר שיש איסור מן התורה להאכיל קטן דבר איסור בידיים, ומתחילת הגמרא מבואר שלא רק להאכיל דבר איסור בידיים אסור, אלא גם נטילת לצוות לתינוק לעשות דבר איסור אסור, ולכן אין לומר לקטן שייביא לו מפתח דרך רשות הרבים. ולא רק ציווי בפה אסור, אלא גם רמיזה אסורה, והוא נלמד בכל שכן ממה שכתב רש"י (שם, ד"ה בעושה על דעת אביו) בביאור האיסור שהקטן מכבה על דעת אביו, 'שהתינוק צופה באביו ורואה שנוח לו בכך, ואביו עומד עליו, והוה כאילו הוא מצווה לעשות', וכל שכן אם אביו ממש רומז לו לעשות.

בגמרא שבת (ז: ד"ה דילמא, וברש"י שם ד"ה דילמא) מבואר עוד, שלא רק להאכילו לצוותו או לרמוז לו לעשות איסור אסור, אלא אפי' לתת בידו דבר איסור והוא אוכל מעצמו אסור, אם יש חשש הקטן יאכל אסור, ולכן אין לתת ביד קטן חגב טמא אסור, כיון שמסתבר שהקטן יאכל את החגב, ואפי' שאין הדבר מוחלט שיאכל את החגב, כיון שמסתבר שיאכל אסור.

אמנם באופן שרק מזמן לקטן אפשרות לעבור על איסור מותר, וכמבואר בגמרא (יבמות שם) שנתר להביא קטנים למצוא אבידה ברשות הרבים, אפי' שידוע לנו שכאשר הם ימצאו את האבידה הם יכניסו אותה לרשות היחיד. ויש להגדיר את החילוק מהאיסור להזמין לידם חגב טמא כשיש חשש שמא יאכלום. עוד יש לבאר מה שהתיר מהר"ם מרונטבורג (מרדכי שבת סימן סטט) לקיים את המנהג שבהכנסת התינוק בפעם הראשונה לבית הספר

המשך בעמ' ג'

בעוד כל שאר בני הבית יצאו לסבב "קידושים" בבוקרו של יום שבת קודש האחרון, נשארה מרים בבית כדי לשמור ולהשיג על יוסי אחיה הקטן לבל יזנוק ולבל יזיק. והנה, ברגע אחד של חוסר שימת לב, ודלת מייבש הכביסה נשמעה נטרקת. מרים עזבה את הספר שבידה ורצה לראות מה אירע, מסתבר שיוסי הספיק גם ללחוץ על כפתור ההפעלה של מייבש הכביסה שבו היו כמה חולצות יבשות שהמתינו לגיוחוץ.

מרים שחששה שהחולצות יזנוקו ואולי אף תפרוץ שריפה, וב"הברקה" של רגע פנתה אל יוסי ואמרה: יוסי, קודם תוציא לי את החולצה. יוסי הנבון מיהר להוציא את החולצה, אך כמובן ברגע שפתח את דלת המייבש, כתבה המכונה ומרים מיהרה להוציא את יוסי מהחדר. האם היה מותר לה לגרום ליוסי לעשות את הפעולה של פתיחת הדלת, ביועדה כי בגילו הצעיר הוא בוודאי אינו מודע לכך שפתיחת המייבש מכבה אותו?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

הנה אף בקטן שאינו מחוייב במצוות מכל מקום יש חובת 'חינוך' על אביו לחנכו במצוות, כמו כן מחוייב לחנכו להימנע מאיסורים, ולדעת חלק מהראשונים לא רק אביו מחוייב בזה אלא שכל ישראל מצווים להפרישו מאיסור. יש עוד איסור של 'ספייה' לקטן, והיינו שאסור להגיש לקטן דבר איסור על מנת שיאכלנו וכל ישראל מצווים בזה.

פעולה זו של פתיחת דלת המייבש כביסה היא סתירה מעגל חשמלי ואסורה בשבת, ויש לברר אם דבר זה אסור מן התורה או רק מדרבנן, כפי שצאנו בפוסקים שכתבו לחלק לגבי קטן בין איסורי תורה לבין איסורים דרבנן, וכמו ושיבאר.

קטן אוכל נבילות

הגמרא ביבמות (ק"ג: קיד.) מספרת שלרב יצחק בר ביסנא אבד מפתח בית המדרש בשבת ברשות הרבים, רב יצחק בא לפני רבי פדת לשאול מה יעשה, שהרי גם אם ימצא את המפתח לא יוכל להכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד, וגם לא לטלטלו ארבע אמות ברשות הרבים. רבי פדת נתן לו עצה שייביא ילדים שישחקו ברשות הרבים במקום שאבד המפתח, והרי לכשימצאו את המפתח יביאו אותו לרשות היחיד, וכך יוכל רב יצחק בר ביסנא לפתוח את בית המדרש.

שעטנא של רבי פדת מוכיחה הגמרא: ש'קטן האוכל נבילות אין בית דין מצווין להפרישו'. שהרי אם מצווים להפרישו, כיצד יביא את הקטנים לידי איסור דאורייתא של הוצאה מרשות לרשות ושל טלטול ברשות הרבים. הגמרא מקשה על מסקנא זו מדברי המשנה בשבת (קכ"א). שעובד כוכבים שבא לכבות את הדליקה, אין אומרים לו כבה, כיון שאמירה

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

עשייה 'לשמה' בהגדלת והקטנת קשר תפילין

במהלך בין הזמנים חוזר חלק מבני המשפחה מהמושב בצפון הארץ לירושלים כדי להשתתף בחתונה. בטעות לקחו איתם את התפילין של הבן הגדול ולכן נתתי לו את התפילין שלי. ביקשנו ממישהו בבית הכנסת שיקטין את הקשר בשביל הבן ואחר כך סידרתי אותו בחזרה לגודל שלי. אחר כך הפסתי על חשבתי כלום כשעשיתי זאת, פשוט החזרתי את המצב לקדמותו כפי שעשיתי אותו אדם שסייע לנו. האם צריך לומר או לפחות לכוון שעושה 'לשמה' כשמקטין או מגדיל את קשר התפילין?

1 אע"פ שבעיקר הקשירה הדבר מעכב שיהיה לשם מצוות תפילין כמו שכתב במשנה ברורה (סי' ל"ב ס"ק ר"ב), אמנם בדעיבד יצא ידי חובה משתי סיבות: א. כתבו הפוסקים (שבט הלוי ח"ו סימן ת, הליכות שלמה פ"ד אות לא) שעצם מחשבתו בקשירתו לשם קשר תפילין, נחשב הדבר לכוונה 'לשמה' אף על פי שלא אמר בפירוש בפיו. ב. כאשר אין מתירים את הקשר הראשון לגמרי, אלא משחררים מעט את הדיקון ומשנים קצת את מקומו אינו בגדר ביטול הקשר הראשון וכעין שכתב הגה"ק מקווי'גלוב (אר"צ צ"ב סימן ו). דבריו נסובים על חיזוקו של האב"י נז"ר (א"ח סימן קפ"א) וכן הוהא בהרבה בגיליון ממלכת בית ההוראה (ה) שקשר של תפילין צריך להיות קשר של קיימא, ואילו שמיניית תפילין של אחרים לא שפיר עבדי כיון שמחזירים אחר כך את הקשר ונמצא

שאינן הקשר של קיימא, וכתב תלמידו בארץ צבי בשם בעל השם משמואל שאין דברי אביו אמורים רק כאשר מתיר את הקשר לגמרי, אבל אם מקצרו או מאריכו בעודנו בקשר עדיין שם קשר עליו, וכן לענין לשמה. ובספר דברי חכמים (רא"י יגוברג ע"ל שאלה 38) מביא ששם מרבי יעקב קמנצקי שכאשר משנה את גודל הקשר לא יורד שם קשר ממנו, ולכן לא היו קשר חדש ולא בעי מחשבת לשמה. אבל הוסיף שם בסוגריים שמדברי האב"י נז"ר מבואר שזה נקרא עשיית קשר חדש. אולם כאמור ע"פ דברי השם משמואל גם לדברי האב"י נז"ר הדברים נכונים.

2 חולה מעיים פטר מן התפילין (המכ"ה ה"ל תפילין פ"ד ה"ב, שו"ע אורח"ס סי' לא) אפילו אם אין לו צער (ה"מ"א שם), והטעם משום שתפילין צריכים גוף נקי (משנ"ב ס"ס ק"ב).

ת. אף ששינה את הקשר ולא כיון בפירוש לשם מצוות תפילין, יצא ידי חובתו, ראו הערה'.

האם העומד להקיא צריך לחלוץ תפילין

במהלך ימי בין הזמנים יצאנו לטיול שבתחילת תפילת שחרית עם הנץ החמה בקבר רבי מאיר בעל הנס, משם יצאנו לעבר המסלול הראשון שבתחילתו אכלו ארוחת בוקר. מאחר שנחפזו לצאת למסלול בטרם תעלה החמה לרום רקיע ותיקודו בעזו על קודקודי המטיילים, מיהרו מאוד ביציאה אחרי התפילה וכך עליתי לאוטובוס כשהתפילין בראשי, במהלך הנסיעה חשתי לפתע סחרחורת ועמדתי להקיא, שאלתי היא מותר להישאר עם תפילין על הראש כשחש שעומד להקיא?

ת. יש מי שכתב שרק חולי מעיים נחשב גוף שאינו נקי. אמנם נראה שאם מרגיש שעומד להקיא, ראוי

בספר דברי חכמים לרא"י יגוברג (עמ' ט"ז שאלה 35) כתב ששם מהפוסקים (בר"כ הנהגה לר"ב משה פינשטיין וז"ל שיינברג) שמי שמרגיש שצריך להקיא הוא גוף נקי ורק חולי מעיים היו גוף שאינו נקי. הסברא בדבריו לכאורה שבחולי מעיים כבר עתה הוא אינו גוף נקי ולא רק מצד מה שייפנה לגופו אחר, אולם הקאה אינה בגדר דבר שאינו נקי, ואף כשיודע שיקא בפועל בעוד זמן מה מותר לו להישאר עם תפילין. ומצינו בפוסקים לענין להתרחק מהקאה לקריאת שמע ותפילה, שכתב במשנה ברורה (סי' ע"ב ס"ק) בשם חידושי רבינו עקיבא אייגר הנזירות שמשון שאין צריך להרחיק ממה שהאדם מקיא אף שהוא מאוס, אולם בערוך השולחן (סי' ע"ב ס"ק כ"א) חולק וכתב: יראה לי דכשם שאסור לקרות ולהתפלל כנגד מי גלגל מדרבנן, כמו כן

לכתחילה שיחלוץ תפיליו קודם לכן.

תפילה בנעלי קרוקס במקום הנופש ולמול חלופות אחרות

במהלך הנופש אני הולך אך ורק בנעלי 'קרוקס' שמאוד נוחות ומאוררות. גם במשך השנה אני בדרך כלל נועל אותן, אבל לבית הכנסת או לאירועים אני לובש נעליים מכובדות. כשהגיעה שעת ה'מנחה' הראשונה במקום הנופש הבנתי שלא הבאתי אתי את נעלי השבת. לאחר מותר להתפלל עם נעלי 'קרוקס', בנוסף רציתי לברר במידה ויש מי שישאל לי זוג נעליים אולם אם אמתין עד שיגמור את התפילה אצטרך להתפלל ביחידות, מה לכתחילה יותר?

ת. בתפילה צריך ללבוש מלבושים מכובדים המכסים

המשך בעמ' ב'

אסור נגד כל דבר המאוס כמו הקאות שמקיא או הרבה מליחות האף וכיוצא וניעו מליחות הרוקנים המתועבים, ולא גריעה ממי גלגל, והכוון לקראת אלקין ישראל' ויש מי שמקל בזה ולא נראה לי. ובאמת מקור דברי המשנה ברורה הם מהנזירות שמשון והוא כתב להדיא שאם היא מעלה סירחון אסור להתפלל כנגדה, ובפסקי תשובות (סי' ע"ה הערה) העיר על המשנה ברורה שלא נחית לחלק בזה. ובאשל אברהם (במחשבותי סי' ע"ב במהרה"ל) כתב להסתפק בהקאה אחרי תחילת העיכול, דאולי היא כצואה בבחינת מה שאמר הכתוב 'קיא אואה' (ישעיה פ"ה, ח). וז"ל נראה שכשאין ריח גרש כמו צואה קל, ואין מניעה מדאורייתא ע"כ, ואולי גם מדברי סופרים אינו בבחינת קיא צואה רק כשמוגרש ריח כמו צואה.

לתגובות:

9917936@gmail.com

לשאלות בהלכה:

rav@abiryaakov.com | 8 שולחן 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

ברכת בורא נפשות אחר הקידוש לפני הסעודה בצפרא דשבתא

מאיר שזוכה לעסוק בתורה בשיקדה ובהתמדה, התעמק בהלכות 'דברים הנהוגים בסעודה' והתעוררה לו שאלה: בבית הוריו נהוג לערוך קידוש עשיר בכל שבת לפני הסעודה, הכולל עוגות, פשטידות, דג מלוח ועוד. לאחר הקידוש מברכים על המזנה ואחר כך נוטלים ידיים, אך ללא ברכת בורא נפשות. עתה הסתפק מאיר האם נכון לנהוג כך?

תשובה: כתב המשנה ברורה (סי' קעד סק"ה), לענין מים ושאר משקים ששותה קודם המזון ואינו שותה בתוך המזון, דעת הרבה אחרונים דצריך לברך עליהם ברכה אחרונה שאין ברכת המזון פוטרתו. ובשולחן ערוך הרב פוסק שאם לא בירך לפני שנטל ידיו לסעודה, יברך בורא נפשות בתוך הסעודה כי ברכת המזון אינה פוטרת בורא נפשות אפילו בדעיבד. ובביאור הלכה (ד"ה אפילו) הביא שהמגן אברהם הסתפק במי ששותה גם בתוך הסעודה אם צריך לברך ברכה אחרונה, וכתב דטוב שישתה רק פחות מרביעית. ואם שתה יותר, דעת שולחן ערוךהרב (סי' ו) ושאר פוסקים שיברך בורא נפשות אפילו אם נזכר בתוך הסעודה או לאחריה אלא אם כן מברך ברכת המזון על הכוס שאז פוטר 'על הגפן' את המשקין שלפני הסעודה מדין יין פוטר כל מיני משקים, גם מברכה אחרונה.

ובשערי תשובה (סי' קעד סעיף ט), צייטט דבר נורא מהבריר יוסף (להגאון רבי חיד"א), שהעתיק מכתב יד מוהר"ר שמואל ויטאל, בנו של הגה"ק מהר"ח, שמורנו הרב חיים ויטאל כתב, שפעם אחת שתה רביעית, והכיר האר"י זצ"ל במצואו של בירך ברכה אחרונה, עכ"ד. ומה מבורא כהמגן אברהם דברכת המזון אינו פוטר שתיית רביעית (שהרי מהר"ח בודאי בירך ברכת המזון), ושאינו יין שלפני המזון, עיי"ש. עכ"ל השערי תשובה.

ולענייננו, אכילת דג מלוח וכדומה לפני הסעודה, אם אוכל שיעור כזית מתחייב בברכת בורא נפשות, ואין ברכת המזון פוטרתו, אלא אם כן מתכוון לפטור בברכת פוטרתו, שהכל מאכל שיביאו לו לקינוח ושברכתו, שהכל כמו גלידה או מוס וכו'. וגם באופן זה, לכתחילה ראוי שיאכל פחות מכזית כדי לא להיכנס לספק, כי יש דעות שבכל אופן מתחייב בברכת בורא נפשות אם אכל כשיעור. והוא הדין למי שאוכל לפני הסעודה דבר שברכתו הורא פרי האדמה (כגון מלפפון חמוץ), אם אכל שיעור כזית מתחייב ברכה אחרונה אא"כ רוצה לפטור מאכלים שגישו לו בסוף הסעודה שלא מחמת הסעודה כמו בננה, אבטיח, מלון וכדומה, שאז ברכת המזון פוטרתו, ומהיות טוב ראוי שיאכל לפני הסעודה פחות משיעור המחייב ברכה אחרונה.

העולה למעשה:

מי שאכל דג מלוח או כל דבר אחר שברכתו שהכל ואחר כך גיש לייטול ידי, חייב לברך בורא נפשות לפני הסעודה. ואם לא בירך ונטל ידיו, יברך כשנזכר, בין תוך הסעודה ובין לאחריה. וכל זה כשאכל שיעור כזית, ואין כוונתו לפטור מאכלים שברכתם שהכל שגישו לקינוח בסוף הסעודה, דאם דעתו לפטור מאכלים כאלו, כגון גלידה, טעור מבורא נפשות (כי יש בעניין זה דעות שונות, וספק בברכתו להקל). ופשוט שאם אכל פחות משיעור כזית, לא נתחייב בברכה נפרדת בפניו כלל.

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א **המשך מעמ' א'**

את כל גופו כמי שעומד לפני המלך², וכתבו הפוסקים שגדר הדבר תלוי ומשתנה בין אנשים שונים ומהגאי המקומות³. ובאם נוהג לצאת לרחוב ולעמוד לפני אנשים חשובים גם עם נעלי 'קרוקס' אפשר להתפלל איתם ובאם לאו אין להתפלל איתם, ונראה שנעלי בית יקרות שעשויות לנוחות מרביץ, אין בכך פחיתות כבוד לתפילה⁴. ולכתחילה ראוי ונכון שיהיו הבגדים שלבוש בהם כתפילה ראויים ומכובדים כמו שכתב בשולחן ערוך (סי' צח ס"ד): "ראוי שיהיו לו מלבושים נאים מיוחדים לתפילה כמו בגדי כהונה". אמנם כתבו הפוסקים, שבכל מקרה אין להפסיד תפילה בציבור בשביל המתנה לבגדים ראויים לתפילה⁵.

המתנה בין בשר לחלב במניקה

האם אשה מניקה יכולה להקל לאחר אכילת בשר לאכול מאכלי חלב בלי להמתין 6 שעות?

ת. הורו הפוסקים, שחולה אפילו אין בו סכנה ומי שחלש צריך לאכול בגינה חזקה, יכול להקל שימתין רק שעה אחת לאחר אכילת בשר לאחר שידים ויקנה פיו היטב⁶, ולכתחילה צריך לעשות התרת נדרים, ואם אין מי שיתיר הנדר אפשר להקל⁷.

האכלת בעלי חיים שונים שחלקם אוכלים יותר

יש לי ברווזים ושלושים, הברווזים אוכלים הרבה יותר מהשלושים, האם מותר להניח לפנייהם אוכל, או שיש בזה את רעיון האיסור של לא תחרוש בשור ובחמור, ע"פ דברי המדרש המובאים בדעת זקנים מבעלי התוספות (דברים כב י') שהטעם

3 כתב בש"ע (ראו"ס צ"א ס"ה): לא יעמוד באפונדתו ולא בראש מגולה ולא בגדלים מגולים, אם דרך אנשי המקום שלא יעמוד לפני הגדולים אלא בבתי רגלים. וכתב במשנה ברורה (שם סק"ה) שכמו כן אסור להתפלל כשלושים סגור והקצת מגולה, ולפי זה כתב בלקט הקמח החדש (סימן צא סק"ה) בשם ספר כרם שלמה שאין להתפלל עם נעלי בית שאין הנעל מכסה את העקב, אך הביא בשם ספר שבייל דוד (סימן צא ס"כ ב"ח) שאם לובש גרביים מותר להתפלל גם בסגור בלי עקב, והקשה עליו שהרי בודאי אין עומדין כך בפני שרים.

4 כמו שכתב במשנה ברורה (שם) 'הכל תלי לפי מנהג המקומות', וכתב (סק"ה) שבארצות החמין מאוד שעומדים שם גם כן בפני גדולים יחף אין לחוש אפילו הגדלים קצרים ונראים הרגלים. מדברי המשנה ברורה (סק"ה) נראה שהדבר תלוי באם עומד עם מלבושים אלו לפני אנשים גדולים חשובים, מאידך בערוך השולחן (סימן צא סעיף ו) שמטעם שם אם יוצא עם מלבושים אלו לרחוב. והנה יש לברר באופן שילך עם הקרוקס לקבל אנשים חשובים וכן יצא עמם לרחוב לקניית, אבל אלאם לתנונה לא לל עם כן באריועים מכובדים מאד. ועי"פ המשנה ברורה (סימן צא סק"ה) שאינו ראוי להתפלל עם חלוק שלבושים בבית, וכמו כן אינו ראוי ללבוש נעלי בית בשעת התפילה, ובדרך כלל לא מקובל להפסיק לפני אנשים מכובדים בגלים מגולות או בנעלי בית. אך להתפלל לא לכתחילה, אך לדברי הערוך השולחן שאם יוצא איתם לרחוב הם ראויים לתפילה, לפי זה קרוקס ראוי להתפלל בל. (כן מצוטט גם בשם הגר"ש אלישיב, בספר טובי יבועי ח"א עמ' קס' וסא"ה הולך בגדים אצל ברחוב פ"ו).

5 נראה שנעלי בית יקרות שעשויות לנוחות מרביץ, אין בכך פחיתות כבוד לקבל בן אנשים חשובים. ויכול אף ללכת בהן לבית הכנסת וכו'. אם גשם באריועים לא ירשץ נוח בהם מכמה סיבות. כי יש לאדם חליפה מיוחדת לאריועים, אין מחייבים ללכת בתפילה דוקא בחליפה זו, כל עוד שיש לו חליפה מכובדת לתפילה.

6 כ"ב בספר הליכות שלמה (פ"ב סק"ה) בשם הגר"ש אריהבאך שאין להפסיד מעלת תפילה בציבור משום 'הבן'.

7 בפתיחת תשובה (יד"ס פ"ט סק"ה) הביא מתשובת ה"ח סופר (יד"ס ט"ו) שכתב להקל לחולת רק במימי חלב, שכתב מימי חלב פשוט דחולה השתה לרפואתו א"צ להמתין אחר אכילתו בשר יותר משעה, ואחר שכבר בירך ברהמ"ל ישנה וירוחה וכו', ואם כן מימי חלב אחר שהושר לך האוכל נהג דאמרי נהג מדרבנן אבל כבר קאשי ליה איטורא, ופשיטא דאין להחמיר לחול קצת אחרי אכילת בשר בשיהיו שעה. ומשמע שמיילך רק במימי חלב שהם דרבנן. אמנם מדברי הפוסקים מבורא שהקילו לחלם אפילו בחלב משם שאם זקוק לחלם או לבינה לרפואתו, דל לו להמתין אחרי אכילת בשר שעה אחת בלבד בצירוף ברכה אחרונה על הבשר וחיטוטי שנינו, כ"ב בהמכת אדם (פ"א ד"ו ט'), וכן כתב החפץ חיים (נדיח ישראל פרק לא אור' ו) וכן כתב הבן שא"ח (שם ב' פ"א אות א'), וכ"כ בדרכי תשובה (סק"ה וסק"ה): נראה לי באדם שאינו בריא שצוהו הרופאים לשותות חלב יכול לסמוך על דעה זו בהמתנת שעה והבהות פיו אין שאין בו סכנה. וכן נער או נערה חשובים ורופאות לשותות חלב כדי להם בהמתנת שעה. וכן הקילו עוד אחרונים שחלם אפילו בחלב ממש, בעצם העולה (בשר בחלב כ"ג חוקי חיים סק"ה) כתב שאפשר דאף חלב ממש מותר לשותות לצורך רפואה אם ישנה ע"פ שעה. וכן בדרכי תשובה (סק"ה וסק"ה): נראה החיים (סק"ה). והיינו שלבני חולה ומי שחלש יש לסמוך על השיטה והמתנה שהביא הרמ"א (שם ס"א) להמתין שעה אחת בצירוף ברכת המזון. וכן כתב בש"ת שלמת חיים סי' (ת"ט) לגבי מניקה שאם מרגישה צריכה חלב אפשר שיש להקל בהמתנת שעה אחת, וכ"כ בש"ת פת אפרים (יד"ס סי' ו) שמניקה צריכה לשותות חלב וא"ל לה להמתין על שעות יש להקל על בהמתנת שעה אחת, ויש מקום להקל גם בפחות משעה אם יש צורך בדרך. ובספר מברכות ובינו (ח"י ע"ה נ"ח) כתב שהקלהו עיקב היקל מברכות לשותות שעה אחת לאחר בשר עוף. וכ"כ בספר שמירת שבת כוללתה (פרק ט ס"צ). [אמנם ובספר שמירת משה כתב

הוא לפי שהשור מעלה גרה ומצטער החמור כשישמע השור (והחמור) אוכל.

ת. אין לנו לגזור דברים חדשים מעצמנו, וכל אדם שיש לו שני מינים של בעלי חיים, למשל פרה וכבשה, אינו צריך להימנע מלהניח להם לאכול בגלל שאחת אוכלת יותר מהשניה⁹.

לכתוב בחוזה שידונו בבית משפט

אני עומד להשכיר דירה, העו"ד הכין לי חוזה ובסעיף אחד מופיע שבכל דין ודברים ידונו הצדדים בבית משפט, האם זה מחייב אותי לדון דוקא בבית משפט? והאם יש איסור לכתוב כן? [הסיבה שהעו"ד סובר שחשוב לכתוב כן, בגלל שמתקיימים דינים על הדירה בבית משפט בגלל צווי ירושה וכו', והוא רוצה להגן ע"ע מפני הפסדים].

ת. גם אם כותבים בחוזה שידונו רק בבית משפט, אין זה מחייב כיון שהוא נגד דין תורה¹⁰, גם אין לכתוב כך בחוזה מפני שהוא מייקר בכך את ערכאותיהם¹¹. באופן שמדובר בחברות ובתאגידים שאינם צייתי דינא, ראו הערה¹².

מימוש אחריות משעת החלפת המוצר או הקנייה

רכשתי מנורה עם אחריות לשנה, לאחר כשלושה חודשים רכשתי מנורה נוספת, והחלפתי בחנות, כך ארע גם במנורה השנייה שקיבלתי, והחלפתי גם פעם שלישית, רציתי לשאול אם מחשבים את התקופה של שנת האחריות, האם משעת הקנייה או משעת ההחלפה?

ת. האחריות הניתנת על מוצרים היא משעת הקנייה ולא על כל החלפה, והטעם משום שמטרת האחריות המוצהרת היא כדי שהקונה יהיה בטוח שיוכל להשתמש במוצר בתקופת האחריות¹³.

אל שולח הכבוד במתינות, עד שהגיע לפני הרב, שם פתח פיו בחכמה ושאל בקול גדול: רבי יש לי שאלה בפרשת השבוע, פרשת כי תצא: אולי יודע כבוד הרב להסביר לי מה הסבר צביון (דברים כ"ז): לא תתקשר בשור ובעמלך וחקך, מה ער באחור בין השור לחמור. הרב שהיה עסוק שם בלאכול את מנת הדג הטובה לא היה לו סבלנות ללאהל מין שאלות, והוא עונה בקוצר רוח: את בור טעמי המצוות אנתנו לא יודעים ומקבלים אותם כמזיור הכתוב. אמר רבי גרשון העניך בקול, כשיבתיים מתאספים סביבם אנשים מבאי החתונה, וידע שם הגר"ש שאל ממש הלאה מה קורה כאן: לי דווקא יש טעם מאוד טוב למצוה, והוא כתוב בבעלי התוספות על התורה: השור הוא כידוע מעלה גרה והחמור אינו מעלה גרה. כשהחמור רואה את השור מעלה גרה נדמה לו שהשור קצב עור אוכל ואילו הוא לא קצב. החמור רואה את המצטער, לכן כדי למנוע את החמור להצטער בצער שהשור אוכל והוא לא, ציוותה התורה את תחרוש בשור ובחמור. השניך רבי גרשון העניך ואמר בקול: רחי הדברים על חומרי. אם על צדו של החמור ירחמה התורה, שהוא רק נדמה לו שהשור אוכל, לא אתה כהם וכמה צערם של בן אדם שגאל רב נדמה להם הלאה אם ידעיים בוודאות כי כאן אנשים אוכלים ומטיבים את ליבם ואילו מהם נמנע התורה, האם לא נדמה על בני אדם כהם ומרחמים על המבול? גם הרב עם העשיר הביא הדים את המסר ופתחו את הדלת.

10 כ"ב בש"ע (ראו"ס סימן כ"ט מתשובת הרא"ש כלל י' סימן ד') המקבל עליו בקצין לידון עם חבריו לפני עכ"ל אינו כלום. והמבורא בראשונים שחלפו דין אסור שבדבר, ע"פ התאור כי קצין דברים יכול ואלו דין, וכמו שכתב ב"ש" (סי' קס"ט) שהקצין אינו כלום.

11 א"ע"פ שאם אין מתדיין בפועל בבית משפט אינו עובר על איסור לפניהם - ולא לפני עכ"ל, מ"מ יש עוד איסור בפניה לעצור אותה חילול שם או ששיקרה שם האלילים, כ"כ לא"ר (פרשת משפטים) ודרכיני (דברים כ"ג) לא"ר לא כצורת עולם ואיוביני כלל. ושיטתו שלפנינו פלילית ואינה עדות לזרע ידאמה לכן הדין בדרינה הרי זה רשע ואילו חרף והרים יד בתורת משה. וכשמצהיד שידון בערכאות היה הוא מביקש אותם כב.

12 במקרא ע"ה ירדמים שאינם שומרי תורה ומצוות שמתקשרים בבית חוזה בו מופיע שידונו בבית משפט אחרות מותר, מפני שאינו מתכוון לייקר את חוקותיהם אלא חותם מחוסר ברירה ואין לו בכלל מחלל שם שמים, שהרי אפילו אם לא יחתום על סעיף זה החברה תכוף אותו לבוא לדון בבית משפט או חתימתו גורמת שום תוספת להתדיינותם בבית משפט אלא חותם אלא מחוסר ברירה. ומטעם זה מותר לחתום חוזה עם חברת השמל טלפון גז מים בנק ביטוח א"ע"פ שמופיע בחוזה סעיף סכוח. וכדי למנוע עסקה במקרה בו העו"ד רוצה לבטל שלא יהיה חשש הפסד, ניתן לכתוב: א. כלל דין הדברים ידונו הצדדים בבית דין על פי דין תורה בבית דין פלוני. ב. הוא ואחד הצדדים יסרב לדין תורה, והשני הצדדים להתדיין בבית משפט.

13 בהשקפה ראשונה יש מקום לחלק בין מוכר המוצר לבין היצרן, מוכר שאינו יצרן אין לו התחייבות כלל להחלפה אלא על הצד הקנייה, ומשכך לא ניתן לחייבו מעבר לתקופת האחריות שהוסכמה בתחילת הקנייה. בעוד שלבני היצרן עצמו, היה מקום לומר שיש תקופת אחריות על המוצר ולא על הקונה, ולכן כל מוצר עצמו שנפגע ממחלה אחת תקופתו ניתן לו להחליף, גם אם הוא מוצר מבנה החליף באחר. אלא שבעניינים אלו ההלכה היא לפי המנהג באותו מקום. ואם כי לאחר בירור בתקנות הגנת הצרכן אין לכך התייחסות מפורשת, על גבי תעודת האחריות של רוב החברות מופיע סעיף כי המנהג האחריות על תואר עקב תקין או החלפת המוצר, ובמידה המוצר תקין או החלף על ידי החברה, המוצר המתקן או המוצר היה מוסמך על ידי תעודת האחריות ליתר תקופת האחריות וכי תיקון לקולק או החלפת מוצר או חלק לפי תעודת האחריות, אינם מאריכים את תקופת האחריות.

יד לאביו לעלות מירושלים להר הבית. וכתב רש"י (שם)
 'אבל מכאן ואילך, אף על פי שאינו חייב מן התורה הטילו
 חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצות'. ומבואר שגם
 אימו חייבת בחינוכו.

בתוס' ישנים (יומא פב. וראו גם תוס' נזיר כה. ד"ה בנן) הקשו כיצד ניתן להבין שביט דין אינם מצויין להפריש טטן מאכילת נבילות, והרי אם מצויים להכנסו במצוות המצוות לא שיש להפרישו מעבירות, ובשם רבי אליעזר ממיץ הביאו שחינוך שייך להרגילו במצוות ולא במניעה מאיסורים, אבל בשם ר"י כתבו שלא רק החיוב להכנסו מוטל רק על האם אלא גם הכל שכן להפרישו מעבירות מוטל רק על האב, אבל בית הדין ושאר בני אדם אינם מחוייבים לא לחנכו ולא להפרישו מעבירות. והקשו מהליני המלכה שישבה היא שובעה בניה בסוכה, ויישבו דשמא הוה להם לא והוא שחנכם בכך, ואפילו לא היה להם אב היתה מחנכתם למצוה עלמלא. ומבואר דעת ר"י שהאם אינה חייבת מעיקר הדין בחינוך הבנים כי אם האב. [אורא במשנה ברורה (סימן שנה סק"ב) שכתב שזו חובת האם].

בתוס' (שבת קכא. ד"ה שמע מינה) גם הקשו מפני מה בית דין אינם מצווין להפריש קטן מאיסורים, והרי אם מצווים להכנו במצוות כל שכן שיש להפרישו מאיסורים, וכתבו להעמיד לכן את דברי הגמרא שאין חיוב להפריש קטן מעבירה בקטן שלא הגיע לגיל חינוך, אבל הגיע לגיל חינוך אכן חייבים להפרישו. וביאר הבית יוסף (או"ח סימן שמה) כוונתם שהם שלחנו במצוות החיוב רק על אביו, אבל להפרישו מאיסורים מוטל על כל אדם. (וכן דן ברשב"א י"ד ע"ד כחכ).

אבל ברמב"ם (מאכלות אסורות יז, כח) כתב: 'אף על פי שאין בית דין מצווין להפריש את הקטן, מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה שנאמר חנוך לגער וגו'.' ולמד הפריש יוסף (שם) מדבריו שרק אביו מחייב להפריש מאסיריו. בשו"ע (שם) הביא דברי הרמב"ם שרק אביו חייב לחנכו, וברמ"א (שם) הביא גם גמרא ופוסקים שחל חייבים לחנכו שלא יעבור באסיריו. ולשיטת התוס' שהכל חייבים לחנכו, נראה שיש להוסיף

ההלכה בחינוך קטן לאיסורים

נבאר שדעת הרמב"ם שגם אפרושי מאיסורא הוא
 חיוב המוטל על האב לבדו מדין חינוך, וכן הכרעת
 השו"ע, ודעת התוס' (שבת קכא.) שלאפרושי מאיסורא הכל
 חייבים שאם האב מצווה על חינוך כל שכן שהכל מצווים
 לאפרושי מאיסורא, והרמ"א חשש לשיטה זו.

בחיי אדם הכריע (חלק א כלל סו סעיף ח) שבאיסור דאורייתא מוטל על הכל להפריש את הקטן וכדעת תוס', אבל באיסורים דרבנן יש לסמוך על המקלים שרק אביי חייב להפרישו. וכתב שבפרט שלשיטת הרשב"א והר"ן שבאיסור דרבנן מותר אפי' לפסותו בידיים. ובמשנה ברורה (סימן שגמ ס"ק ז) פסק להכרעת הח"י אדם.

גיל חיוב החינוך למנוע מאיסורים

זמן חיוב חינוך במצוות הוא כל מצווה כפי עניינה, ולכן משעה שידוע להתעסק באצירת חיוב חייב, ומשעה שידוע לגנוע חייב בלול, ומעת שידוע עניין שבת חייב בקידוש והבדלה, אבל למנוע מאיסורים חייב מעת שהסקן נהג הבנה לדעת שדבר זה חייב לעשותו, ואפי' אינו יודע שבת הגדול. הר"ם פסקו הא"ר (שם סעיף ג) ש"ע הרב (סימן שמג סעיף ג) ובמשנה ברורה (שם סי' ט).

אמנם מדברי המשנה ברורה בשער הציון (שם ס"ק ט) מבואר שלמד מהחיי אדם (שם) שהחיוב להפריש מעת שהקטן בר הבנה זה דווקא לאביו, אבל אחרים אינם מצווים להפרישו רק מעת שהקטן הגיע לגיל חינוך. ונראה טעמו לפי שכל החיוב להפריש את הקטן נלמד בכל שכן, שאם יחייבים לחנכו במצוות כל שכן שחיבים להפרישו מן האיסורים, ואם כן החיוב מתחיל רק מעת שהקטן מגיע לגיל חינוך. אבל האב חיובו בהפרשה מאיסורים כדי להרגילו בפרישה, ומעת שיכול להרגילו בפרישה חייב להפרישו. [וכלשון הרמב"ם בחיוב האב: "ולתפרישו כדי לחנכו בקדושה שנאמר חנך לנער וגו'"]

שביתת בנק וביתך

במשנה (שבת קכא.) נפסק ש'קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששבתתו עליה', ופירש רבי יוחנן (גמרא שם, וביבמות קיד.) דהגם שאין חיוב הפרשה בקטן האוכל

פשיטא לגמרא שבאיסור דרבנן אין חייבים להפרישו, וולכן במסקנא שאין חייבים להפריש בדאורייתא, גם באיסור דרבנן נחית דרגה ואינו מצווה שלא לספותו, שלא העמידו חז"ל דבריהם רק לגדולים ולא בקטנים. (וכ"כ הרשב"א עוד בחידושו שבת קכא.).

בתשובות הרשב"א (חלק א סימן צב) כתב, שלא כתב בדבריו אלו רק להלכה ולא למעשה. אמנם הר"ן (רי"ף יומא א. ד"ה יום הכיפורים. חידושי הר"ן שבת קכא. קג. נמוק"ש) פסק שמותר לתת לתינוק דבר האסור מדרבנן לצרכו של הקטן, שאין באיסור דרבנן איסור ספיקי, ולצורך הקטן אין חשש דלמא אתי למיסרך. ובבית יוסף הביא לדבריהם. ומשמע מדברי הר"ן (רי"ף יומא א.) ומדברי הבית יוסף (שם) שהר"ן פסק רק להלכה למעשה על פי דעת הרשב"א רבו. וכן דעת פסקי יי"ד (ביבמות קיד. שבת קלט.), והחדושים המיוחסים להר"ן (שבת קיד. ד"ה קטד).

אמנם הרמב"ם (מאכלות אסורות פרק יז הלכה כז) כתב
 ובהדיא שלא רק באיסורים דאורייתא יש איסור ספייה,
 גם באיסורים דרבנן, ושפילו איסורי שבות אין
 לסטופ לקטן. והובא מחלוקת זו במאירי (יבמות קד.).
 לבשטינע (סימן שס) סתם כדעת הרמב"ם, וגם הרמ"א לא
 הביא שיטת הרשב"א והר"ן.

בחי אדם (חלק א כלל 10 סעיף 1) הביא לשיטת הרשב"א
הרה"ק, אך כתב שאחרי כן ראה בתשובות הרשב"א שדבריו
נכונים. והלכה כן למעשה, ושבו (סעיף 2) כתב שאם
יש לטעון על הפוסקים דמיתרי אסור, וכתב דאף על גב דבריא לא סמכין עלייהו,
ממילא מקום בחולי שאין בו סכנה מותר לא פנים לומר
לנכרי כאלו ילדו.

בתשובות רעק"א (קמא סימן טו) נשאל האם ניתן להיסמך על ההיתר של הרשב"א והר"ן לבקש מקטן שיקח את הסיודורים לבית הכנסת דרך רשות הורים דרבנן, וכתב שגם הם התירו דווקא לצורך הקטן ולא לצורך הגדול (הסידור לעצמו והגדול ישתמש עמו. בביתא הלכה (שם) ד"ה מדברי סופרים) הביא דברי הרשב"א והר"ן, והביא על זה את דברי רעק"א (שם), ונראה שפחות להיסמך על דברי הרשב"א והר"ן להלכה לכל הסבות בשעת הצורך. וכתב ונראה שכן גם דעת פסקי ירי"ה והמיוחסים להר"ן.

גם בשו"ע הרב (סימן שמג ע"ה) הביא לדברי הרשב"א והרי"ן, וככתב שאפשר לסמוך על כך במקום הצורך. ועוד הוסיף לברר שההיתר לספות איסור דרבנן לצורך ההקטן, היינו שבדרך שהוא לצרכו של תינוק כגון אכילה ושתיה, שבזה מתחילה כלל לא גזרו בו חכמים איסור בקטן, ולכן גם אין מצוות חינוך לאביו למנעו מאיסור דרבנן לצרכו, אבל בדרך שאינו זקוק לו אין היתר ואביו גם מצווה למנעו מדין חינוך, ובוזה יימש מה שאורח לדעת הרשב"א והרי"ן להאכיל תינוק חלב אימו שהוא איסור דרבנן לאחר כ"ד חודש, משום שלאחר כ"ד חודש אינו זקוק לחלב אימו. אמנם משתיקת שאר כל הפוסקים שלא ליקלוק כן נראה דס"ל שהרשב"א והרי"ן התיירו לצורך קטן בכל אופן ואפי' אינו זקוק לו כמאמל ושתיה.

ועוד כתב (שם) שספיית איסור דרבנן לצורך גדול גם כן מותרת בדרך ארעי, שהרי בזה לא אתי למיסר, אך כשם שאיסור אמירה לנכרי בשבת שבות, כך גם איסור אמירה לקטן שבות, אלא כשכשם שאיסור אמירה לנכרי מותר לצורך מצווה כן אמירה לקטן מותרת לצורך קטן. וכתב שמטעם זה מותר לתת לקטן לשתות את הכוס של הקידוש בבית הכנסת, אפי' שלא יוצאים בזה ידי חובת קידוש, ואכתי אסור לשתות, והקטן אינו זקוק לשתיה זו, דמאחר שאיסור שתיה לפני קידוש איסור דרבנן בדרך ארעי מותר לצורך מצווה.

מצוות חינוך

קטן אינו בר חיוב במצוות התורה, אבל מדרבנן מצווים
לחנכו במצוות, וכמבואר בגמרא (ברכות כ: סוכה ב: סוכה כח:
מנחם ד. ופירש רש"י (סוכה ב: ד"ה מדרבנן) שחיוב זה נלמד
מממה שנאמר (משלי כב, ו) 'חנוך לנער על פי דרכו - גם כי
יזקינו לא יסור ממנה'.

בראשונים נחלקו האם גם האמא חייבת במצוות
החינוך. בגמרא חגיגה (ב.) נחלקו בית שמאי ובית הלל
אמירה. גיל יש מצווה להביא קטן ברגל לבית המקדש,
ודעת בית שמאי שאם יכול לעלות על כתפי אביו
מירושלים לזה הבית, ודעת בית הלל שאם יכול לתת

בחג השבועות, מגישים לפני התינוק עוגה שכתובים עליה אותיות, ומסירים אותה ליד התינוק שיאכל את העוגה וימחוק את האותיות, וביאר משום שלא מאכילים את התינוק בידיים, ומה שאוכל בעצמו הרי אין צריכים להפרישו. ויש לבאר החילוק מהאיסור להזמין ביד הקטן חגב טמא שמא יאכלנו.

בשו"ע הרב (סימן שמג סעיפים ט-י) נחית ליישב סתירות אלו, וכתב לחלק בין דבר איסור וכגון חגב טמא שהוא חפץ אסור, ובין איסור שבת שמפתחת את העוגה אינם חפץ אסור, אלא שהקטן הוא שבמעשיו עושה איסור. עוד כתב (שו"ע) שגם כאשר הזמן גורם לחופץ מציאות של אסור אסור לתת ביד קטן, ונראה כוונתו לבאר מה דאסור לתת אוכל ביד קטן ביום הכיפורים, אבל בחג הסוכות מותר לתת אוכל ביד התינוק מחוץ לסוכה, שהרי האוכל אינו חפץ אלא איסורא שהי מותר לאכלו בתוך הסוכה. וכעין זה כתב המגן אברהם (סימן תרט"ז סק"ב).

אמנם בחידושי הרשב"א (יבמות קיד. ד"ה רבי יוחנן) כתב דמותר להעמיד קטן סמוך לנבלה כדי שישלח ידו ויאכל, ואין זה נחשב כספיה בידים, וכשה שמצאנו ברבי יצחק ברי ביסנא שלקח את הקטנים למצוא את המפתח, ואין זה נחשב שהעבירים בידים באיסור שבת, וכן כתב המאירי (שם). ולדעת ש"ע הרב הרי יש לחלק, כי בנבל דומה לחגב והם מצאיתו של איסור ולכן אסור לתנע לקטן, אבל איסור שבת אינו חפץ של איסור, ואין זה נחשב שהאכיל לקטן דבר איסור, רק הקטן עשה האיסור מדעתו. ובדעת הרשב"א והמאירי בהכרח יש לחלק בין להעמיד לפני הקטן איסור שמותו, ובין לתת חגב טמא בידו הקטן שאסור, אפי' שלא נתן את החגב הטמא לתוך פיו. [ומסתמך דבריהם נראה שאיסור הספיה מדאורייתא, ועיין לקמן].

ספייה בקטן בן יומו

בספר איסור והיתר (הארוך שער מח סימן ה) כתב שאיסור ספייה לקטן הוא דווקא מעת שהוא בר הבנה, אבל תינוק קטן ביותר מותר לספותו. והביא דבריו במגן אברהם (סימן שמג ס"ב ב), אך כתב אחר כך שבידיים אין להאכילו. ובתוספת שבת (שם ס"ב ב) ביאר דבריו דמה שסיים שבידיים אין להאכילו הוא חומרה בעלמא ולכן לצורך שרי, ובהו"ה יישב דברי האיסור והיתר שהתיר עם סיום דברי המגן אברהם שאסור. אבל האחרונים (ש"ע הרב סימן שמג ס"ב ה, ח"י אדם כלל סו ס"ק), משנה ברורה סימן שמג ס"ב ג-ד ובשער הציון ס"ו, (עוד) חלקו ופסקו שאפי' קטן בן יומו אסור לספותו בבר איסור.

אתי למיסרך

הגמרא בעירובין (מ:) דנה כיצד יעשו עם כוס של קידוש ביום הכיפורים, רב אחא הציע לתתו לקטן שישתה, אבל הגמרא מכריעה שאין לעשות כן 'דילמא אתי למיסרך', והיינו דגם כאשר יגדיל 'מישך' לשתות. בתוס' (שם ד"ה דילמא) כתבו שביום הרשב"ם, שלא כל פעם שייך חשש דלמא אתי למיסרך, ודווקא בקידוש היום שהוא דבר קבוע חוששים כן, אבל במילה שבים הכיפורים מותר לברך על הכוס ולתת לקטן לשתות, שאין לחוש בדבר ארעי שמא אתי למיסרך.

כעין זה איתא בגמרא בשבת (קלט.) שמדברנ אין לזרוע כשות בכרם בחוץ לארץ, והגמרא מספרת על רב משרשיא שהיה נותן פרוטה לאכזרי קטן כדי שישע עברור, ומקשה ליה לטקטן ישאל, ומבכיר שיש לחוש שגם כאשר יגדל 'ימשיך' לטעת כשות בכרם. וכעין דברי התוס' בעירובין בשם הרשב"ם, כתבו התוס' (שם ד"ה וליתן) בשם רבינו תם.

ברשב"א (יבמות קיד. ד"ה ומיהו משמע לי) הקשה, שאם חוששים דילמא אתי למיסרך, כיצד ניתן להאכיל את התינוקות עצמם לצרכם ביום הכיפורים, ומה הוכיח שכל החשש דווקא כאשר הקטן אוכל לצורך הגדול, אבל מה שהוא עושה לצורך עצמו, הקטן מבין שזה היתר זמני עד שהוא עומד לגדול.

ספייה באיסור דרבנן

בחיידושי הרשב"א (שם) הקשה מפני מה אסרה הגמרא (שם) משום דילמא אתי מיסרך, ולא אסרו משום שאסור לספות לקטן דבר איסור דרבנן. והוכיח מכאן שהאיסור לספות דברי איסור הוא רק באיסור דאורייתא. וביאר הדבר שהרי גם כאשר הגמרא (יבמות קיד.) סבירא שחיביה להפריש שטן האוכל נבלה האסור דאורייתא. היה

נבילות, עכ"פ בקטן העושה על דעת אביו חייב להפרישו. וברש"י (יבמות טז) פירש: 'שהתנינו צופה באביו ורואה שנוה' לו בכך, ואביו עומד עליו, והוא כאילו הוא מצווה לעשות'.

על הפסוק: 'לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך' (שמות פרק כס"ט), כתב רש"י: 'לא בא אלא להזהיר גדולים על שבתות הקטנים, וזו ששנינו קטן שבא לכבות אין שומעין לו, מפני ששבתו עליך'. ומקור דבריו במכילתא (שם) 'אלו בנו ובתו קטנים, שלא יאמר לבנו קטן הכניס לי כלי זה מן השוק, הכניס לי כלכלה זו מן השוק. יכול יחזר אחריהן שלא ישרו חרסים, שלא יתנו צרות, תלמוד לומר 'אתה', מה אתה מדעת עצמך מלאכת עצמך, אף על מדעת עצמך מלאכת עצמך. אלא שבמדרש מדובר שאין לצוות אביו בנו ובתו, אבל רש"י הרחיב שגם אין להניח לקטן לעשות מלאכה על דעת הגדול. וכן כתב הרמב"ן (שם): 'אתה ובנך ובתך, הקטנים, הזהירו בשבת שלא יעשו הבנים הקטנים מלאכה לדעתנו וברצוננו'. וכן כתבו הראי"ם (סימן נ"ח) הרמב"ן הרשב"א (שבת קנ"ג), ובחינוך (מצוה לב) כתב שציווי זה הוא 'לאו', ואינו בחיוב מיתה כשאר מלאכות שבת.

יש לבאר דמאחר ואיסור ספייה נאמר בכל התורה כולה, וקטן העושה על דעת אביו בכלל ספייה, מדוע נאמר במצוות שבת לימוד מיוחד לאסור קטן במלאכת שבת. ואין ליישב קטן העושה על דעת אביו מותר בכל התורה ורק ספייה אסורה, והמדרש בא ללמד שבשבת אסור שהקטן יעשה על דעת אביו, שאם כן העיקר חסר מן המדרש שלא הזכירו רק קטן העושה בציווי אביו. לכן נראה שבכל התורה כולה האיסור לספות קטן הוא כדי שהקטן לא יעבור באיסור, אבל בשבת בכלל מצוות המנוחה בשבת שגם עבדיו ובני ביתו הקטנים ינוחו, וזה גם חלק ממצוות המנוחה של הגדול עצמו בשבת.

בראשונים רבים (רי"ף, רמב"ם, שו"ע) לימוד זה כלל לא הוזכר, ואחרונים רבים כתבו שדברי המכילתא הם אסמכתא בעלמא, ולא לימוד ממור לדינא, או שאין הלכה כמכילתא, אחרי שבגמרא לא הוזכר לימוד זה. (והו"ד בפסקי תשובות סימן שגמ' הערה ע).

ספייה לקטן בעושה על דעת גדול

מלשון רש"י (יבמות קיד) ד"ה בעושה על דעת אביו 'שהתנינו צופה באביו ורואה שנוה' לו בכך, ואביו עומד עליו, והוא כאילו הוא מצווה לעשות', נראה שהאיסור בעושה 'על דעת אביו' אינו משום שכוונתו להאיל לאביו, אלא משום שהקטן פועל מתוך הבנה המתקבלת ממראה פני אביו, שזה רצון אביו שיעשה כעת, ולכן הגם שלא ציווה ולא אמר לו מאומה, הקטן הבין מעצמו שזה רצונו של אביו והוא עושה שליחותו. ולשון רש"י זו הובא בראשונים רבים.

הגמרא בשבת (קכ"א) דנה מפני מה גוי שמכבה אין חייבים למנוע ואילו את הקטן חייבים למנוע, ומיישבת שהגוי עושה על דעת וטובת עצמו, שרוצה שיחזיקו לו טובה על מה שכיבה, אבל הקטן עושה על דעת אביו. ופירש רש"י (שם ד"ה על דעת אביו) 'בקטן שידע להבחין שהכבי זה נוח לאביו, ועושה בשבילו'. ונראה שכל טעמו רק משום שהקטן יודע להבין שהכבי זה טובת אביו ועושה בשבילו, וכל שעושה בשביל אביו חייב להפרישו, ולא מפני שהקטן מבין שזה שליחות האב ברגע זה.

בבית יוסף (סימן של' לסעיף כה) הקשה סתירה זו, ויישב שהעיקר כי האיסור תלוי במה שהקטן עושה להואיל לאביו, אלא שבדליקה אנו מניחים שהקטן מבין מה תועלת אביו גם בלי שרואה מראה פני אביו, אבל במלאכות רבות רק ראיית פני אביו מביאה אותנו להבין שהקטן עשה את המלאכה עבור תועלת אביו. וכתב שבכל אופן האיסור דווקא כאשר אביו שם ואינו מוחה בידו, שבמה שהקטן עושה מלאכה לתועלת אביו ואינו מוחה בידו, הרי זה כאילו שולחו.

וכן מבואר בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (קרימונה סימן ר) שכל שיש ללמוד מדברי רש"י ביבמות שהחוב להפריש כדי לחנכו הוא כאשר אביו רואהו, ולא ללמוד שדווקא כאשר עושה את העבירה למלאות רצון אביו שיעשה כעת מלאכה זו.

וכן משמע בחדושים המיוחסים להר"ן (שבת קכ"א). שכתב בשם הרא"ה שכוין שאביו נמצא שם ויודע ממעשה הקטן הרי זה עושה במצוות אביו. אבל בשם רבינו יונתן כתב

שאפי' האב אינו נוכח במקום, כל שהקטן חושש מאביו ולכן מכבה הרי זה עושה שליחות אביו, ורק בקטן שכלל אינו מבין לעשות למלאות רצון האב, אינו חייב למחות בידו. וכתב על זה שכן נראה מפרש"י.

האיסור אינו דווקא קטן העושה על דעת אביו, והוא הדין קטן העושה על דעת גדול, וכמבואר בבית יוסף (אורח חיים סימן של' אות כה ד"ה נכרי שבא) ע"פ רבינו ירוחם, וכן פסק במשנה ברורה (שם ס"ק טו).

האם קטן העושה על דעת אביו אסור מן התורה

מסתמת דברי הראשונים שלא חילקו לכאורה היה נראה שכל ספייה אסורה מדאורייתא. אבל בפסקי רי"ד (שבת קנ"ג: יבמות קיד) ובפסקי ריא"ז (שלי הגיבורים שבת טו) וראה בפסקי הרא"ה יבמות פרק יד הלכה א' ס"ק טו) מפורש שדווקא אם הגדול מאכיל או מצווה לקטן אסור מדאורייתא, אבל אם אביו מניח בידו חפץ לטלטלו ברשות הרבים ואינו מצווה, רק הקטן עושה על רצונו ודעתו של אביו האיסור רק מדרבנן. ובפסקי רי"ד נראה שלמד כן גם בדעת רש"י (יבמות קיד).

וכבר נתבאר לעיל מה שכתבו רש"י והרמב"ן דקטן עושה על דעתו הוא איסור דאורייתא מיוחד של שבתית 'אתה בנך ובתך', וראשונים רבים סברו שאין זה לימוד גמור, אלא רק אסמכתא בעלמא.

בשער הציון (סימן של' ס"ק נ"ד) כתב כי בקטן המכבה דליקת אביו יסוד האיסור מדאורייתא, מפאת המבואר במכילתא שיש דין 'אתה בנך ובתך', אבל בביאור הלכה (סימן רסו סעיף ו) כתב דאפשר שרק כאשר האב מצווה בפירוש הוא איסור דאורייתא של ספייה, אבל קטן העושה על דעת אביו הוא רק מדברי סופרים, ושוב הביא לדברי שלי הגיבורים בשם הרא"ה שכתב כן, ובשו"ע הרב (סימן של' סעיף א) כתב שקטן המכבה דליקת אחרים אסור רק מדרבנן, וכן נוטה דעת שער הציון (שם).

הגרש"ז אויערבאך (מאור השבת חלק ד עמוד תק"ח) כתב שהאיסור של 'אתה בנך ובתך' צריך להיות שווה לדין 'בהמתך' שהוזכר בפסוק, ובדין שבתית בהמה נאמר בגמרא (שבת קנ"ג): 'שכל דבר שאסור מדרבנן באדם מותר לכתחילה בהמה, ולפי זה מותר גם בבנו ובתו, ובהכרח שאיסור כיבוי דליקה שאסור רק מדרבנן, יסודו האיסור בקטן המכבה על דעת אביו רק מצד האיסור הכללי של על דעת גדול הוא כמו שליחות הגדול ובכלל איסור ספייה, ודלא כשער הציון הנזכר שייסודו בהלכה של 'אתה בנך ובתך'. [ולאחרבה נוספת בדין 'אתה בנך ובתך' ראו בשו"ת שבת הלוי חלק ז סימן קד].

סיכום דיני קטן

איסור ספייה

א. אסור מדאורייתא לספות איסור לקטן.

ב. כתבו האחרונים שהאיסור הוא אפי' בקטן בן יומו, אבל מצאנו בראשונים מי שכתב שהאיסור רק מגיל שיש קצת הבנה.

ג. הכרעת שו"ע הרב שמותר לתת ביד קטן חפץ שניתן לעשות בו איסור בשבת, מפני שאין הדבר נחשב ספייה שהרי הקטן מדעתו עושה ממנו איסור. ורק חפץ אסור וכמו נבלה או חגב טמא או מאכל ביום כיפור אסור לתת לפניו אחרי שפני הנראה יאכל ממנו. אמנם מהרשב"א והמאירי עולה חילוק אחר, שלתת ביד קטן הוא ספייה ואסור, אבל לתת לפני קטן מותר.

ד. קטן העושה איסור לתועלת הגדול חייבים למחות בידו, כיון שהגדול נוכח בשעה שהקטן פועל ועבורו ולא מוחה בידו. דומה שהוא שולחו לעשות. והוא בכלל איסור ספייה מדרבנן. [וקטן העושה לתועלת אביו, כתבו כמה ראשונים שאסור מדאורייתא מצד הלכות שבת מהנאמר בשבת 'אתה בנך ובתך', והגרש"ז אויערבאך כתב שאיסור זה נאמר רק בדבר האסור מדאורייתא].

ה. בכלל איסור ספייה, גם שלא לרמוז לקטן שיעשה איסור.

ו. דעת הרמב"ם וכן סתמו השו"ע והרמ"א שאיסור ספייה נאמר גם באיסורים דרבנן, ודעת הרשב"א הרי"ד המיוחס לר"ן והר"ן שאיסור ספייה רק באיסור דאורייתא, אלא שגם באיסור דרבנן אם עושה לתועלת גדול יש לחוש 'דלמא אתי למיסרך לכשיגדיל' אבל במה שהקטן עושה

לצרכו הוא יודע שזה היתר מחמת קטנותו ואין חשש. וכתבו האחרונים שבמקום הצורך ניתן לסמוך על דעתם. ז. בשו"ע הרב הוסיף כי בדרך ארעי מותר לספות איסור דרבנן לקטן גם לצורך גדול, שהרי בדרך ארעי לא אתי מיסרך, אך כתב שעצם האמירה לקטן לעשות מלאכה בשבת אסורה, וכשם שאסורה אמירה לנכרי. ולכן מותר לומר לקטן לעשות מלאכה בדרך ארעי רק לצורך מצווה, וכשם שהותרה אמירה לגוי לצורך מצוה הפסד מרובה או במקום צער. [עוד כתב בשו"ע הרב שגם לצורך הקטן מותר בדבר שנצרך לקטן, אבל לעשות סתם מלאכה בלא צורך אין היתר, וגם אביו חייב למחות בידו מדין חינוך, אמנם בשאר האחרונים לא מצאנו שכתבו כן בדעת הרשב"א הר"ן].

מצוות חינוך

ח. האב מצווה בחינוך בנו ובתו, ונחלקו הראשונים והאחרונים בחיוב של האם.

ט. שאר בני אדם אינם מצווים בחינוך וכן פסק השו"ע, אך יש מן הראשונים שכתבו שחייבים למנוע מאיסורים והובאה שיטתם ברמ"א. הכרעת החי' אדם שיש לחוש לשיטתם באיסורים דאורייתא.

י. האב חייב לחנכו במצוות מעת שהוא מבין את עניין המצווה, וממשיגות מאיסורים הוא מחוייב לחנכו מעת שהקטן בר הבנה להימנע מהמעשה האסור. גם לדעת שגם שאר בני אדם מחוייבים למנוע מאיסורים, היינו דווקא מגיל חינוך הכללי.

הדלקת נורת להט או גוף חימום

הדלקה של נורת להטאו גוף חימום היא איסור דאורייתא של מבעיר, ולדעת החזון איש יש בזה גם איסור של סגירת מעגל חשמלי שהוא בכלל איסור בונה. אמנם כיבוי של נורת להט או גוף חימום אינו איסור דאורייתא של כיבוי, כיון שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, שאיסור כיבוי דאורייתא הוא כשזקוק לכיבוי בעצמו וכגון לגחלים הנעשים בכיבוי, ולא כאשר מכבה משום שהאור מפריע לו, וכיבוי כזה אסור מדרבנן. אבל להחזון איש הכיבוי אסור מדאורייתא מחמת סתירת מעגל חשמלי.

הדלקת נורת להט או גוף חימום על ידי קטן

אסור לומר לקטן להדליק נורת להט בשבת, שספייה לקטן אסורה, ואפי' בדרך רמז. אמנם להביא קטן לפני המנורה כדי שהוא ידליק אותה מעצמו אינו נחשב כספייה לקטן, לדעת שו"ע הרב ההיתר הוא משום שמנורה אינה מציאות של איסור בשבת, אלא שהקטן עושה בה איסור. ולדעת הרשב"א והמאירי ההיתר הוא משום שלא נתן המנורה בידו של הקטן, ורק העמידו לפניו.

אלא שמצד מצוות חינוך מעת שהקטן בר הבנה ללמוד שדבר זה אסור לעשותו בשבת, האב מצווה לחנכו לאיסור זה, ולחלק מן הפוסקים גם האם חייבת בחינוך בנה, ולכן אין להשתמש בקטן שהגיע להבנה שידליק מנורה שהדבר אסור בשבת, ולדעת הרמ"א גם אחרים חייבים למנוע קטן מלעשות איסור מעת שהקטן הגיע לגיל החינוך הכללי.

בנוסף על כך, גם בקטן שאינו בר הבנה, אם הקטן מבין מתוך כל ההתרחשויות את רצון הגדולים שידליק עבורם את האור, נעשה כשולחם ואסור מדרבנן כדין איסור ספייה לקטן, והדבר מאוד מצוי שהקטן מבין לגמרי שזה רצון הגדולים, וכלל אינו פותח לצרכו רק לצורך הגדולים ואסור. ואם הדליק לצורך אביו ואינו מוחה בידו, עבר לדעת כמה ראשונים באיסור דאורייתא של 'אתה בנך ובתך'.

אבל קטן שלא הגיע לגיל חינוך למניעה מאיסורים, מותר להעמידו לפני נורת להט או גוף חימום, כאשר ידוע שהוא ידליק לדעתו ולא לדעת הגדול.

פתיחת דלת מייבש בשבת

פתיחת דלת של מייבש סותרת מעגל חשמלי וגורמת להפסקת הפעולה של המנוע, לדעת החזון איש יצירת מעגל חשמלי אסורה משום איסור בונה, וסתירת מעגל חשמלי אסורה מצד איסור סותר, אולם לדעת רוב הפוסקים יצירת מעגל חשמלי אסורה מדין 'מוליד' (-שעושה דבר חדש לגמרי בשבת) וסתירה מעגל חשמלי אינה איסור גמור. ולדינא חששו הפוסקים לכתחילה גם לשיטת

דינים והנהגות לחודש אלול

בלילה כיון שהוא אינו עת רצון (שם, ובערה"ש).

אמירת תהילים

יא. נוהגים להרבות באמירת מזמורי תהילים בחודש זה, ויש נוהגים לומר בכל יום עשרה מזמורי תהילים, ומתכוונים לגמור כל התהילים שתי פעמים קודם ראש השנה והיא עולה כמנזן כפ"ר, ויש נוהגים שמתחילים לומר מיום ב' אלול, ולא מראש חודש, כדי לומר ה'יהי רצון' המסודר אחרי אמירת תהילים בשלמות עם תחנונים (מס"א), ובספה"ק 'אמרי פנחס' מובא שבחודש אלול מותר לומר תהילים אפילו בתחילת הלילה.

יב. וטוב לומר מעט כוונה מהרבה שלא כוונה, ובפרט בחודש הזה שאנו צריכים לבער הקוצים ולעורר רחמים וחסדים, לכן צריכים לאמרו כוונה, בבכיה, ובמתן (קצה המטה), ואיכא רמז נאה לאמירת תהילים בחודש זה, דר"ת "ו'יאמרו 'לאמר אשירה ל'ה' היא אלולי, לומר שענין גדול לומר שירות ותשבחות להשם יתברך בחודש אלול (ליקוטי מהרי"ח).

יג. הרגיל תהילים דוחה כל מיני פורעניות ופגעים רעים מעליו ובני ביתו ומכל משפחתו וכל בני דורו, ומגלגל עליו ועליהם כל מיני שפע ברכות טובות והצלחות רחמים וחסדים (אלף המגן).

השכמת הבוקר

יד. בשולחן ערוך נפסק שמראש חודש אלול נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות, אף שהרמ"א חולק על המחבר בענין אמירת סליחות ואומר שמנהיגו לומר סליחות רק משבוע שקודם ראש השנה, כדי לענין צעם השכמה לא פליג הרמ"א, וגם לדעתו נכון להשכים קום בימי אלול (ספרים הק). ויש רמז נכון לזה על פי מש"כ (תהילים לה) העיריה והקיצה ל'משפטי אלו' ו'אדני ליריבי ר"ת אלול, שעבודה בימים אלו היא על ידי השכמת קום לעבודת הבורא (קצה המטה).

נתינת חתימה טובה

טו. נוהגים שכחובת אדם אגרת שלומים לחבירו מראש חודש אלול עד יום הכיפורים שרומז לו במכתב שהוא מעתיר ומבקש עליו שיזכה בימי הדין הבאים לטובה להיות נכתב ונחתם בספר חיים טובים (מס"א), והוא מרומז בפסוק (שמות יח) "וישאלו איש לרעהו ל'שלום' ר"ת אלול, שתיתב 'וישאלו' הוא לשון שאלה ובקשה, והיינו שמבקשים איש על רעהו לשלום בחודש זה (ליקוטי מהרי"ח).

מנהגי חודש אלול

טז. עורכים ועושים בחודש זה בדק הבית בכל המעשים, להיות ער ולבדוק כל מצוה ומצוה שאם יש בהם פגם או חסרון כדי לשפר מעשיו, ובפרט בלילה קודם השינה יחשוב עם נפשו למצוא עונו להתחרט ולהתוודות עליו ושב ורפא לו, ויוסיף אומץ בקיום המצוות.

יז. בחודש הזה מפשפשים בדקדוקי מצות נוהגים אנשי מעשה להיות בודק ובוזחן תפילין ומזוזות שלהם (מס"א), אף שמעיקר הדין אין מחויבים ואין צריכים לבדוק התפילין לעולם וכן המזוזות רק פעמיים בשבע שנים.

יח. יש להרבות בצדקה ולגמול חסד איש לרעהו בחודש הזה, כמו שמרומז בפסוק "איש לרעהו ו'מתנות לאביונים" ר"ת אלול, שבחודש זה מרבים בקיום מצות צדקה וחסד.

יט. יש נוהגים לעשות נישואין בחודש אלול כל החודש אפילו בימי חיסור הלבנה, כיוון שהם 'ימי רצון' לכן כל החודש הם 'ימים מוצלחים, וימי הרצון לטובה ולברכה לישראל (דרכי"ט קע"ט).

כ. חסידים ואנשי מעשה נוהגים ללמוד בכל יום מראש חודש אלול עד אחרי יום הכיפורים בספר הקדוש 'תיקוני זוהר', כדאיתא בשם האריז"ל כי לימוד תיקוני זוהר בימים אלו מטהר הגוף והגשמה, ואף ללמוד באמירה בלבד בלי הבנה היא תיקון גדול, משום שעצם לשון זוהר הק' מסוגל מאוד לנשמה ולקרוב הגאולה בב"א (אלף המגן).

א. הימים של חודש אלול הם ימי 'הרחמים והסליחות', וחודש הזה מסוגל לתשובה כמו שאמרו דורשי רשומות "ומל'ה' אלוהיך א'ת' ל'בבך ו'את' ל'בב זרעך" ר"ת אלול, והש"ת קרוב לקוראיו ומחכה שנבוא אליו ולהידבק בו בחודש הזה, כמו שהוא נרמז שם של חודש זה בר"ת "א'ני ל'דודי ו'דודי ל'י".

ב. ימים אלו נקראים גם כן 'ימי הרצון' כמו שמבואר בספר ליקוטי תורה שבחודש אלול הוא הזמן שאז 'המלך יוצא לשדה' ונמצא בין פשוטי העם ומקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם ומקבל כל אחד ואחד מבלי שמבקשים רשות להיכנס אל המלך. ג. לכן יש לכל אדם לעורר לבו לתשובה לכפר על אשר חטא על הנפש מיום היותו על האדמה ולמען לזכות בדין ביום הרת עולם, וכתב המאירי שכמו שדורשים בהלכות הפסח שלושים יום קודם החג כמו כן ראוי להרבות בתפילה ותחנונים ולעורר הלבבות לתשובה קודם ראש השנה שלושים יום מראש חודש אלול.

תענית בחודש אלול

ד. יש אנשי מעשה שנוהגים להרבות בתעניות בימים האלו, ובפרט בערב ראש חודש אלול נהגו רבים להתענות (מס"א), וסוד התענית היא - כי במיעוט אכילה ושתיה מתמעט חלבו ודמו ומקריב את חלבו ודמו לפני הש"ת כמו קרבן שמקריבים על המזבח (אלף המגן).

ה. ועיקר התענית הוא - התשובה, שהיא 'חרטה על העבר וקבלה על העתיד', והמתענה ולא שב בתשובה היא היא דומה ל'טובל ושרץ בידו', לכן טוב להרבות בתשובה ובמעשים טובים מלהרבות בתעניות, ובפרט מי שהתענית יבטלו מתורה ועבודה, כי שקידת התורה ותפילה בכוונה מזככת הרבה יותר מתעניות, שהתענית היא רק הכנה לתשובה (שם).

ו. מובא בספר יסוד ושורש העבודה (פ"ד) כמה דברים שחשובים כמו תענית: א] המפסיק באמצע אכילה לכמה דקות כתאוות אכילה בוער בקרבו. ב] המונע עצמו מלהתחכך בגופו אף שמגדיר ועוקף לו מאוד למען שמו הגדול לכפרת עוונות, ודבר זה אינו סיוג גדול ועצום מאוד. ג] שלא ידברו שום שיחת חולין, כי אין דבר בעולם לטרת הנפש כמו הבולס פיו משיחה בטילה.

אמירת 'לדוד ה' אורי'

ז. נוהגים לומר בבוקר ובערב מיום שני של ראש חודש אלול עד אחר שמחת תורה מזמור כ"ז שבתהילים, ואומרים אותו אחר אמירת 'לענינו', ויש אומרים אותו אחר 'שיר של יום', וביום שיש בו מוסף נהגו רבים לאומרו אחר 'שיר של יום' קודם קריאת התורה (מס"א), וסוד המנהג הוא - על פי המדרש שוחר טוב, שמרומז ימים האלו במזמור זה, 'אורי' בראש השנה, ו'ישעי' ביום הכיפורים, ואחר כך 'כי יצפנו בסוכו' שהוא רמז לסוכות (אלף למטה).

ח. והאומר מזמור זה בימים האלו, מובטח לו שיצא שנותיו וימיו בטוב, ויכניע על ידי זה כל המקטרגים ויוצאים בדימוס זכאים בדין, וסגולת זה המזמור - מועיל גם בכל השנה לכמה דברים, אמנם העיקר לאמרו בנחת ובכוונה שלימה ולא כמצות אנשים מלומדה (קצה המטה).

מנהג תקיעת שופר

ט. בחודש אלול תוקעין בשופר 'תשר"ת' בכל יום מיד אחרי תפילת שחרית עד ערב ראש השנה, וטעם התקיעות בחודש זה, לעורר את העם לתשובה כי כן הטבע של השופר לעורר ולהחריד, כמו שאמר הכתוב 'אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו', ועוד טעם מובא בטור כשעלה משה למרום בראש חודש אלול, תקעו בשופר במחנה להודיע לכל ישראל שעלה משה להר ולא יטעו אחרי עבודה זה, לכן גם אנחנו נוהגים לתקוע בשופר (אלף המגן).

י. מי ששכח לתקוע בשחרית יכול לתקוע במנחה, כמו שמובא ברמ"א שהיה מנהג לתקוע בכל יום בוקר וערב אחרי התפילה (שו"ת אג"מ), אבל בלילה לא יתקעו בכל חודש אלול אפילו להתלמד, שאין לעשות התעוררות

החזו"א שיש איסור סותר בסתירת מעגל חשמלי, אבל הקלו במקרים של צירופי היתר נוספים במקום צורך או הפסד. בנוסף, הדלקת גוף חימום הוא איסור הבערה, אבל כיבוי גוף חימום הוא כיבוי דרבנן, וכנזכר. ולכן אם גופי החימום עבדו, ובפתיחה של הדלת הם נכבו, עבר גם באיסור דרבנן של כיבוי.

פתיחת דלת מייבש על ידי קטן

לדעת הפוסקים שאיסור פתיחת דלת המייבש הוא מדרבנן, ברמב"ם ובשו"ע פסקו שגם באיסור דרבנן יש איסור ספייה לקטן, אבל דעת ראשונים רבים שבאיסור דרבנן לצורך הקטן מותר לספות, והאחרונים כתבו שבמקום הצורך ניתן להקל כשיטתם.

ולכן אם הבגד שמבקשים להוציא הוא של קטן, הרי שלצרכו מותר לספות את הקטן שיפתח את דלת המייבש. אבל לצורך גדול לא התירו דשמה אתי למיסרך לכשיגדיל. ושמה יש לדון להתיר גם לצורך הגדול, שהרי פתיחה למנוע את שריפת החולצות היא בדרך ארעי, ואין חשש שהקטן אתי למיסרך, וגם אין כאן איסור של 'אמירה לקטן' כיון שהוא במקום הפסד מרובה של כל החולצות, וכשם שהתירו איסור אמירה לנכרי שבות באיסור דרבנן במקום של הפסד מרובה.

אמנם לדעת החזון איש שאיסור סתירת מעגל חשמלי הוא דאורייתא של 'סותר', אין היתר לספות לקטן את פתיחת דלת המייבש, ונהגו להחמיר את שיטת החזון איש במקום שאין צרופי היתר נוספים.

לדעת החזון איש שיש בפתיחה איסור דאורייתא, כאשר הקטן פותח דלת מייבש בלא כל ציווי או רמז אין כאן ספייה, ואפי' הביאו את הקטן לפני הדלת וידוע שהקטן יפתח את הדלת אין כאן ספייה. לדעת שו"ע הרב משום שדלת של מייבש אינה חפץ של איסור. ולדעת הרשב"א והמאירי בגלל שלא נתן את הדלת בידו של הקטן, ורק העמידו לפני הדלת.

אלא שהגם שאין איסור ספייה אם רק מביא את הקטן לפני האיסור, מעת שהקטן בר הבנה אביו מצווה להנחו להימנע מאיסור דאורייתא. ולדעת הרמ"א אם אחרים מצווים להפרישו, אלא שחיוב זה הוא רק ממתי שהקטן הגיע לגיל הכללי של חינוך. גם בקטן שאינו בגיל חינוך לאיסורים, כאשר פותח את דלת המייבש לעשות רצון הגדולים נחשב כספייה.

אבל קטן שלא הגיע לגיל חינוך למניעה מאיסורים, גם לדעת החזון איש מותר להעמידו לפני דלת של מייבש, כאשר ידוע שהוא יכבה לדעתו ולא לדעת הגדול.

ולדעת רוב הפוסקים שרק החמירו לכתחילה את שיטת החזון איש שיש במעגל חשמלי איסור דאורייתא, בשעת הצורך יש להקל בדוחק גם על ידי קטן שהגיע לגיל חינוך לאיסורים, על ידי אחרים שאינם מצווים בחינוך לדעת רוב הפוסקים, והגם שהרמ"א החמיר שיש חינוך למניעה מאיסורים גם באחרים, הרי הכרעת החי אדם שיש לחוש לשיטתם דווקא באיסור דאורייתא. ומאחר שלדעת רוב הפוסקים הבעיקר שאין איסור דאורייתא בסתירת מעגל חשמלי, ולדעת רוב הראשונים כלל אין דין חינוך באחרים, אין חוששים בסתירת מעגל חשמלי שיש דין חינוך גם לאחרים.

אמנם כל זה באופן שהקטן מכבה לדעת עצמו ורצונו, אבל אם הקטן מכבה משום שמוזהה את רצון הגדולים נחשב שעושה שליחותם ואסור.

פתיחת דלת של מקרר

בפתיחת דלת של מקרר נדלקת נורה להאיר את המוצרים כדי שיהיה קל למוצאם במקרר, נורה זו הייתה בעבר נורת להט, והיה בהדלקתה איסור דאורייתא של מבעיר. אלא שפעמים רבות היה בחדר מספיק אור, וכלל לא הייתה כוונת המדליק להדליק נורה זו, ונמצא בפתיחת דלת המקרר הוא מודליק מנורה בפסיק רישא ולא איכפת ליה, שהוא איסור דרבנן. אמנם הגר"ש אויערבאך (מנחת שלמה חלק א סימן צא סק"ט) כתב להסתפק שמה מאחר ודלת המקרר בנויה באופן שהאור ידלק מיד עם הפתיחה נחשב כמדליק בידים ולא רק כפסיק רישא שהאור ידלק בפתיחה. ובמקרים החדשים בדרך כלל המנורה היא של לד והאיסור בהדלקתה מדרבנן.

קטן הפותח דלת מקרר ואינו יודע

שנדלקת הנורה

מחבר ספר מאור השבת ביקש להתיר לפתוח דלת של מקרר ששכחו לכבות את מנורת הלהט לפני שבת על ידי

ברכת התורה במהרה בדברי התורה

ראובן שהה בבית החולים סמוך למיטת אביו הקשיש וסעדו במסירות אין קץ. את שנת הלילה תכנן להעביר בבית החולים על הכורסא הסמוכה למיטת החולה, אלא שמכיוון והשינה במצב זה לא ערבה לו במיוחד השכים לפנות בוקר ונטל ידיו והחליט לנצל את השקט הזמני ללימוד דף היומי עליו מקפיד מעודו, אולם, חשש להשמיע את הקול בזמן הלימוד שמא יעיר את אביו הישן ויקיצו משנתו חלילה, לפיכך החליט ללמוד במחשבה והרהור בלי להשמיע קול. אלא שלרגע עלה בליבו הספק, האם מחוייב ויכול הוא לברך ברכת התורה במצב כזה, ואם יוצא ידי חובת תלמוד תורה בכזה גוונא:

תשובה:

כתב השלחן ערוך (או"ח סי' מ"ז ס"ד) דמהרהר בדברי תורה פטור מברכת התורה, ובבאור הגר"א (ס"ב) חלק עליו, ותמה דהלא מקרא מלא דבר הכתוב "והגית בו יומם ולילה", ולשון זה כוונתו להרהר הלב, כמו שנאמר "יהי לרצון אמרי פי והגיון לבי", וא"כ פשוט דבהרהור מקיים מצות ת"ת וחייב לברך. ולכאורה נראה שנחלקו הבית יוסף והגר"א אם מקיים מצות ת"ת בהרהור או רק בדיבור, ודעת הב"י דבהרהור אינו מקיים מצות ת"ת, ולפיכך פטור מלברך, וע"ז חולק הגר"א וס"ל דכיון דמקיים מצוה בהרהור בדין הוא שיברך.

והרב בשו"ע הרב (הלכות ת"ת פ"ב סי"ב) כתב לחלק בזה בין חלקי הלימוד ואופניו, וחדש דאף בדודאי מקיים מצוה במחשבת התורה בחלק העיוני שבו, דהלא בלי עמל השכל ועיון הלב אינו מבין כלל את מה שהוא לומד, וא"כ פשוט דבהרהור זה מקיים הוא מצות ת"ת, אבל בגופי תורה דהיינו מקראי הקודש ודברי חז"ל וכדומה, אינו יוצא ידי חובתו אא"כ הוא מוציא בפיו, או שומע מפי אחרים, ככל מצוות שבדיבור, ולכאורה זה דעת הבית יוסף דבהרהור אינו מברך ברכת התורה.

ולכאורה יש לדון בזה מכמה מקורות בדברי הגמ' והראשונים, להראות פנים מסבירות לכאן ולכאן. אך באמת נראה דכדי לעלא מודי דיש מצוות תלמוד תורה אף בהרהור הלב, ואין מצות ת"ת מצוה שבדיבור כלל, ושיטת הבית יוסף שאינו מברך ברכת התורה על ההרהור טעם אחר יש בה, ויש לפרש בכמה דרכים, ואבאר:

א. אפשר שנחלקו בגדר ברכת התורה אם היא ברכת המצוה ומברכים על קיום מצות תלמוד תורה או היא ברכת השבח על בחירת עם ישראל ומתן תורה. ולפי דרך זו הולכים לשיטתם במה שנחלקו (שם) סעיף י"ד) אם נשים חייבות בברכת התורה, דעת הבית יוסף שגדר המצוה ברכת השבח על עצם התלמוד ולא על המצוה, ולפיכך נשים חייבות לברך, ומטעם זה המהרהר פטור מלברך אף שהוא מקיים מצות ת"ת, והגר"א סבור שעל המצוה מברכים, ויש בהנחה זו להקל ולהחמיר, מצד אחד מברכים על ההרהור מכיון שמקיים בכך מצות ת"ת, אולם מאידך נשים פטורות מלברך כיון שפטורות הן ממצוות ת"ת.

ב. השאגת אריה (סימן כ"ד) כתב בשיטת הבית יוסף דכיון שלמדו ברכת התורה (ברכות כ"א ע"א) ממאי דכתיב "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו" אין חייבים בברכת התורה אלא על הקריאה והדיבור.

אך אין דבריו מתיישבים עם דברי הגמ' ביומא (ז.) שם למדו מפסוק זה שחייב אדם לענות אמן אחרי המברך, ופרש"י שמשם רבינו אמרו לבני ישראל שיענו אמן כשישמעו ממנו ברכת התורה, וכתב רש"י (ברכות כ"א ע"א) לפרש שמשם רבינו מברך על התורה וכמו שכתוב "כי שם ה' אקרא" וצויה על בני ישראל לענות אמן וכמו שכתוב "הבו גודל לאלקינו", ואין הקריאה מתייחסת לתלמוד המחייב בברכה אלא לעצם הברכה.

ג. בחי' אדם (הל' ברכות ותפילה כלל ט' סעיף י') כתב:

"ומתן להרהר בדברי תורה קודם שיברך, דהרהור לאו כדבור דמי. וכן מותר לפסוק דין בלא נתינת טעם, דהוי כהרהור (והגר"א הגיה בצריך עיון ודעתו נוטה לברך גם מהרהר בדברי תורה וכל שכן כפוסק דין וע"י בנשמת אדם)".

ובנשמת אדם שם כתב להצדיק את שיטת השו"ע, דהלא למדו ברכות התורה מקרא "כי שם ה' אקרא" הרי דאין לברך אלא על הקריאה, וכדברי השאגת אריה (סימן כ"ד).

ובשו"ת בנין עולם להגר"א חבר (סימן ו') דחה דבריו מדברי רש"י (ברכות כ"א ע"א ד"ה כי שם) דכונת הגמ' דמשה רבינו הוא זה שברך על התורה ואמר לעם ישראל כי שם ה' אקרא ואברך על התורה, הבו גודל לאלקינו בעניית אמן. וא"כ מאי דכתיב אקרא לאו אתלמוד תורה קאי אלא על ברכות התורה, ע"ש.

ד. והנראה עיקר בזה, שלא נחלקו בגדר מצות תלמוד תורה, ואף לא בגדר מצות ברכת התורה, אלא בפרט מסויים בדניי הברכות, והבית יוסף לשיטתו במה שכתב בהל' פסח (סימן תל"ב) שאין מברכים על ביטול חמץ אלא על ביעור חמץ משום שהביטול בלב הוא וכלשון חז"ל "מבטלו בלבו", ואין מברכים ברכת המצוה על מחשבת הלב, והוא הדין לברכת התורה.

ואף שודאי אין הגר"א חולק על דברי הבית יוסף לענין ביטול חמץ, אפשר שאין זה אלא בבטול חמץ שכל אחד ואחד גם מבטל וגם מבער, דהלא אמרו הבדוק צריך שיבטל, והמבטל פשוט שצריך לבדוק, והבדיקה והביטול שני צדדים של מטבע אחד של מצוה, ולפיכך תיקנו לברך על הביעור ולא על הביטול, מה שאין כן בתלמוד תורה שהספק הוא אם לברך על ההרהור או שלא לברך כלל, ובזה סבירא ליה להגר"א דכיון שמקיים מצוה צריך לברך, ואין יקיים מצוה תלמוד תורה ללא ברכה.

לסיכום הדברים: נמצאנו למדים מדברי הגר"א כי מקיימים מצות תלמוד תורה בהרהור. ועל פי חלק מהפוסקים, גם מרן השו"ע לא חלק על כך, אלא שסבר שלא תיקנו ברכה על קיום מצות תלמוד תורה בהרהור.

מאידך בשו"ע הרב כתב: "וכל אדם צריך להיזהר להוציא בפיו ולהשמיע לאוזנו כל מה שלומד, בין במקרא, משנה ותלמוד, אלא אם כן בשעת עיון להבין דבר מתוך דבר. וכל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא, אינו יוצא בלימוד זה ידי חובת מצות ולמדתם אותו. וכמו שנאמר, לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגית בו וגו', וכמו בכל המצוות התלויות בדיבור, שאינו יוצא בהן ידי חובתו בהרהור אלא אם כן שומע מפי המדבר, שהשומע כעונה בפיו" [בספר הליכות שלמה כתב על דברי שו"ע הרב: "חידוש גדול הוא, וצ"ע"].

העולה לדינא:

א. יש הפוסקים כי מקיימים מצות תלמוד תורה בהרהור בלבד בלא להוציא מהפה.
ב. אולם דעת השו"ע דמהרהר בדברי תורה פטור מברכת התורה ורק כאשר יוציא את המילים מהפה יתחייב בברכת התורה, לפיכך במקרה הנ"ל אין לברך בעודו מהרהר.

קטן שיפתח את המקרר לצרכו, כי במה שיפתח את הדלת וידליק את מנורת הלהט בפסיק רישא יעבור באיסור דרבנן, ודעת הרשב"א והר"ן שאין איסור ספיה קטן העושה איסור דרבנן לצרכו. הגר"ז אויערבאך (מאור השבת חלק ד עמוד תק"ח) כתב שיש להוסיף ולפתוח על ידי קטן שאינו יודע שידלק האור, ובזה הוי רק מתעסק. ונראה שחשש שהדלקת המנורה אינה רק פסיק רישא כיון שכך בנויה הדלת, ואיסור דאורייתא אסור על ידי קטן, אבל אם הקטן יהיה רק מתעסק האיסור מדרבנן ומותר על ידי קטן במקום הצורך.

קטן הפותח דלת של מייבש ואינו יודע שבכך מכבה את המייבש

פתיחת דלת של מייבש לדעת החזון איש איסור מדאורייתא, ונתבאר שלכתחילה אנו מחמירים גם את שיטת החזון איש, אלא שאם קטן אינו יודע שבכך הוא מכבה את המייבש, הרי הוא כמתעסק אצל הכיבוי והוי איסור דרבנן, ובאיסור דרבנן שהקטן עושה לצורך עצמו יש להתיר במקום הצורך, וכמו שנבאר לעיל. ואם פותח לצורך גדול יש לדון שמה אין כאן חשש שמא יסרך, אחרי שפותח כדי שלא יהיה נזק, ואין זו פתיחה בדרך קבע רק בדרך ארעי, וצ"ע. עוד יש לדון, דשמא כלל אין מצוות חינוך שלא לעשות איסור בדרך של מתעסק, ולכן באופן שלא יהיה חשש של ספייה, או של קטן העושה על דעת גדול, יהיה מותר לתת לקטן לעשות איסור בדרך של מתעסק, ואין צריכים לבוא לחידוש של הרשב"א והר"ן שאין דין חינוך בקטן העושה איסור דרבנן לצרכו.

להלכה:

פתיחת דלת של מייבש כביסה היא סתירת מעגל חשמלי, שלדעת החזון איש אסורה מדאורייתא, ולדעת רוב הפוסקים אסורה מדרבנן, והפוסקים חששו שלכתחילה לדעת החזון איש. כמו כן אם בשעת הכיבוי דלקו גופי החימום, פתיחת הדלת כיבתה את גופי החימום ועבר באיסור כיבוי דרבנן.

לדעת הרמב"ם השו"ע והרמ"א אמירה לקטן לעבור על איסור שבת אסורה אפילו במלאכה דרבנן, ובכלל זה במלאכה הנעשית כלאחר יד ובמתעסק. ובכלל איסור ספיית איסור לקטן, אסור גם לרמוז לו.

ואולם לדעת הרשב"א והר"ן שאין איסור ספייה ומצוות חינוך באיסור דרבנן שהקטן עושה לצורך עצמו, יש להתיר לצוות על הקטן שיפתח את המייבש להוציא חולצה לצורך הקטן בעצמו, באופן שהקטן שפותח מייבש אינו יודע שבכך הוא מכבה את המייבש, כי אז הקטן רק 'מתעסק' והוי איסור דרבנן, והאחרונים כתבו שראוי לסמוך על שיטה זו במקום הצורך.

גם בקטן שיועד שפתיחת דלת המייבש תכבה אותו והוי איסור דאורייתא לדעת החזון איש, אין בהעמדת קטן ליד המייבש משום איסור ספייה לקטן, אלא רק משום חיוב חינוך למנוע את הקטן מאיסורים, ואביו חייב למנוע קטן מעת שהוא בר הבנה שדבר זה אסור לעשותו בשבת, ואחרים חייבים למנוע קטן מאיסורים רק מעת שהקטן הגיע לגיל החינוך הכללי למצוות. ולכן מותר להעמיד קטן שלא הגיע לחינוך לאיסורים לפני דלת המייבש אפי' שיועד שבדודאי יכבה את המייבש, שהרי אין כאן לא ספייה ולא חיוב חינוך. ולדעת רוב הפוסקים שרק החמירו את שיטת החזון איש שיש במעגל חשמלי איסור דאורייתא, בשעת הצורך יש להקל בדוחק גם בהעמדת קטן שהגיע לגיל חינוך לאיסורים על ידי אחרים שלדעת רוב הראשונים אינם מצוים בחינוך. אמנם כל זה באופן שהקטן מכבה לדעת עצמו ורצונו, אבל אם הקטן מכבה משום שמוזהה את רצון הגדולים נחשב שעושה שליחותם אסור.

בשאלה שלפנינו, אם קיימת סכנה מוחשית שתפרוץ שריפה, יכולים לרמוז לקטן, ואף לומר לו במידת הצורך אם אין אפשרות לומר לגוי. אך בדרך כלל הדבר לא מצוי במכוונות הייבוש בומנינו, ולכן צריך להזהר ולא להקל ראש בדבר.

